

KVARTERS- BADET

AAHM01 Examensarbete i arkitektur
av Käbi Noodapera Ramel
LTH 2017

Examinator: Peter Sjöström
Handledare: Nina Falk Aronsen

Tack till:

Caroline Sylvan, projektledare för Jubileumsparken
Stephanie Parke, sektionschef på Hyllebadet
Kristina Lindquist, journalist på Dagens Nyheter
Arja Lehto, utredare på Diskrimineringsombudsmannen

Nina Falk Aronsen, Klara Bengtsson och Malin Svensson
Nicklas Ivarsson

innehåll

abstract	5
sammanfattning	6
introduktion	9
bilden av bastun	11
bad på olika sätt	33
termiskt välbehag	51
att bara vara	63
ur stadens perspektiv	73
utforskandet av en plats	95
programskiss och andra skisser	105
förslag	133
ett bad	171
reflektion	203
referenser	209

abstract

My master's thesis is derived from a personal interest in Finnish public saunas and the way they relate to the city. In the first chapter I describe Swedish bathing culture and how it has been perceived over time. I explore various bathing cultures around the world and theories concerning thermal delight, nakedness, intimacy and rituals, among others. The thesis ends with a design proposal for a public bathhouse in central Malmö, based upon the results of my investigations. The chapter "ett bad" ("a bath") describes the way in which the bathhouse should be experienced by a visitor.

sammanfattning

Det här examensarbetet utgår från ett personligt intresse för den finska allmänna bastun och dess relation till staden. Första delen av rapporten beskriver den svenska badkulturen och hur synen på allmänna bad har sett ut över tid. Vidare undersöks hur andra badkulturer ser ut och teorier om bland annat termiskt välbehag, nakenhet, intimitet och det rituella diskuteras. I rapportens senare del redovisas ett gestaltungsförslag på ett allmänt badhus i centrala Malmö, baserat på resultatet från studierna. Hur badet är tänkt att upplevas beskrivs i det sista kapitlet "ett bad".

“Kulttuurisauna” i Berghäll, Helsingfors. (författarens bild)

Helsingfors, 23 januari 2016

Den röda neonskylten syns tydligt mot himlens svarta fond ute på kajen i Hagnäs. I ett halvår har jag bott i Helsingfors och det är andra gången som jag besöker kvarterets allmänna bastu. Det blåser kallt och vi stiger lättade in i den varma, svagt upplysta entréhallen. En man sitter och läser en tidning bredvid ett ungt par invirade i handdukar, vid brasan i hörnet sitter en mamma och en dotter med varsin rykande varm tekopp. Vi tar av oss skorna och går fram till disken. “Har ni varit här förut? Jaså, bäst att jag drar reglerna ändå. Här får ni sitthandduk och skåpnyckel, damer till höger och herrar till vänster, var sparsamma med varmvattnet, ha baddräkt om ni vill bada i havet men doppa inte huvudet om ni är ovana, det är bara två grader i idag. Glöm inte att dricka vatten.” Vi betalar, tar våra nycklar och sitthanddukar, redo för vårt bastubad.

introduktion

När jag bodde i Helsingfors lärde jag mig att uppskatta och regelbundet besöka stadens allmänna saunas. Oavsett tid på året gick helsingforsborna till sina publika bastur och under de mörka vintermånaderna kunde jag se saunaskylten lysa i stadsrummet. Förutom att jag själv uppskattade det värmande rummet, kändes det tryggt att se de rykande figurerna sitta och småprata utanför bastun när jag gick förbi. Det fanns något fint i balansen mellan det intima och det sociala, i mötet mellan bastun och kvarteret, i det anspråkslösa och vardagliga.

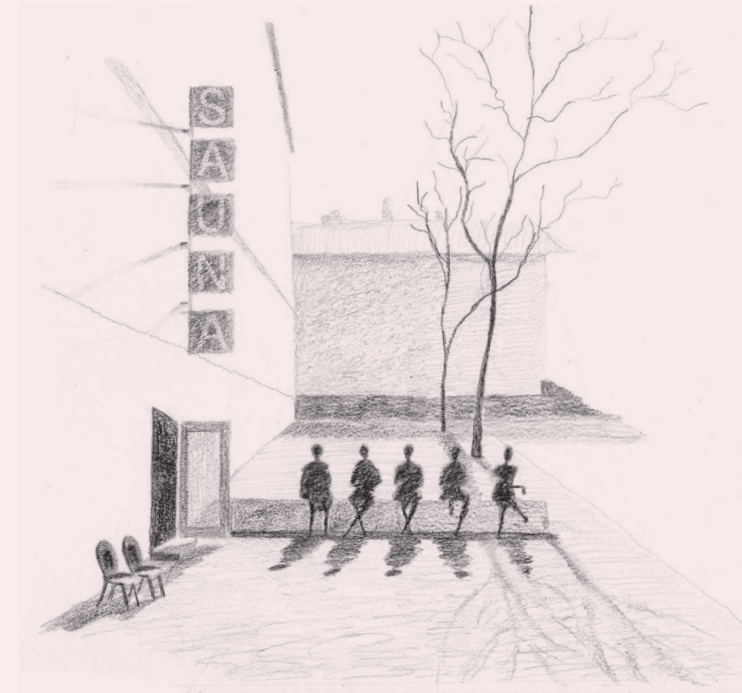
Enligt Svenska Bastuakademin är bastuintresset i Sverige på ständigt uppgående och det gäller inte bara de privata basturna. På Kallbadhuset i Malmö har antalet besökare fördubblats bara under de senaste tio åren och till följd av ett medborgarförslag fick Stockholms innerstad en allmän bastuflotte i somras (Andersson, 2016). Jag tänker att det hela känns logiskt, att intresset för lugnande bad hänger samman med ökande folkhälsoproblem som stress och psykisk ohälsa. I den i övrigt så aktiva staden tror jag att återhämtande aktiviteter som allmänna bad är extra värdefulla som komplement till de mer intensiva sociala platserna. Att bokstavligen talat klä av sig naken och lämna uppkopplade appar i skåpet utanför blir ett recept till att finna ro i en intensiv vardag. Det blir en rekreativ fristad, där hälsa och det naturliga är viktigare än konsumtion och sociala strukturer.

Baserat på mitt intresse för bastukulturen och teorin om en växande efterfrågan av gemensamma bad, har jag undersökt varför vi uppskattar att dela badupplevelsen med andra. Något som ett nakenbad som vanligtvis tillhör det mest privata, tillåts flytta ut i det delade rummet. Trots en ökad levnadsstandard med egna badrum och kanske till och med egen bastu, finns det uppenbarligen fortfarande ett intresse av att dela vår badupplevelse med andra. Men vad är det egentligen vi delar? En ritual? En termisk upplevelse? Eller en kulturell tillhörighet?

Utifrån mina undersökningar presenterar jag ett gestaltungsförslag på ett kvartersbad i centrala Malmö. Av en händelse blev både jag och min studiekamrat Klara Bengtsson intresserade av samma tomt, varpå vi valde att arbeta fram analyser, program och volymstudier tillsammans. Vår ambition var att med hjälp av vårt tillägg knyta samman områden som gränsar till tomten, både i kvarteret men även i staden som helhet. Bastukulturen utgör grunden i mitt projekt, men eftersom närmare hälften av malmöborna har utländsk bakgrund, har jag undersökt även andra badkulturer.

I mitt arbete har jag utgått mycket från mina egna upplevelser, men också från teorier om intima rum och termiskt välbehag.

BILDEN AV BASTUN

bastu

bastu [bas´ - el. bas`-]

subst. ~n ~r

ORDLED: *ba-stun*

- lokal för svett drivande bad i het luft {SYN. sauna}: bastubad;
inreda ~ i källaren; *finsk* ~

BET.NYANS: om själva badet: *ta sig en* ~

HIST.: sedan 1694; sammandragning av *badstuga*

(Källa: Nationalencyklopedin)

vad är en bastu?

Den svenska bastun härstammar från Finland där den kallas *sauna*, vilket också är namnet på bastun internationellt. Det finns olika traditioner kring bastubad, men grundprincipen är att badaren blir varm och ren i det heta och ångfyllda rummet, för att sedan kyla ner sig i ett svalkande bad. Det finns olika sätt att värma upp bastun på, och de olika uppvärmningsmetoderna kan delas in i tre huvudgrupper:

Rökbastun är den mest traditionella bastun och den har svarta, sotade väggar eftersom den saknar skorsten. Rummet värms upp av rök från en eld under ett stenmagasin och när det är dags att bada släpps röken ut genom små gluggar.

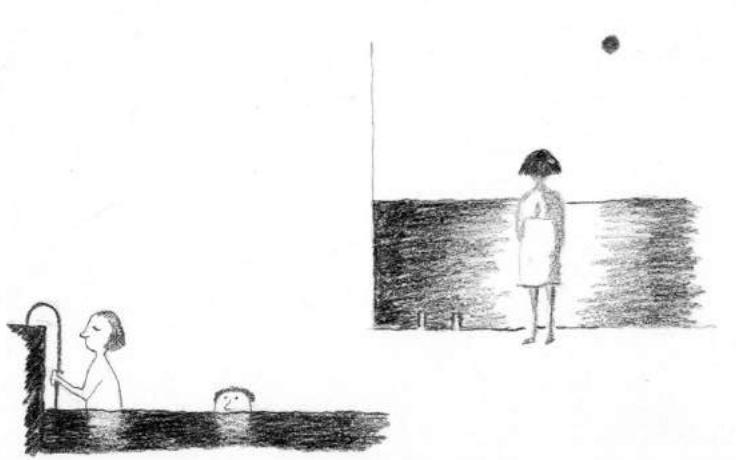
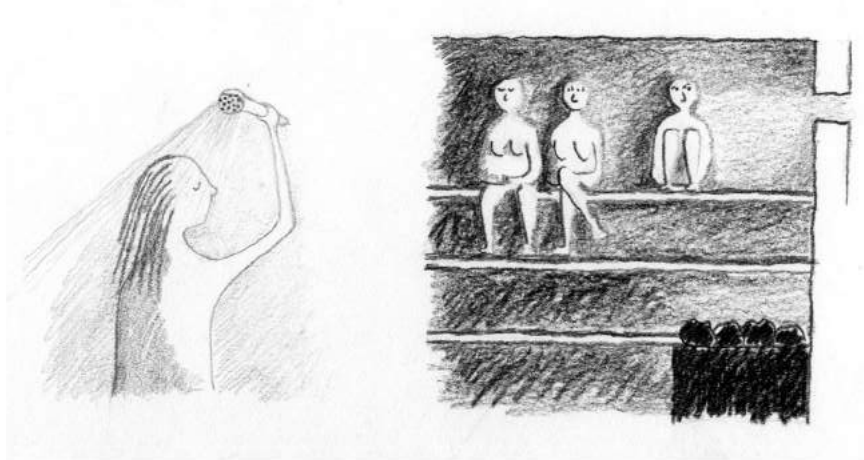
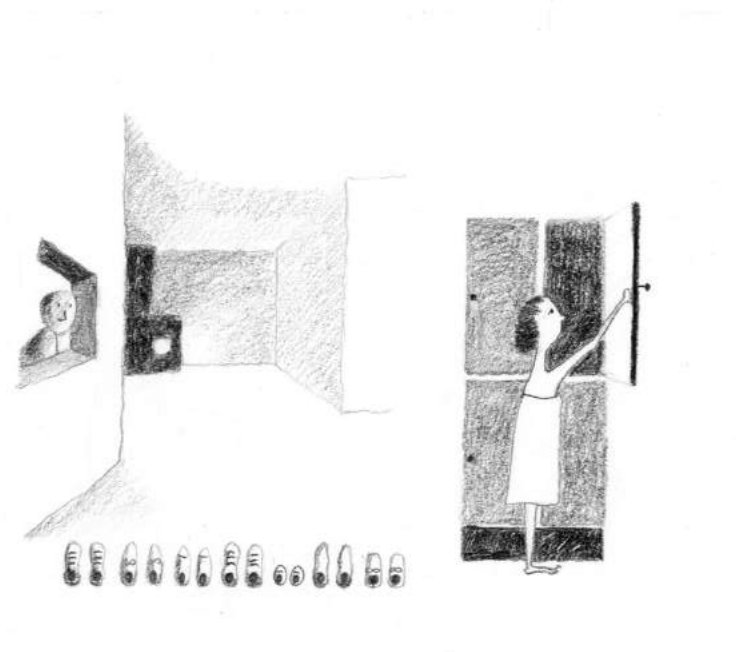
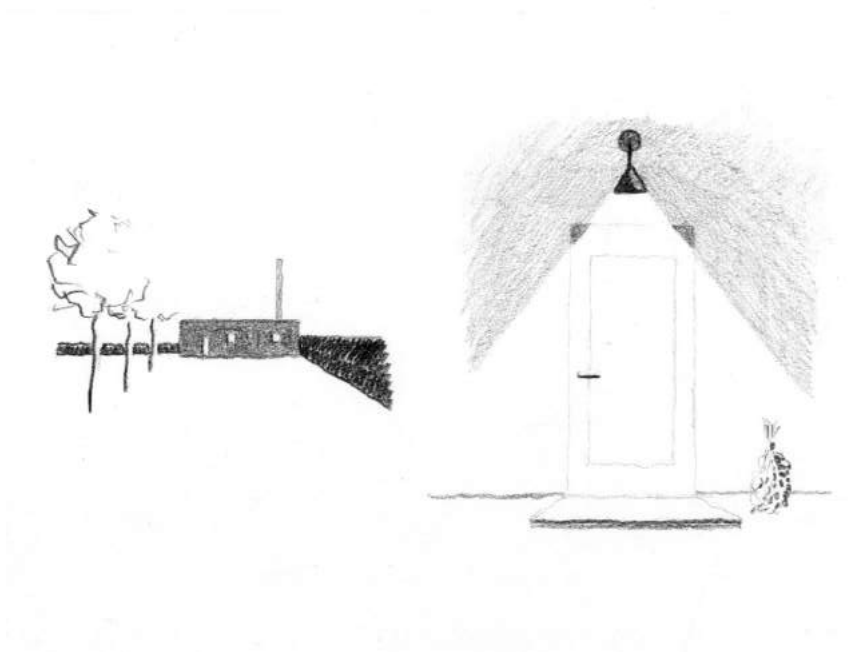
Den vedeldade bastun har skorsten och är särskilt vanlig som fristående bastu. Rummet värms upp av elden i kaminen som värmer upp stenarna ovanför värmekällan. När stenarna är tillräckligt varma kan bastubadet börja.

Elbastun är särskilt vanlig i städer och större bostadshus då den saknar skorsten och därmed är enklare och säkrare att använda. Elbastun värms upp av ett elaggregat och värmen blir något torrare än i de två föregående bastuv varianterna.

Det bör nämnas att bastun inte behöver vara ett bad i vattenånga, utan det är vanligt även med så kallade *torrbastur*, som nöjer sig med att värmas upp av värmekällan (Hallén 2002, 66-67).

Alvar Aaltos rökbastu, ritad av Aalto själv och byggd intill sommarhuset på Muuratsalo 1952-1954. (författarens bild)

Kulttuurisauna i Helsingfors. November 2016

återupptäckta bad

”People are beginning to rediscover old bathing traditions” skriver designtidningen Dezeen i en artikel om bad och arkitektur (Frearson, 2016). I artikeln beskrivs hur olika badkulturer världen över vaknat till liv och hur det allmänna badet återigen blivit ett uppskattat socialt rum. Nya bad-och bastuanläggningar radas upp, från mindre projekt som ett litet onsenbad i Japan till den stora badhusanläggningen Termas Geometricas i Chile. Göteborgs Allmänna bastu från 2015 nämns liksom det något äldre Therme Vals i Schweiz. Sedan 2015 kan världens största bastu besökas i Bodø i Norge, Stockholms fick en gemensam bastuflotte för ett år sedan och i Helsingfors har tre nya allmänna bastur byggts bara under det senaste året. I en artikel i Sydsvenskan (Höök, 2016) ser journalisten ett stigande intresse för kallbadhus i Malmö, där den största ökningen sker bland yngre som vill uppleva bastun och det kalla badet tillsammans. Var kommer det här intresset ifrån och hur såg det ut förr?

Therme Vals av Peter Zumthor. (foto: Fernando Guerra, Dezeen, 2016)

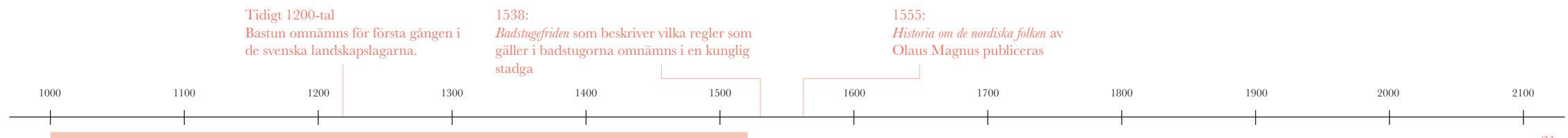

medeltida badstugor

Den svenska bastutraditionen härstammar från öst och i vårt östliga grannland Finland har bastukulturen i princip förekommit sedan de första finska bosättningarna. Troligtvis spreds traditionen med badstugor och ångbad till Sverige för ungefär 1000 år sedan via vikingarna, som upplevt baden på sina resor. Till de svenska medeltida badstugorna kunde stadsborna gå för att tvätta sig, umgås eller bli friska från sjukdomar. Många badstugor erbjöd moderna läkemedelskonster som koppning och åderlåtning, vilka gick ut på att rena kroppen från orent blod. Badstugan bestod vanligtvis av två avdelningar; en för ångbad och en för tvagning. I rummet för ångbad - svettstugan - satt besökaren på lavar eller bänkar i olika nivåer, slog sig med en lövruska eller lät sig piskas av de anställda baderskorna. Ibland fanns enklare servering på badstugan, en service som troligtvis inspirerats av de påkostade och sociala romerska baden (Hallén 2002, 138-139).

Bild från 1500-talet ur "Historia om de nordiska folken" av biskop Olaus Magnus. Illustrationen visar hur ett bad kunde gå till i en svensk badstuga. Mannen till höger har kopphorn på ryggen. (Hallén 2002, 138)

finska influenser

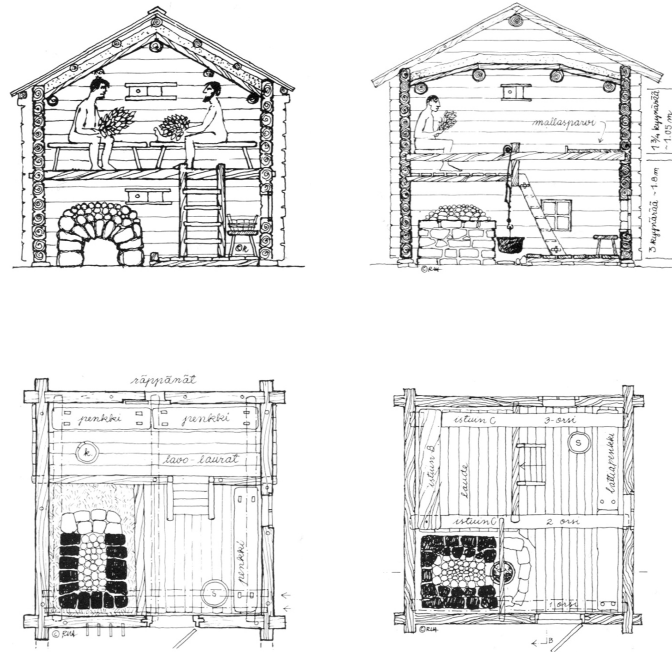
Jämte badstugorna spred sig rökbastun från Finland till Sverige. Rökbastun var en enkel timrad stuga med små rököppningar och murat stenmagasin, vars rum effektivt värmdes upp med eldens rök som fick stanna kvar inuti stugan. När det vankades bad motades röken ut av vatten som slängdes på stenmagasinet och förvandlade rummet till ett rökdoftande ångbad. Den svenska varianten av rökbastun, enbart kallad "bastu", brukades till skillnad från den finska sällan till bad. Det var bara i finnmarkerna och i nordligaste Sverige som ångbad i bastun med säkerhet förekom. Istället brukades det varma rökfyllda rummet till att torka och röka till exempel lin, säd, malt eller kött. Under 1600-talet när badhusen beskylldes för att sprida sjukdomar försökte svenska staten att förbjuda bastubad även i Finland. Det här lyckades inte och istället fortsatte bastun att ha en central roll i den finska kulturen och förutom funktionen av bad-, rök- och torkrum, kunde den även fungera som bostad, plats att föda barn på, bota sjukdomar och ge den döde sin sista vila. När finska bosättare flyttade till ny mark var bastun i regel den första byggnaden som uppfördes (Hautajärvi 2006, 12).

"I bastun" av den finska konstnären Akseli Gallen-Kallela 1889.

Illustrationer av finska traditioella rökbastur, ur "Smoke sauna" av Vuolle-Apiala (1993, 5-7).

“What makes a good sauna?”
 “Well, you can ask that from every finn and you will get maybe five million different answers. In Finland, everybody is a specialist of sauna...”

// Ville Haara, Avanto architects
 (Summit #90, 00.37.24)

badhus blir smittohus

Allmänna bad och ångbad förekom under medeltiden i större delen av både Nord- och Mellanuropa, men till följd av badhusens dåliga rykte som kamouflerade bordeller och smittospridare i en tid då epidemier härjade, tvingades flera badhus att stänga ner. Trots att Sverige inte drabbades lika hårt som andra delar av Europa av epidemierna, förlorade badhusen successivt sin ställning. År 1725 infördes förbud mot badstugor i Stockholm och snart var även andra svenska städer helt utan offentliga bad.

Till följd av vanrykte och igenbommade badstugor blev 1600 och 1700-talets hygien undermålig. I Sverige badades det bara någon eller några gånger om året, antingen i en badtunna eller över en balja vatten, och det var inte bättre hos de mer bemedlade (Hallén 2002, 150-151).

trenden vänder

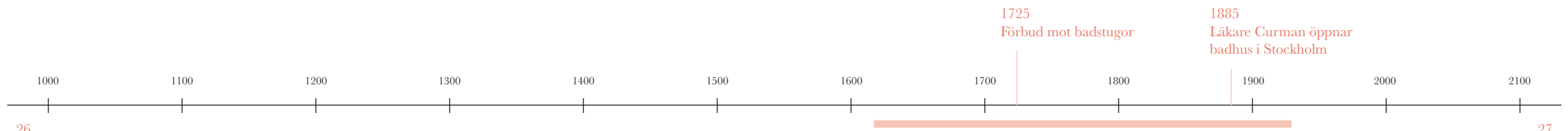
Under 1800-talet spred sig nya tankar om förbättrad kroppshygien från Europa till Sverige och trenden vände. I England utvecklades idén om det hälsosamma och

kalla havsbadet, och snart etablerades kallbadhus och kurorter även utmed den svenska kusten. Mot mitten av 1800-talet hade så gott som alla kustnära svenska städer antingen kallbadhus eller badbryggor och det offentliga badandet spreds till allt bredare grupper (Salomonsson, 2017).

De nya badhusen saknade till en början ångbad, men när läkaren och badhusägaren Carl Curman mot slutet av 1800-talet introducerade den finska bastun i sina egna badhus, fann den snart sin plats även i det moderna badlivet. Via kurorter och badhus spreds bastutraditionen över Sverige och för att komma åt den undermåliga hygien på landsbygden, tog en bastubyggarkampanj i början av 1900-talet fart vid namn *Bastupropagandan*. Syftet med kampanjen, initierad av gymnasiedirektör Jan Ottosson, var att sprida kunskap om hygien och folkbad vilket rimmade väl med samtida sociala visioner. Bastun framhölls som en god sak för att umgås, hålla sig ren och frisk och mot slutet av 1930-talet hade Ottosson medverkat till byggandet av 635 bastur. (Frykman 2004, 95)

Gårdsbastu från 1930-talet (foto: Olle Wilson, ur Frykman 2004, 97).

mellankrigstid och bastuklubbar

Under mellankrigstiden och andra världskriget växte övertygelsen kring bastuns hälsosamma aspekter och i och med elaggregatets intåg blev bastun så gott som obligatorisk på både simhallar och badhus. Lägenhetshus fick gemensam bastu i källarplan och det blev populärt att bygga en privat bastu vid sommarstugan. Trots trenden kring den privata bastun levde den allmänna bastun vidare och på 70-talet blev så de kallade bastuklubbarna populära. Bastuklubbarna fungerade som en fristad för homosexuella, som inte längre var välkomna på de allmänna badhusen. Till följd av allmänhetens okunskap och rädsla inför homosexualitet och spridningen av aids, förbjöds bastuklubbarna år 1986. År 2004 upphävdes lagen (Hallén 2002, 152-153).

bastun idag

Idag är både allmänna och privata bastur väl spridda över Sverige och sedan 1988 arbetar Svenska Bastuakademien med att sprida kunskap om god bastukultur. Enligt akademien har intresset

för bastubad vuxit betydligt de senaste åren - särskilt bland yngre. Kallbadhuset i Malmö ser motsvarande trend, och berättar i en artikel i Sydsvenskan (Höök 2016) att antalet besökare mer än fördubblats de senaste åren. Det är hos den yngre generationen, mellan 24 till 45, som ökningen är som störst. I en artikel i DN från mars i år skriver journalisten Kristina Lindquist om hur hon upplever det ökande bastuintresset:

”Plötsligt var det som att varenda människa badade bastu, eller pratade om att göra det, helst vid öppet vatten. Någon var med i en kanotklubb där det fanns ett litet aggregat och en brygga utan stege, någon kände någon som hade en i källaren, någon pratade om svindyra bastutält som gick att beställa på nätet, någon hade byggt en egen med en presenning och en spade, någon suckade längtansfullt över oklara uppgifter om att ”alla” lägenheter i Finland faktiskt har bastu... Det var som att omges av en kollektiv jakt på hetta och svett.”

// Ur artikeln "Liv, svett och hetta" av Kristina Lindquist, publicerad den 6 mars 2017 i Dagens Nyheter

Allmänna badet i Göteborg, (författarens bild)

Bastun i Sverige under 1900-talet

bastun är...

...en plats för hälsa,
rekreation och njutning

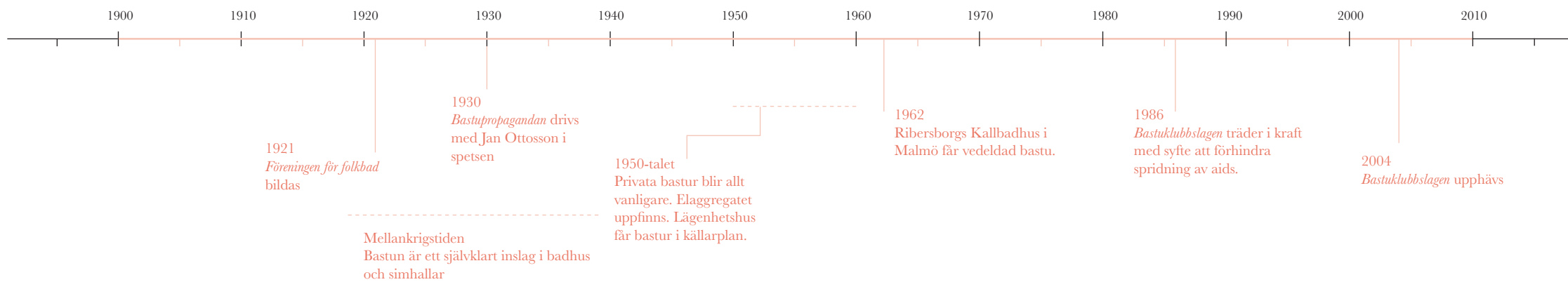
...något som främjar
folkhälsa, friskvård och
socialt liv

...något som även är privat,
t.ex. intill sommarstugan

...något för allt från hotell
och badhus till lägenheter
och villor

...en smutsig och
förbjuden plats

...något njutbart,
socialt och renande

hälsobad eller sjukdomsfälla?

Det är tydligt att bilden av allmänna bad och bastur har sett olika ut genom historien. Under medeltiden var badstugan en plats för läkekonst och skyddande väsen, under upplysningstiden blev den beskylld för att sprida sjukdomar och under 1800-talet välkomnades badet återigen som plats för njutning, god hälsa och socialt liv. Liksom romantiken reagerade mot upplysningstidens rationalitet och arbetsmani, kanske vårt intresse för njutningsfulla hälsobad är en reaktion mot samtidens tekniska framsteg och stressiga arbetsmiljöer. Enligt Folkhälsomyndigheten är psykisk ohälsa som till exempel ängslan, oro och ångest ett växande folkhälsoproblem, och ökningen sker främst hos unga kvinnor (Folkhälsomyndigheten, 2014). Finns det ett samband mellan unga kvinnors ohälsa och samtidigt ökade intresse för kontemplativa bad? För att slippa undan stress och en ständigt uppkopplad tillvaro, känns det logiskt att behovet av rofyllda och naturnära upplevelser ökar. Personligen finns det få aktiviteter som jag uppskattar så mycket som bastubadet just på grund av att jag slipper den digitala stressen. I bastun är det bara min kropp och hur den mår som jag behöver bry mig om, allt annat blir oviktigt.

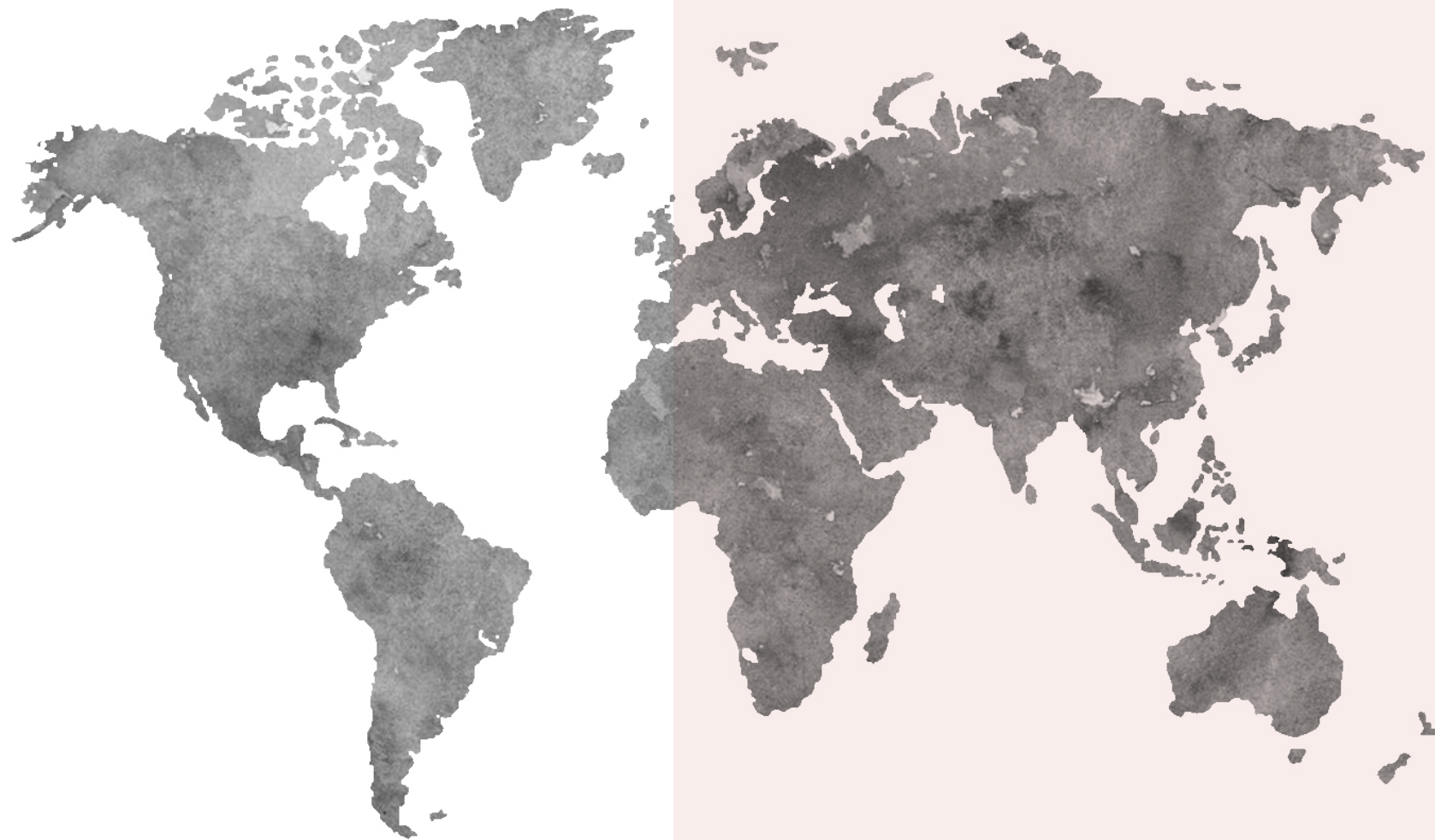
Sammanfattningsvis kan sägas, när det kommer till hur bastubadet uppfattas idag, så har 1980-talets bastu som opassande smittorum sedan länge bytts ut mot en mer romantisk bild som sätter kroppen, lugnet och det sociala livet i fokus.

Ribersborgs kallbadhus i Malmö (författarens bild)

BAD PÅ OLIKA SÄTT

Vatten spelar en central roll i våra liv och varierande sätt att ta vara på vattnets helande kraft har utvecklats över hela världen. Nyttan med badet har förklarats av bland annat medicinska, religiösa eller sanitära skäl, och vissa badtraditioner har överlevt i tusentals år. Redan de gamla flodkulturerna tvättade sig i det värdefulla vattnet och världens äldsta offentliga badhus, med både bassänger och avancerade vattenledningssystem, låg för 4000 år sedan i Induskulturen i nuvarande Pakistan. Ångbadet uppkom troligtvis för 2000 år sedan hos ett nomadfolk norr om Svarta havet, men det finns tecken på att även andra kulturer, blanda annat den amerikanske urbefolkningen, också badade i ånga (Sood, 2012).

Romerskt bad i Bath, England. (foto: Wikipedia, 2007).

det romerska arvet

En badkultur som haft stort inflytande på bland annat europeiska och arabiska bad, är den romerska. Det var omkring Kristi födelse som romarna tog till sig den grekiska badtraditionen och utvecklade den till något alldeles särskilt. Mindre badhus erbjöd bassänger, ångbad och karbad av olika temperatur. Större badhus, *termer*, fungerade som mötesplats och kunde förutom bad även innefatta bibliotek, idrottsplats, barer, föreläsningssalar och teater. Badhusen var gratis och finansierades med skattemedel eller donationer och omkring år 300 fanns det ungefär 850 offentliga badhus och 11 termer i Rom. Besökaren vandrade från omklädningsrum och motion till det ljumma badet, *tepidarium*, vidare till massage och det varma badet *caldarium*. Efter det varma badet fanns ibland den ännu varmare torrbastun, *sudatorium*, sedan tvättning i *lavacrum* och så småningom avkylning i en kall bassäng, *frigidarium*.

I och med Romarrikets utbredning spred sig badkulturen över Europa, Nordafrika och Mellanöstern där den efter Romarrikets fall kunde utvecklas på eget håll. I de arabiska länderna levde delar av badkulturen kvar men eftersom stillastående bad ansågs som att löga sig i sin egen smuts, blev ångbad lösningen. Under 600 - talet utvecklades ångbadet *hamam* som så småningom blev en reningsritual före bön och ett naturligt inslag i vardagen. I och med att utvecklingen av hamam skedde i Turkiet är traditionen som starkast där, men badet är även vanligt i andra muslimska länder samt delar av Indien och Europa (Swahn och Jeansson, 2017).

några av världens varma bad

(Sood, 2012)

Malmö och kallbadhusen

Efter att ha studerat olika badkulturer, kan jag konstatera att bastutraditionen inte är ensam om att erbjuda en renande upplevelse i värme och ånga. Likheter i bland annat ritual, intimitet och möten hittas hos flera av exemplen.

Jag ska återkomma till andra typer av bad, men för att kunna veta vilka bad som är relevanta att inspireras av i mitt projekt, behöver jag veta mer om Malmö. Vad har Malmö för relation till bad?

Skåne har en lång historia av kallbadande och i Malmö dök kallbaden upp i början av 1800-talet, efter influenser från kurorterna i England. På 1860-talet fanns det i Malmö fyra kallbadhus och ett varmbad, i sällskap av mindre "badskjul" och enklare badinrättningar. Även om tvagningen var i fokus, uppskattades de sociala aspekterna och flera av badhusen även restaurang eller café i anslutning. Det stora varmbadhuset på Hans Michelsensgatan i hamnan erbjöd förutom kalla och varma bad, även ryska och romerska bad. Fram till första världskriget besöktes kallbaden flitigt, men till följd av hamnområdet spärrades av under kriget och så småningom byggdes ut revs baden. Av de äldre badhusen är det bara Ribersborgs kallbadhus från som finns kvar idag (Andersson, 2016).

Idag har Malmö fyra simhallsbad, tre friluftsbad och två kallbadshus. Hyllebadet, som är det största av inomhusbaden, har en "relaxavdelning" med tre torrbastur, en ångbastu, en kallpool och två varmpooler (Malmö stadsbyggnadskontor, 2017).

*Simundervisning på kallbadhuset i Malmö. Första bastun installerades 1962.
(foto: Sydsvenskans arkiv, 1938)*

Badskjulen "femman"
och dambadet

Ribersborgs Kallbadhus

Malmö 2017
Malmö 1936
(Malmö Stadsbyggnadskontor)

1:10 000

Två badkulturer att inspireras av

Enligt befolkningsstatistik från 2016 har 43% av malmöborna utländsk bakgrund*. Av de med utländsk bakgrund kommer de flesta från länder i Mellanöstern som Irak, Iran, Syrien och Turkiet - samtliga med en koppling till hamamkulturen. I dagsläget finns inget hamam i Malmö, och för ett år sedan inkom ett medborgarförslag på hamambad i Rosengård (Westerberg 2016). Skulle ett hamam platsa i ett kvartersbad i Malmö?

Det japanska sentobadet är ett enkelt badhus som i likhet med den finska allmänna bastun erbjuder avslappning och tvagning till vardags. I kvarterets sento kan besökaren tvätta sig vid kranar och sedan slappna av i ett varmt bad. Jämte hamam har jag valt att studera sento närmare då jag tror att sekvensen, ritualen och enkelheten kan vara inspirerande för mitt gestaltungsförslag.

* definieras av att personen är född utomlands eller är född i Sverige och har två föräldrar som är födda utomlands.

Traditionellt sentobad (foto: Japan Info, 2015)

Hamam hittas främst i Mellanöstern, Nordafrika och Turkiet. Traditionellt är badet uppdelat mellan män och kvinnor och besökaren är naken bortsett från en enklare handduk, som viras runt kroppen. Badet består av tre olika rum: *camekan*, där det finns reception, omklädningsrum och ett rum för avkoppling, *Soğukluk*, ett stort, medeltempererat rum, och *hararet*, det varmaste rummet (Swahn och Jeansson, 2017). Det är mellan 40-50 grader varmt i en hamam men det upplevs varmare i och med den höga luftfuktigheten. Byggnaden är traditionellt byggd i sten med ett kupolformat tak, och under kupolen finns den uppvärmda *navelstenen*. Här kan den badande vila, sitta och tvätta sig, eller kanske få massage. Fontäner och kranar erbjuder kallt rinnande vatten, som när det kommer i kontakt med de varma marmorytorna förångas (Shenet, 2013).

Sento är ett japanskt allmänt badhus som liksom hamam traditionellt sett har olika avdelningar för män och kvinnor. Entrén ligger gärna i samma nivå som gatan, och bakom två enkla skynken, *noren*, tar besökaren av sig skorna och går in i respektive avdelning. Avdelningarna skiljs åt av en halvhög mellanvägg, som förhindrar sikt men tillåter ett gemensamt tak. Efter att ha bytt om till handduk i omklädningsrummet fortsätter besökaren in till en större sal, med individuella "tvättplatser" framför speglar. Vid varje plats finns en pall, kranar och en spann och det är viktigt att skrubba sig ordentligt innan det varma badet kan åtnjutas. Den varma bassängen i rummets fond är runt 42 grader och ligger gärna under en bild på berget Fuji. (Kaori, 2009)

Hamam i Istanbul (foto: Kosenko, 2012).

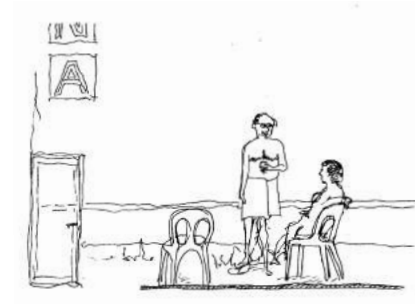
nakenhet

Gemensamt för de allmänna bad som jag studerat, är att de kombinerar den andliga och kroppsliga reningsritualen med ett socialt rum. Om badet ligger i en stad sker mötet mellan det intima rummet och den urbana kontexten genom omsorgsfullt valda öppningar och en tydlig entré. Gränsen mellan den publika gatan och badets privata fristad får inte misstolkas. De badande förväntas följa badets regler, vilka till exempel kan berätta i vilken ordning badet ska genomföras eller vad deltagaren förväntas ha på sig (eller inte ha på sig). Möten som sker på allmänna bad, beskrivs i regel som ”öppna” och ”intima”. I Japan används uttrycket *hadaka no tsukiai* (direkt översatt “naket umgänge”) för att beskriva denna känsla av öppenhet, intimitet och närhet som kan uppstå under ett gemensamt bad. Enligt *hadaka no tsukai* läggs sociala föreställningar och hierarkier åt sidan, vänner kommer närmare varandra, familjemedlemmar knyter starkare band och förtroliga samtal mellan främlingar äger rum. (Tahhan 2014, 43). I finska bastuberättelser återfinns

liknande beskrivningar, bland annat av folkhälsoforskaren Siitonen (2007, s. 34) som förklarar att ”den intima och varma atmosfären ger goda förutsättningar för raka diskussioner” och författaren Aaland (1978, 82) som skriver att ”nakenheten gör oss mer öppna”.

ritualens ramar

Det är onekligen något speciellt med möten som uppstår i allmänna bad. Det kan tyckas enkelt att säga att bara för att vi bokstavigt talat klär av oss nakna är vi också nakna inför varandra, men på många vis tror jag att det stämmer. Nakenheten är inte oviktig för att dessa ”öppna samtal” ska uppstå. Givetvis kan sådant som sättet vi för oss på eller hur vi talar inte ens döljas av ett nakenbad, men ytliga attribut blir mer svårlästa och även oviktiga, eftersom den kroppsliga upplevelsen är viktigare än hierarkier och sociala roller. Nakenheten tror jag därmed inte är oviktig i sammanhanget, utan snarare något som gör det lättare för oss att lämna kvar vårt sociala bagage i omklädningsrummet bakom oss.

”The medicinal and spiritual values of the sweat bath are furthered by its communal character. The sweat bath is a social event - like the coffee shop, neighborhood bar or picnic - and is probably the healthiest ever offered a group of people”.

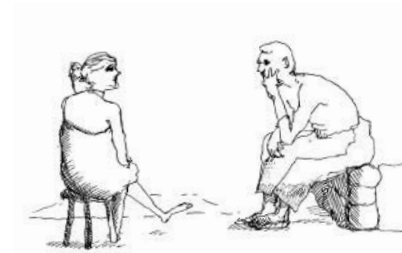
// Aaland, författare till boken “Sweat”, 1978 s. 73

”Som socialt forum och som platsen för att på ett okomplicerat sätt knyta kontakter, har bastun blivit vårt kafé... Kontakten är oförmedlat intim och i hettan har man inte tid eller ork för tom retorik eller onödiga longörer”

// Frykman, professor i etnologi, 2004 s.105

skisser från Kotiharjun sauna, november 2016.

För att försäkra sig om att alla betar sig på samma vis i det allmänna badet, finns regler som badaren förväntas följa. Det rituella mönstret förstärker kollektivets gemenskap, jag känner en samhörighet med mina medbadare då vi alla är införstådda med vad som gäller och hur vi betar oss. I fallet med bastubad skriver Siitonen (2007, 36) i en avhandling om folkhälsa och bastubad, att det fysiska tvättandet bara är en del av det renande syftet med saunan. Siitonen menar att som så många andra ritualer, har bastun en förmåga att transformera individen från ett socialt tillstånd till ett annat och hon ser bastun som ”en tröskel mellan arbete och fritid, mellan veckan och veckoslutet, mellan det profana och det heliga”.

badets karaktär

Allmänna bad som kombinerar den andliga och kroppsliga reningsritualen med det sociala rummet, finns det många olika exempel på. Arvet från romarna syns i både europeisk och arabisk badkultur och bad som påmin-

ner om bastubadet hittas förutom i Skandinavien även i bland annat Asien och USA. Oavsett hur badet går till rent praktiskt, om det är i ånga eller i ett varmt badkar, om det är på en het marmorbänk eller i rinnande vatten, så finns likheter i ritualens ramar, i det intima mötet och känslan av gemenskap. Ritualen förstärker upplevelsen av samhörighet och mening, inte helt olik en religiös upplevelse. På samma sätt som jag känner mig annorlunda efter att ha vistats i ett heligt rum, känner jag mig annorlunda när jag kommer ut från Kallis i Malmö. Liksom lugnare och mer harmonisk, snällare kanske. Och definitivt ren.

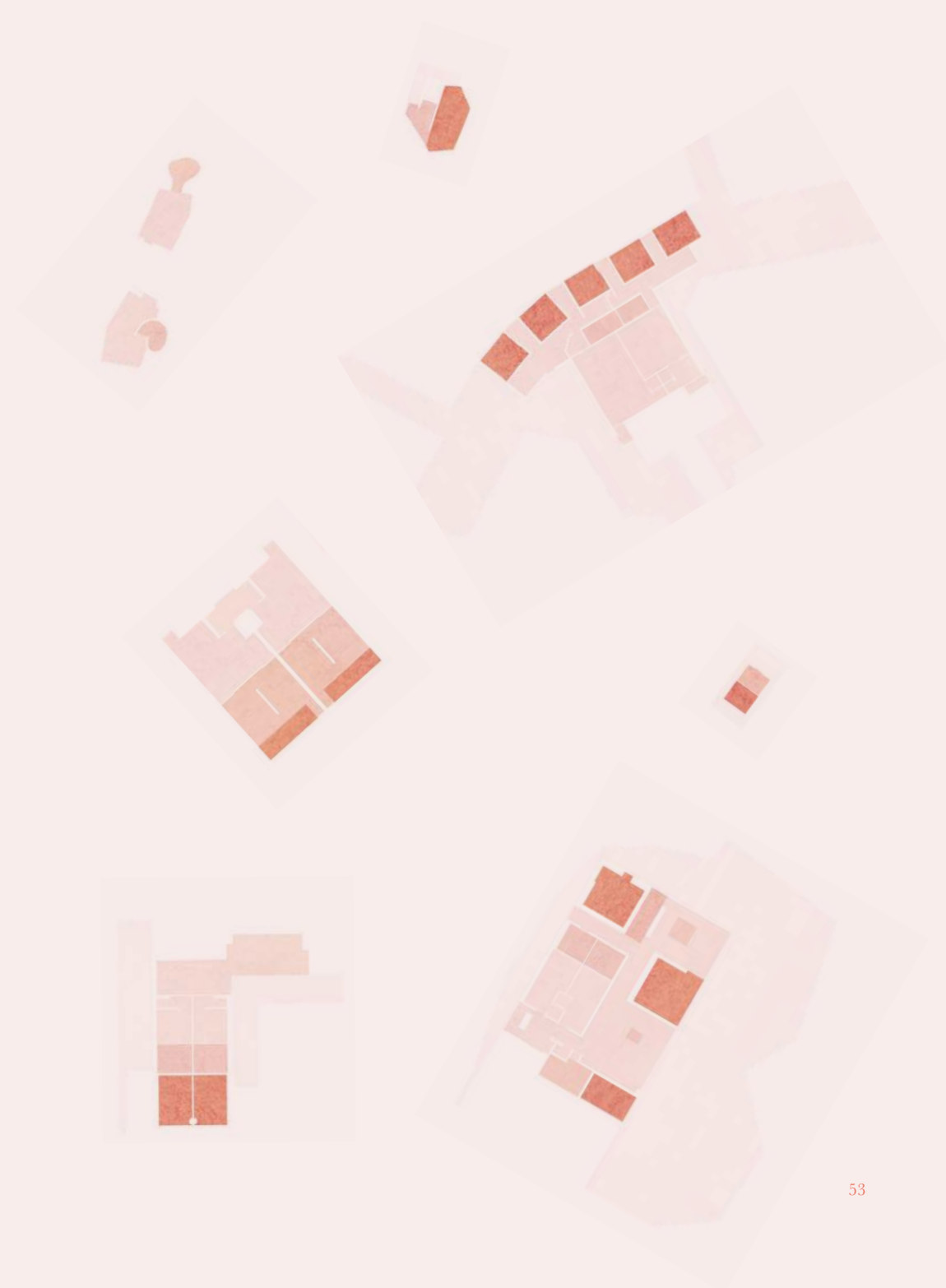
”We think that buildings like saunas and chapels, it’s all about atmosphere, of course, and about feelings, your personal feelings... It’s a ritual place, you step to one space, then you proceed to another one and you also do certain acts in this space... It kind of changes you in a way.”

// Ville Haara, Avanto architects
(Summit #90, 00.29.33)

*illustration av ett kvartersbad
oktober 2016.*

TERMISKT VÄLBEHAG

”Den dramatiska växlingen mellan värme och kyla verkar avslappnande och ger ett kroppsligt välbefinnande. Man kan inte förstå dess betydelse utifrån instruktionerna eller ideologierna, utan det måste - som alla kulturmönster - också förstås utifrån den upplevelse som rymmer plats, kropp och det materiella”

// Frykman 2004, s. 90

en värmande upplevelse

Det är tydligt att de allmänna baden lockar till sig besökare av flera olika skäl. Om det inte är av religiösa skäl, kan det vara av sociala skäl. Om det inte är för att bli ren om kroppen, kan det vara för att bli ren inombords. Om det inte är för att finna ro i en stressig vardag, kan det vara för att värma kroppen ordentligt. Att bli ordentligt varm är en av de främsta anledningarna till varför jag själv uppskattar bastun så, framför allt om vintern. Att fly in i den värmande bastun och sedan möta kylan in på bara huden, gör mig levande igen.

Anledningen till varför jag uppskattar den varma bastun mer då det är kallt ute, förklarar författaren och arkitekten Lisa Heschong i sin bok ”Thermal Delight in Architecture”. Heschong (1979, 21) menar att extrema temperaturer, som till exempel värmen i en bastu, uppskattar vi desto mer om vi vet att den motsatta temperaturen finns nära tillhands. En bastu som ligger intill ett svalkande hav snarare än i en varm öken, ger en mer njutbar upplevelse eftersom jag känner mig trygg i att det går att uppnå normaltemperatur igen. Om det dessutom finns en tydlig kontrast

mellan de olika temperaturerna, vilket det till exempel gör om om vintern då det är kallt ute och varmt i bastun, blir min upplevelse ännu starkare.

”Thermal comfort does not just draw people together, it is also an experience to be shared” (Heschong 1979, s.45)

En annan teori som Heschong lägger fram, och som kan förklara varför vi uppskattar allmänna bad, handlar om relationen mellan tempererade rum och kulturella mönster. Heschong (1979, 45) menar att på samma sätt som vi uppskattar att dela en måltid, uppskattar vi även att dela upplevelsen av termiskt välbefinnande. Att samlas kring en lägereld, i ett romerskt bad, i en islamisk trädgård eller finsk bastu, är att samlas kring ett behagligt tempererat rum. Utifrån det behagligt tempererade rummet har sedan ritualer och ceremonier formats och i vissa fall tilldelats en viktig del i kulturen. Att mötas på det här viset, kring lägerelden eller i en varm bastu, går det att dra många symboliska paralleller till. Att samlas kring lägerelden eller ”kärnan” (“the hearth”) anses som ett av mänsklighetens mest primitiva och grun-

dläggande beteenden, eftersom det är här vi bland annat värmer oss, lagar mat och umgås. Är vi så enkla att vi uppskattar det varma badet för att det triggas igång primitiva känslor hos oss? För att vår kropp uppskattar att omges av så enkla element som vatten, värme och kyla?

ett förslappat termiskt sinne

Det är inspirerande att läsa om Heschongs tankar kring temperatur och arkitektur, eftersom jag upplever att det är något som vi sällan pratar om. Sedan det på mekanisk väg har blivit möjligt att kontrollera inomhusklimatet, har relationen mellan temperatur och arkitektur förslappats då vi lutar på tekniken. Om solskydd och klimatskal inte räcker till, kan vi ställa in en kamin så fixar temperaturen till sig. Om stengolvet känns för kallt kan vi installera värmeslingor under. För att undvika obehagliga temperaturer pågår en ständig jakt efter ”den ultimata temperaturen” som enligt Folkhälsomyndigheten (2007) är mellan 20 och 23°C. Så länge vi vistas i rum som håller sig inom det rekommenderade värdet, håller vi oss pigga och friska.

När vi inte längre behöver oroas över obehagliga temperaturer, kommer vårt termiska sinne att förslappas? Kommer minnen, möten och upplevelser som är kopplade till en viss temperatur inte längre att vara möjliga? Någon som ständigt vistas i behagliga temperaturer, reflekterar inte kring temperaturen och minns platsen på andra sätt. Någon som istället vistas i rum av olika temperatur, minns hur varmt och behagligt det kan bli mot den där solväggen i mars, eller hur svalt och skönt det brukar vara det där dunkla rummet om sommaren. Jag tänker att beroende på vilken temperatur ett visst rum har, påverkas andra intryck och läsningar av platsen.

”The thermal information is not differentiated in our memory; rather, it is retained as a quality, or underlying tone, associated with the whole experience of the place. It contributes to our sense of the particular personality, or spirit, that we identify with that place”

// Heschong 1979, s.39

Njuter vi mer av bastubadet när det är kallt ute? Tantolundens bastuflotte i mars 2017. (författarens bild)

att designa med temperatur

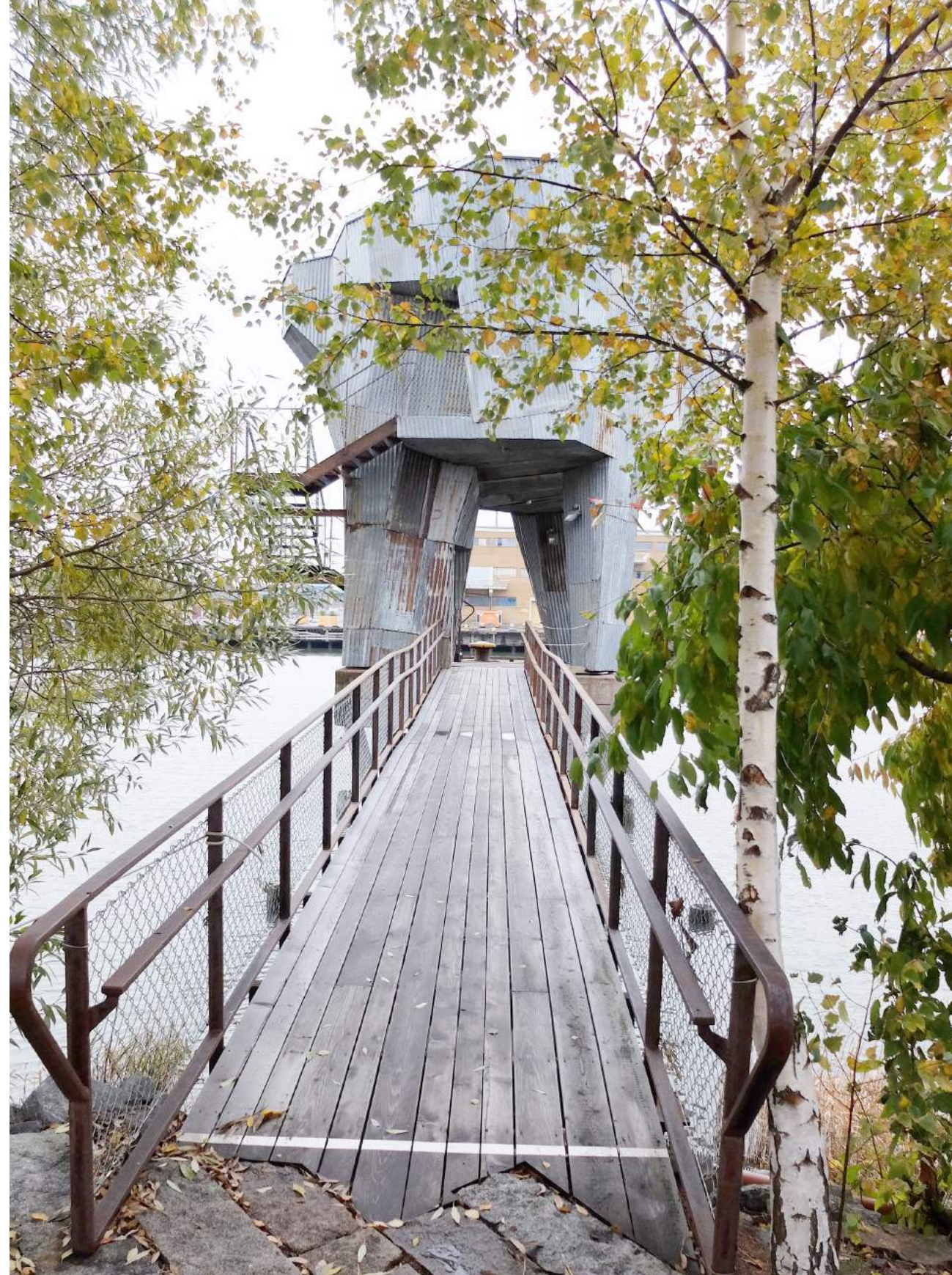
Det är möjligt att känsligheten hos vårt termiska sinne påverkas negativt av att vi befinner oss i en allt mer temperaturneutral värld, men vad är lösningen? Ska vi låta bli att kontrollera inomhusklimatet och istället hänge oss åt naturlig yttre påverkan? Eller ska vi medvetet designa rum som erbjuder en variation av temperaturer? Vitsen med att över huvud taget värna om vårt termiska sinne, enligt Heshong, är för att temperaturer spelar en viktig roll för oss av bland annat kulturella och upplevelsemässiga skäl. Det termiska sinnet bidrar med ytterligare dimensioner av känslighet, jämte våra övriga sinnen, vilket ger en vidare och känsligare helhetsbild av ett rum. Termiska kvaliteter som värme, kyla, drag och fuktighet, påverkar alla upplevelsen av ett rum och borde enligt Heshong (1979, 17) tas med under hela designprocessen. Kan relationen mellan termisk komfort och arkitektur jämföras med arkitekturens relation till ljus? Den termiska upplevelsen kanske kan vara lika varierad som upplevelsen av ljus i en sekvens eller ett rum. Genom att arbeta nästan teatraliskt med termiska element, på samma sätt som ljus arbetar med kontraster, variationer och olika egenskaper, kanske den njutbara upplevelsen av rummet kan förstärkas. Jag tänker att den rekommenderade inomhustemperaturen i grunden är en bra sak, men att vi inte

ska stirra oss blinda på hur vi använder oss av den. Ytor som tillåts bli varma av solen eller rum i norr som håller sig svala, behöver inte vara en dålig sak utan kan snarare bidra till en starkare arkitektonisk upplevelse.

Att designa med temperatur är något som de allmänna baden gör i högsta grad. Förutom att temperaturen spelar en central roll rent funktionellt, är sekvenser och material ofta omsorgsfullt utformade utifrån hur de upplevs termiskt. I de gamla romerska baden var det viktigt att vandringen mellan olika grad av fuktighet, golvtemperatur och bad upplevdes som det var tänkt, för den mest njutbara termiska komforten.

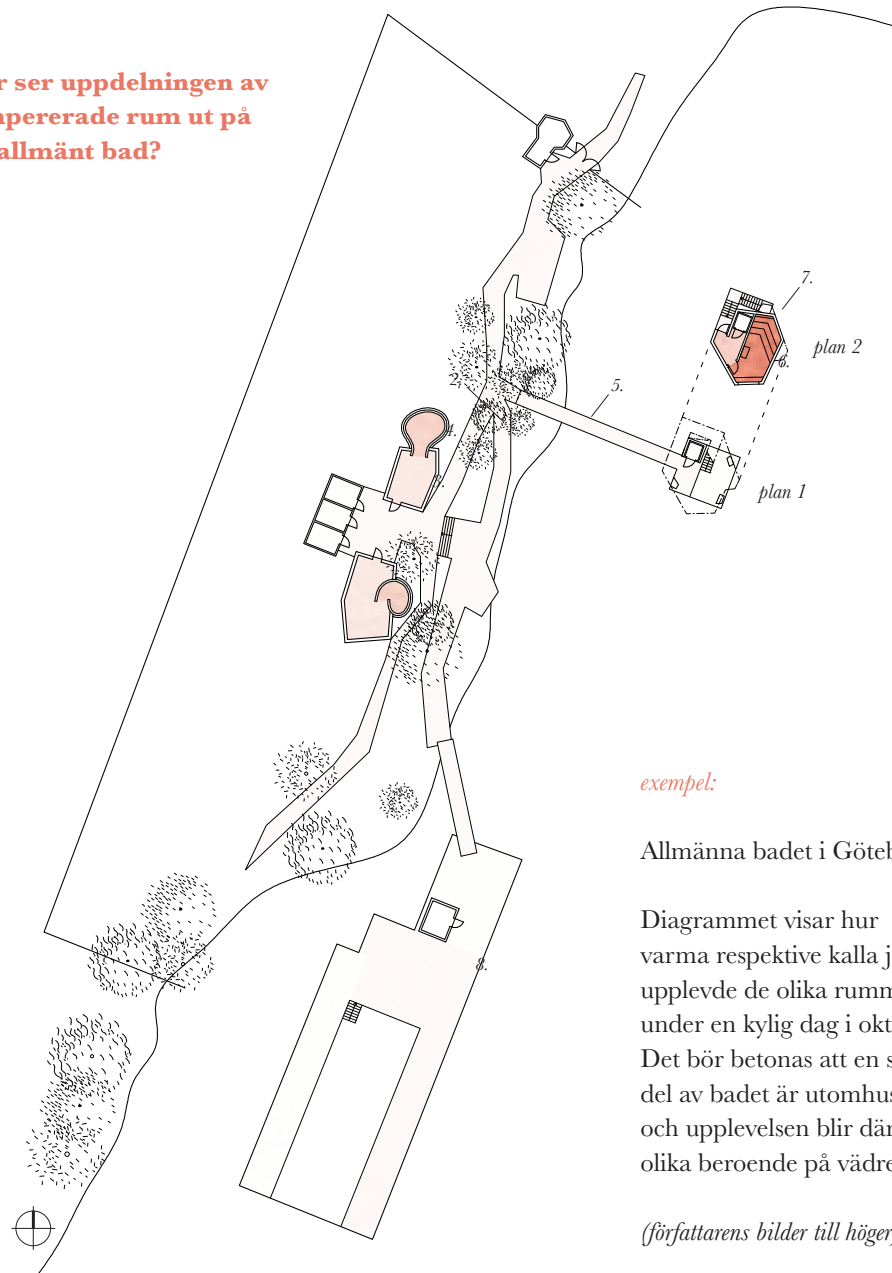
I traditionella turkiska hamam leds badaren gradvis in i allt varmare rum, för att slutligen nå den behagligt uppvärmda "navelstenen" i badets kärna. I den finska bastun är det alldeles lagom uppvärmda "förrummet" numera standard, och det används som både omklädningsrum och rum att sitta och slappna av i mellan de olika baden. Jag funderar på hur jag brukar möta Kallbadhuset i Malmö, och hur temperaturupplevelsen inte alltför sällan börjar redan på den långa bryggan, i snålbläst och kyla. Efter den vandringen brukar det varma bastubadet kännas extra lockande.

*Vandringen till bastun,
Allmänna badet, Göteborg (författarens bild)*

Hur ser uppdelningen av tempererade rum ut på ett allmänt bad?

1:750

exempel:

Allmänna badet i Göteborg

Diagrammet visar hur varma respektive kalla jag upplevde de olika rummen under en kylig dag i oktober. Det bör betonas att en stor del av badet är utomhus och upplevelsen blir därmed olika beroende på vädret.

(författarens bilder till höger)

kallt varmt

1.

2.

3.

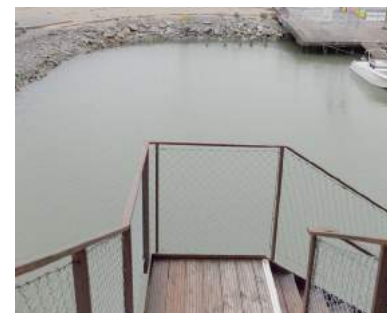
4.

5.

6.

7.

8.

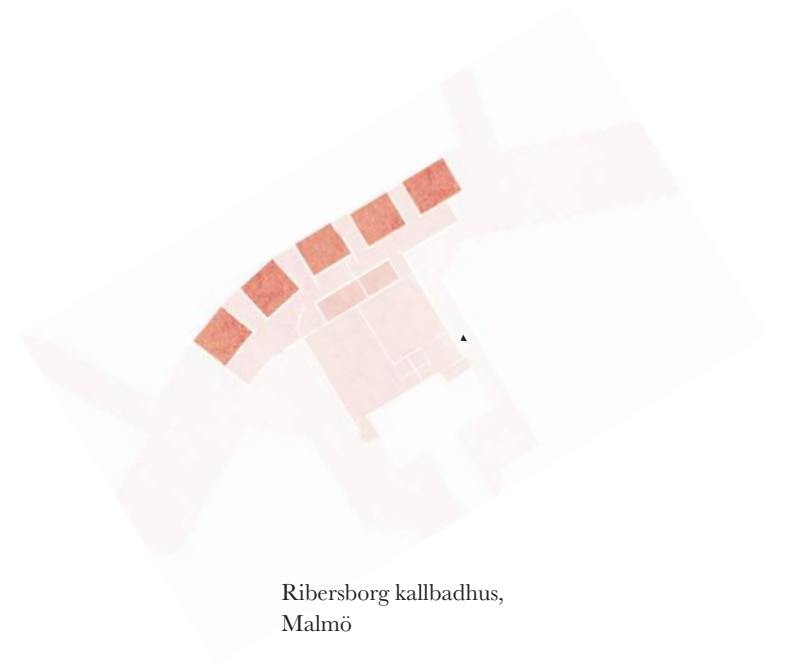
fler exempel

I exemplen syns skillnaden mellan planen som gradvis leder besökaren till varmare och varmare rum (t.ex. Inari-yu) och planen där besökaren kan röra sig fritt (t.ex. Löyly).

kallt varmt

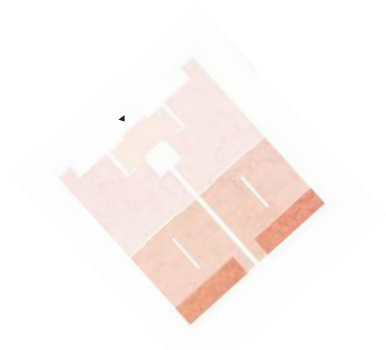
Yah Hamam,
Tekirdağ

Ribersborg kallbadhus,
Malmö

Kulttuurisauna,
Helsingfors

Sento Inari-yu,
Tokyo

Tanto bastuflotte,
Stockholm

Löyly sauna,
Helsingfors

1:750

1:750

ATT BARA VARA

Kallis Ribban

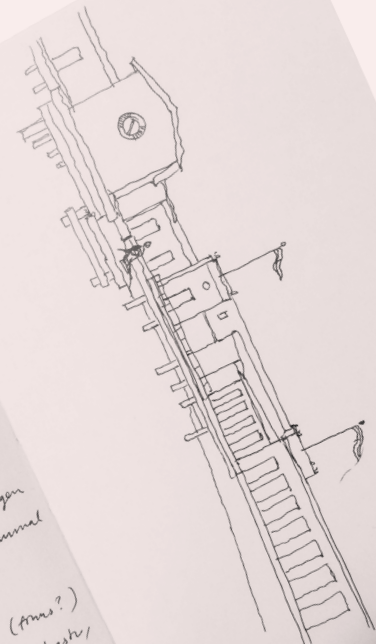
04.10.2016

~~Stämhet i bastun~~
Anordningar från senare i gemensamma bastun

Först fanns bastun separat som en
För ca 20 år sedan fanns den delade bastun
men den var fortfarande uppdelad eller här
(olika städer för män & kvinnor)
För ca 10 år sedan blev den gemensamma
bastun gemensam.

Sibbarp har ett kallbadhus, liksom Amager
Minnas i Nyresthuset. I Stjärnhuset. Där
bastun i Nyresthuset. Det spelade ingen
roll om man var man eller kvinna, gammal
eller ung, alla badade tillsammans

För gemenskap. Det spelade ingen
roll om man var man eller kvinna, gammal
eller ung, alla badade tillsammans
För gemenskap. Det spelade ingen
roll om man var man eller kvinna, gammal
eller ung, alla badade tillsammans

tankar kring intimitet

Något som tidigt fascinerade mig när det kommer till allmänna bad, är den obesvärade intimitet som tillåts i den annars så ytliga och publika staden. Jag har redan gått in på nakenhet och den särskilda form av öppna samtal som är möjliga under ett nakenbad, men frågan är hur arkitekturen påverkar den intima upplevelsen. Hur infinner sig den intima känslan i ett rum?

Teoretikern och arkitekten Juhani Pallasmaa (2008, 35) tar den ljuskänsliga 1600-talskonsten till hjälp då han beskriver det intima. Vikten av skugga och mörker, mjukt fokus och dunkla vrår, betonas eftersom vi enligt Pallasmaa med hjälp av ett otydligt och ofokuserat seende triggas vår "taktila fantasi". Synen framställs som det sinne som skapar distans, medan känslan skapar en föreställning om närhet, intimitet och ömhet. Heschong (1979, 19) gör ett liknande resonemang och betonar att till skillnad från andra sinnesintryck, så påverkar temperaturupplevelsen oss direkt fysiskt. Om vi till exempel ser ett rött objekt blir vi inte rödare, men i samma stund som vår kropp berättar för oss att ett objekt är

kallt, är objektet redan på väg att göra oss kallare. Känslan jämta vår förmåga att uppfatta temperaturer erbjuder därmed en särskild nivå av upplevelse som både är kroppslig och intim.

"Vision reveals what the touch already knows" // Pallasmaa 2008, s. 42

Bristen på miljöer som är intima och kroppsliga, tror jag delvis kan förklara det ökande intresset för allmänna bad. I en värld som är alltmer fokuserad på yta och teknik, går det taktila och känsliga förlorat. Pallasmaa (2008, 25) drar en parallell mellan synens allt starkare ställning i vårt individualistiska samhälle och den gradvis ökade distansen mellan jaget och världen. Han menar att en nära och intim relation till vår omvärld bara är möjlig om alla våra sinnen (även synen) kan tolka sådant som textur, vikt, densitet och temperatur. Först när vi känner av platsens taktilitet, uppstår den intima känslan av ett rum.

"The skin reads the texture, weight, density and temperature of matter" // Pallasmaa 2008, s. 56

Av de bastur som jag besökt, känns samtliga mer eller mindre intima. Även om jag skulle befinna mig i basturummet påklädd och ensam, kanske till och med när den är avstängd, skulle sådant som doften av trä och björkris, det svaga ljuset från det högt sittande fönstret och trälavens mjuka yta antagligen ge mig en känsla av taktil intimitet. Skalan på rummet känns viktig, för att jag inte ska känna mig utsatt och ensam, och det är också sällan som basturummet är särskilt stort. Det faktum att jag under ett bad är naken, gör det förstås enklare för mig att uppfatta den taktila miljön och sådant som kalla stenar mot bara fötter och solvarma bräder mot bar hud, är värdefulla intryck för mig. Desto fler sinnen som blir stimulerade, desto starkare upplevelse har jag av platsen och desto mer intimt känns det att vistas där.

att bara vara

I mitt utforskande av bastukulturen och nakna bad har jag funderat mycket kring uppdelningen mellan män och kvinnor. Badhuset är ett av få platser i det offentliga rummet där det är tillåtet att dela upp människor efter kön och där jag därmed själv blir så medveten om mitt eget kön. Om jag inte vet vilket kön jag har, saknar kön eller är en blandning, är jag plötsligt inte välkommen i den här typen av offentligt rum. Går det att rita ett badhus där uppdelningen mellan kön inte är viktigt? Där alla, män som kvinnor som hbtq, känner sig välkomna?

RFSL (Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter) har som målsättning att "samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter ska gälla för hbtq-personer som för alla andra i samhället". Vad gäller den specifika frågan om omklädningsrum ska alla känna sig "trygga och inkluderade" (RFSL, 2016). Om alla går in i samma omklädningsrum men har separata bås, med egen dusch och eget skåp och sedan byter om till badkläder - är det den bästa lösningen ur diskrimineringsynpunkt? Efter att ha läst olika teorier kring hur den fysiska nakenheten förstärker upplevelsen av välbehag och gör oss mer öppna, känner jag att badkläder är en oönskad nödlösning. Går det att rita ett bad där alla är nakna men där arkitekturen gör att besökaren känner sig bekväm? I mina första skisser utforskade jag olika sätt som rumsindelning, ljus och sekvens kunde göra rummet till en trygg plats för besökarna att vara nakna i samtidigt. Resultatet blev en labyrint av nivåer och skärmar, med sparsam belysning, där alla fick tillgång till alla rum. Det blev en kvartersbastu som gjord för opassande blickar i gömda hörn, en plats där den nakna kroppen blev något som skulle döljas istället för att få vara något fint. I en artikel i Dagens Nyheter från i mars i år, skriver Kristina Lindquist (2016)

om basturummet som en fristad för den nakna kvinnokroppen. Trots att Lindqvist inser att det ur demokratisk synpunkt är svårt att argumentera för ett separatistiskt rum, vars poäng är att endast inkludera vissa och därmed utesluta andra, så landar hon i att det separatistiska kvinnorummet behövs. Dambastun är ett av få rum där kroppsideal och dömande blickar inte får plats. Där bilden av bastun som manligt machorum utmanas och ifrågasätts. "Bastun är en traditionell symbol för den hegemoniska manligheten, den som fattar beslut bakom stängda dörrar dit kvinnor saknar tillträde" konstaterar Lindqvist, och ser hur den ena feministiska bastuklubben efter den andra dyker upp omkring henne. Den könsseparerade bastun är en fristad där det handlar om att ta plats, slappna av och känna sig trygga tillsammans. En plats som tillåter mig att bara vara.

Om jag ser till mitt eget bastubadande, så känner jag igen mig mycket i Lindqvists resonemang. Det finns en demokratisk grundpoäng i att inte dela upp folk i onödan, och visst känns det dumt att manifesteras traditionella könsuppdelningar genom separatistiska rum, men vad är alternativet? Bara för att ett nakenbad är öppet för alla, betyder det inte att "alla" går dit. Samtliga badhus som jag varit i kontakt med (bland annat ett hamambad i Hamburg, ett äventyrsbad i Uppsala och Hylliebadet i Malmö) drar motsvarande slutsats: damtiderna är otroligt populära. För att det ska vara rättvist, har badhusen förutom damtiderna även separata tider för män och ibland även hbtq, men där syns ingen nämnvärd skillnad i besöksantal. När det kommer till herrtiderna är det snarare färre besökare än vanligt. Jag frågar Stephanie Parke, sektionschef på Hylliebadet och tidigare badchef på Fyrishovbadet i Uppsala, hur hon ser på könsseparerade badtider. Parke anser att separata badtider är något bra, eftersom badet får helt nya besökare som annars

inte går dit. Hon berättar att efter att Fyrishovbadet i Uppsala införde separata tider för kvinnor, blev resultatet att de kvinnor som enbart var där under damtiderna även började gå dit under mixade tider, eftersom de insåg att de inte var ensamma med att till exempel ha annorlunda kroppsform eller att ha genomgått en operation. Att hävda att det enbart är av religiösa skäl som de separata tiderna är populära, är inte sant anser Parke.

Efter att ha talat med bland annat jämställdhetsavdelningen på Länsstyrelsen, Arja Lehto på diskrimineringsombudsmannen och andra sakkunniga inom jämställdhet och diskriminering, kan jag konstatera att frågan om separata badtider uppdelade efter kön inte är helt enkel. Så fort någon stoppas i dörren på ett offentligt badhus, för att personen i fråga råkar ha ett visst kön, är det diskriminering - i de flesta fall. Om det finns ett "berättigat syfte" med den separata badtiden, till exempel att kvinnor ska lära sig simma, kan det vara okej med separata badtider. Om det är för att fira internationella kvinnodagen är det inte okej. Kristina Lindqvist drar slutsatsen att så länge det handlar om nakenbad anses det inte diskriminerande att dela upp badare efter kön, och Arja Lehto på diskrimineringsombudsmannen håller med "så länge det finns ett gott syfte". Det "goda syftet" i det här fallet, om jag väljer att rita ett badhus i Malmö där olika grupper är välkomna under olika tider, blir att ge annars förbisedda grupper i samhället ett tryggt rum att vistas i. Genom att både ha mixade tider och erbjuda separata tider för olika kön, hoppas jag att badet blir tillgängligt för fler.

vad jag lärt mig

I mina studier av bastukulturen och andra allmänna bad känns det som att dagens badare sätter kroppen, lugnet och det sociala livet i fokus. Snarare än medicinska och sanitära aspekter, värdesätts lugn, avkoppling och rekreation. Allmänna bad med rekreativa förtecken, hittas över hela världen och det finns olika idéer om hur vattnets heliga kraft utnyttjas på bästa sätt.

Utformningsmässigt är det viktigt att det finns tydliga gränser både inom badet och hur badet förhåller sig till sin omgivning, så att besökaren känner sig bekväm. Ritualen sätter ramarna och leder besökaren genom sekvensen av rum och temperaturer, för en kropplig och andlig rening.

Lisa Heschongs teorier kring termiskt välbehag (thermal delight) känns särskilt relevanta i utformningen av ett allmänt bad. Den nakna kroppen i relation till olika material som direkt påverkar upplevelsen och kan försärka det termiska välbehaget blir spännande att utforska närmare. Sekvensens betydelse och möjlighet att skapa kontraster, känns extra relevant i upplevelsen av termiska upplevelser som värme, kyla, drag och fuktighet. Just sekvensen, det vill säga hur jag rör mig genom badet, känns som ett återkommande tema i min läsning av allmänna bad. Både av rituella skäl och termiska skäl, är sekvensen viktig för att visa vägen och förstärka upplevelsen.

Jag vet ännu inte vilken typ av bad som skulle passa i Malmö, och jag vet heller inte ännu vem besökaren är. Beroende på var badet hamnar i Malmö, vill jag att platsen formar badet. I mitt sökande efter en plats och utformning av program kommer jag att ta med mig det allmänna badets förmåga att öppna för nya möten och skapa njutbara rum att ta till sig och tycka om.

UR STADENS PERSPEKTIV

sökandet efter en plats

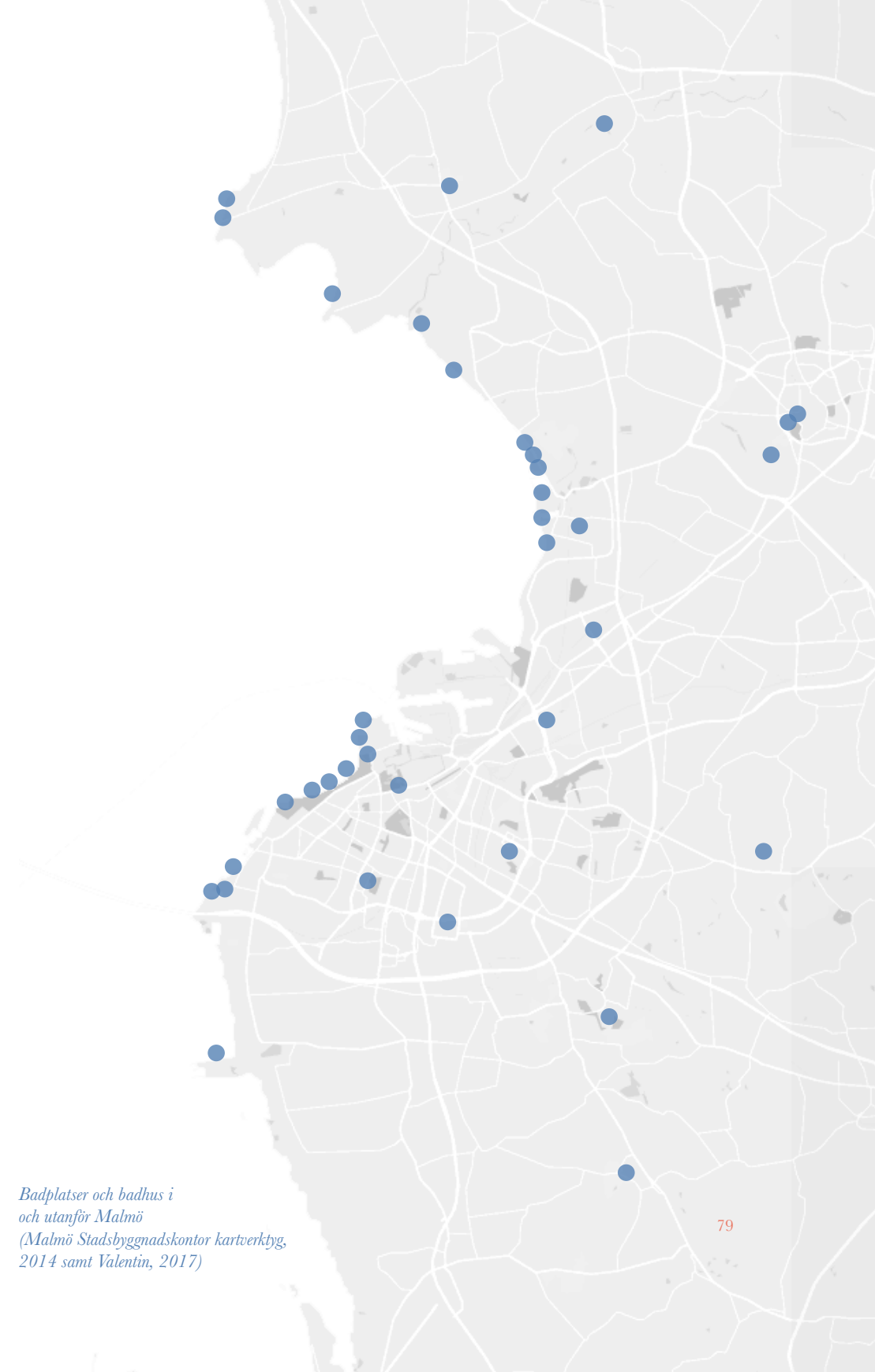
Platsen för mitt projekt är Malmö. Parallellt med läsandet har jag letat efter tomter i Malmö som skulle kunna husera någon form av bad. Mitt skissande och sökande har varit intuitivt, jag har cyklat runt i staden och uppehållit mig vid stadsdelsgränser, stråk, lugna parker och tomma parkeringsplatser. Jag har besökt delar av Malmö som jag annars inte brukar besöka, iakttagit vilka som rör sig på platsen och frågat förbipasserande om de har någon relation till just den där asfalterade platsen i just det hörnet. Jag kommer på mig själv med att söka efter platser som ligger intill en gräns, eftersom jag ser en potential hos det allmänna badet att ur ett stadsmässigt perspektiv överbrygga fysiska och mentala gränser.

Malmö

en bit från havet

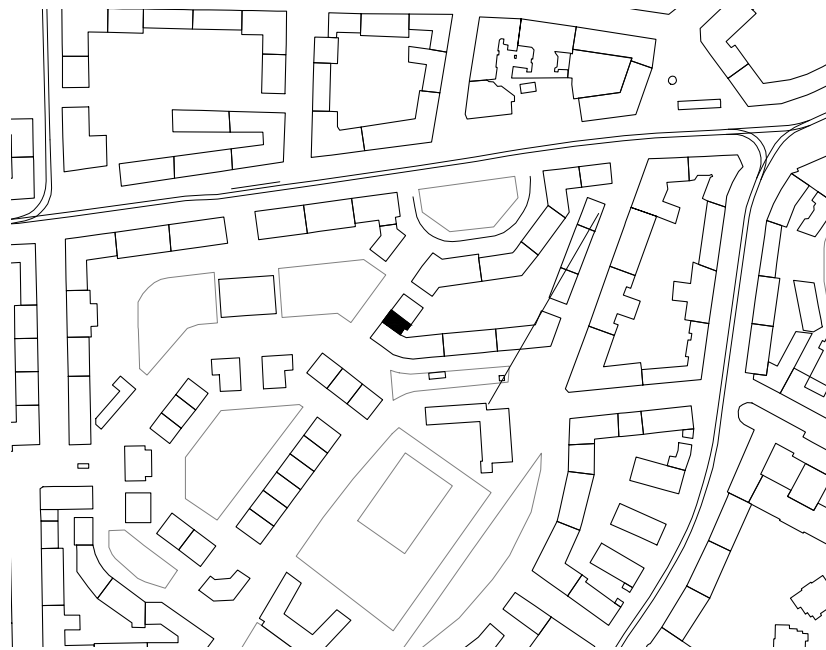
Jag börjar med att kartlägga var det går att bada i Malmö idag, och konstaterar snart att de flesta bad inte helt förvånande ligger vid kusten. De kontemplativa baden, som snarare har fokus på rekreation än aktivitet, ligger nästan utestlutande vid kusten. Måste Malmös nya rekreativa bad ligga vid kusten, eller kan det ligga inåt land? Mitt i staden?

*Badplatser och badhus i
och utanför Malmö
(Malmö Stadsbyggnadskontor kartverktyg,
2014 samt Valentin, 2017)*

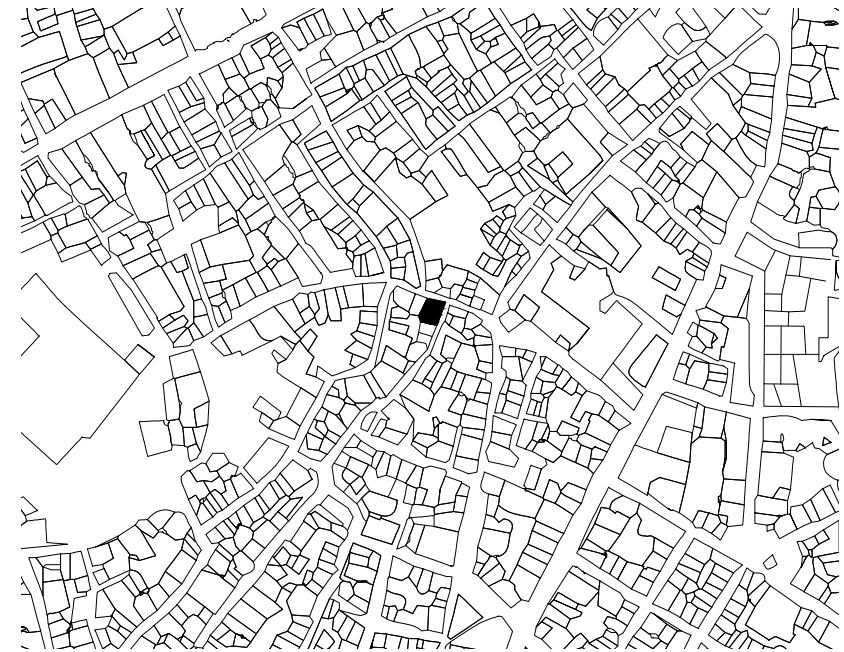
Andra stadsbad

Av de bad som jag undersökt ligger flera av dem i tät stadsmiljö. Både hamam och sento hittas i regel i städer, och i Finland finns det flera exempel på allmänna saunas i urban kontext. Kotiharjun sauna nedan ligger i centrala Helsingfors, på en tvärgata mitt i ett bostadsområde. Hamambadet Ağa i Istanbul liksom sento Inari-yu i Tokyo ser även de ut att ligga på lugnare tvärgator, även om de ligger centralt.

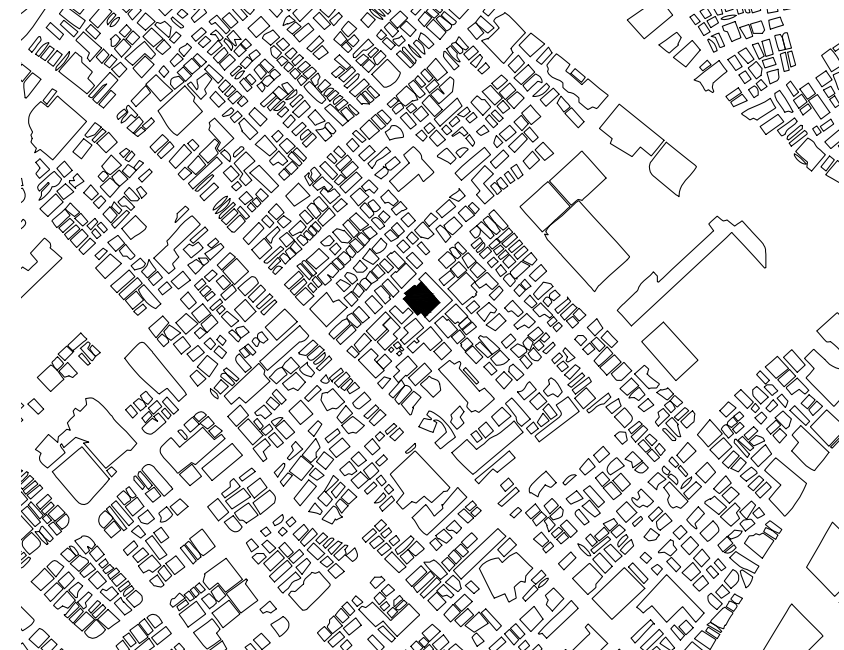

80 *Kotiharjun sauna, Helsingfors*

1:5000

Ağa Hamamı, Istanbul

Sento Inari-yu, Tokyo.

1:5000 81

täthet och karaktär

Något som jag tidigt fann fascinerande med stadsbastun var mötet mellan det intima rummet och den urbana kontexten. Det tilltalade mig att det i staden fanns små fristäder av nakna allmänna badrum som jag kunde besöka när jag passerade förbi. Hur skulle motsvarande situation kunna se ut i Malmö? För att mötet mellan den intima och den urbana ska uppstå, behöver platsen för projektet ligga i en förhållandevis tät stadsstruktur. Den översta kartan till höger visar Malmö stads täthetsgrad.

För att badet ska bli ett sådant bad som är tillgängligt och möjligt att "bara smita in på", både för närboende och förbipasserande, behöver folk bo i närheten. Med några få undantag ligger samtliga bastur, sento- och hamnbad som jag undersökt i "blandad stadsbebyggelse", det vill säga i områden som innefattar bland annat bostäder, handel och torg. Endast ett fåtal ligger i utkanten av staden, som till exempel Allmänna badet i Göteborg, som ligger mitt i det gamla hamnområdet.

- täthetsgrad 1: i första hand sluten kvartersstad och byggnadshöjder på mellan 4 och 7 vån.
- täthetsgrad 2: varierande skala och uttryck på bebyggelse, hög täthet längsmed huvudgator.
- täthetsgrad 3: glesare bebyggelsekaraktär och lägre täthetsgrad.

- blandad stadsbebyggelse (innefattar bland annat bostäder, parker, gator, torg och handel)
- särskilda verksamhetsområden (innefattar bland annat tillverkningsindustri och verkstäder)

Källa: Malmö stadsbyggnadskontor, 2014.

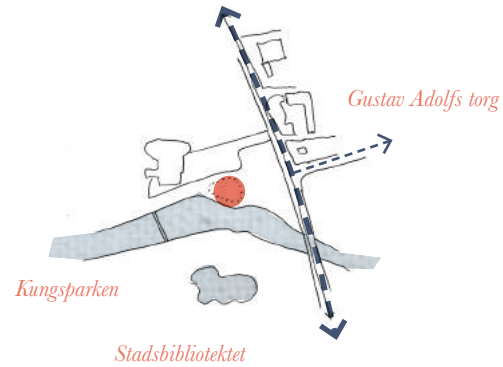
strategier

Om badet ska fungera som ett kvartersbad där lokala malmöbor möter förbipasserande spontanbadare, på samma sätt som jag upplevde bastubadet i Helsingfors, kan det då vara intressant att undersöka flera olika platser? Kan olika platser få forma badet på olika sätt? Rikta sig till olika målgrupper?

För att få en relevant jämförelse bestämmer jag mig för att välja fem olika tomter av olika karaktär, för en första analys. Samtliga av de valda platserna ligger i tät eller medeltät stadsbebyggelse och en bit från kusten. De ligger antingen mitt i ett kvarter eller intill en eller flera gränser. På kartan intill är platserna utmärkta, och de beskrivs närmare på följande uppslag.

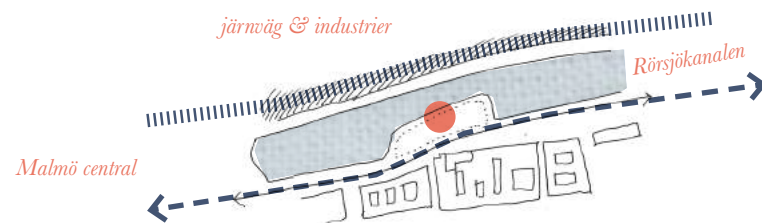

1. I parkmiljö vid vatten

I en söderslutning, i utkanten av parken, finns plats för ett bad som får utsikt mot vattnet. Badet kan rikta sig till den som handlat i centrum, till studenten på biblioteket eller hundägaren i parken.

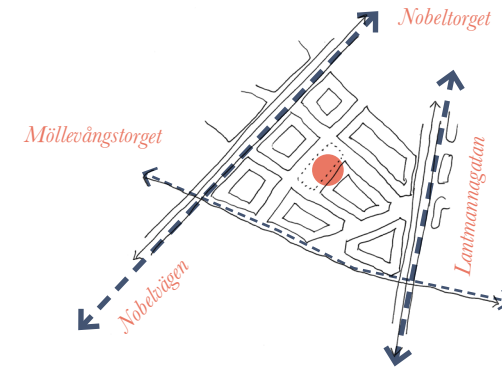
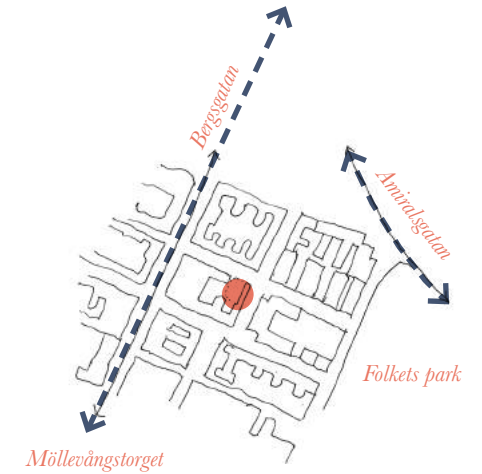

2. Mellan bostäder och industrier

På en grön plats i utkanten av kvarterstaden, med utsikt över järnvägen och industrierna på andra sidan kanalen, kan ett badet lyfta platsen och låta bostadskvarteret upptäcka industriområdet.

3. På parkering i öppet kvarter

I den blandade kvarterstaden, på en asfalterad gård intill offentliga verksamheter och bostäder, kan badet bli något att smita in på mitt i veckan.

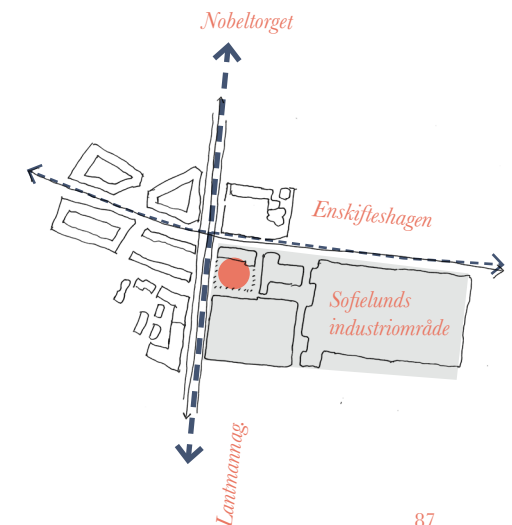

4. Mitt i ett bostadskvarter

På en grön plats mitt i kvarterstaden, på cykelavstånd från centrum och en bra bit från kusten, kan ett bad ge bostadskvarteret en ny funktion och få samma lokala status som intilliggande barer och caféer.

5. På ett hörn intill industrier, bostäder och cykelstråk

I utkanten av Sofielunds industriområde intill Rosengårdsstråket, nära bostadskvarter och parkmiljö skulle ett bad kunna locka besökare från hela Malmö som får upp ögonen för platsen aktiverar stråket. Den intilliggande nedlagda fabriken är en tillgång.

Ur stadens perspektiv

I min läsning av platserna var det framför den sista platsen (nr. 5 på föregående uppslag) som jag fann extra intressant. Här kände jag att badet kunde tillföra något till området och det intilliggande stråket, både i det lilla kvarteret och i Malmö som stad. jag började fundera över om Malmö verkligen behövde fem nya bad, kanske räckte det med ett? Ett som fortfarande har kvarterskänsla, är intimt och socialt, men där malmöbor även långväga ifrån känner sig välkomna.

Platsen där ett nytt bad skulle kunna få plats utgörs idag av en parkeringsplats och bryggeri-och essensföretaget Saturnus gamla fabrikslokal. Tomten ägs av MKB som planerar att riva större delen av Saturnusbyggnaden och ersätta den med bostadshus i fem våningar samt en livsmedelsaffär. Med tanke på det attraktiva läget, den nya tågstationen, samt Malmö stads ambition att "stråket ska bli attraktivare genom ökad trygghet och nya platser för sociala möten" (Malmö stad, 2013) tror jag att platsen snarare skulle behöva en publik verksamhet. Eller en kombination av flera.

Mitt under analyserandet av platsen hittar jag Klara Bengtsson som av en händelse valt samma tomt. Tillsammans analyserar vi tomten och skissar på vilka verksamheter som skulle kunna platsa här. Vår ambition är att lyfta platsen och i förlängningen Rosengårdsstråket och Malmö stad.

programskiss

“Stadsrummet är viktigt för en god samhällsutveckling, som gemensam kontaktyta för möten mellan människor och för att stimulera demokrati och delaktighet. Fler mötesplatser behöver skapas och trygghet och jämställdhet i stadsrummet öka.”

Utdrag ur Malmös Översiktsplan
(Malmö Stadsbyggnadskontor, 2014)

områden som upplevs som otrygga (källa: Malmö stad och Malmö högskola)	museum & konst
0-40 % med eftergymnasial utbildning	bad, Kallbadhuset & Hyllebadet markerade
0-40 % förvärvsarbetande	teater & musik

källa: Malmö Stadsbyggnadskontor kartverktyg, 2014

sammanslagna digram

Diagrammen till vänster visar hur lägre utbildningsnivå, sysselsättning samt upplevelsen av otrygghet koncentreras till Malmös östliga delar. I väst samt i de centrala delarna hittas majoriteten av stadens bad- och kulturverksamheter. Platsen som vi valt ligger i gränslandet mellan öst och väst och har potential att koppla samman staden.

bad och konst hjälper platsen tillsammans

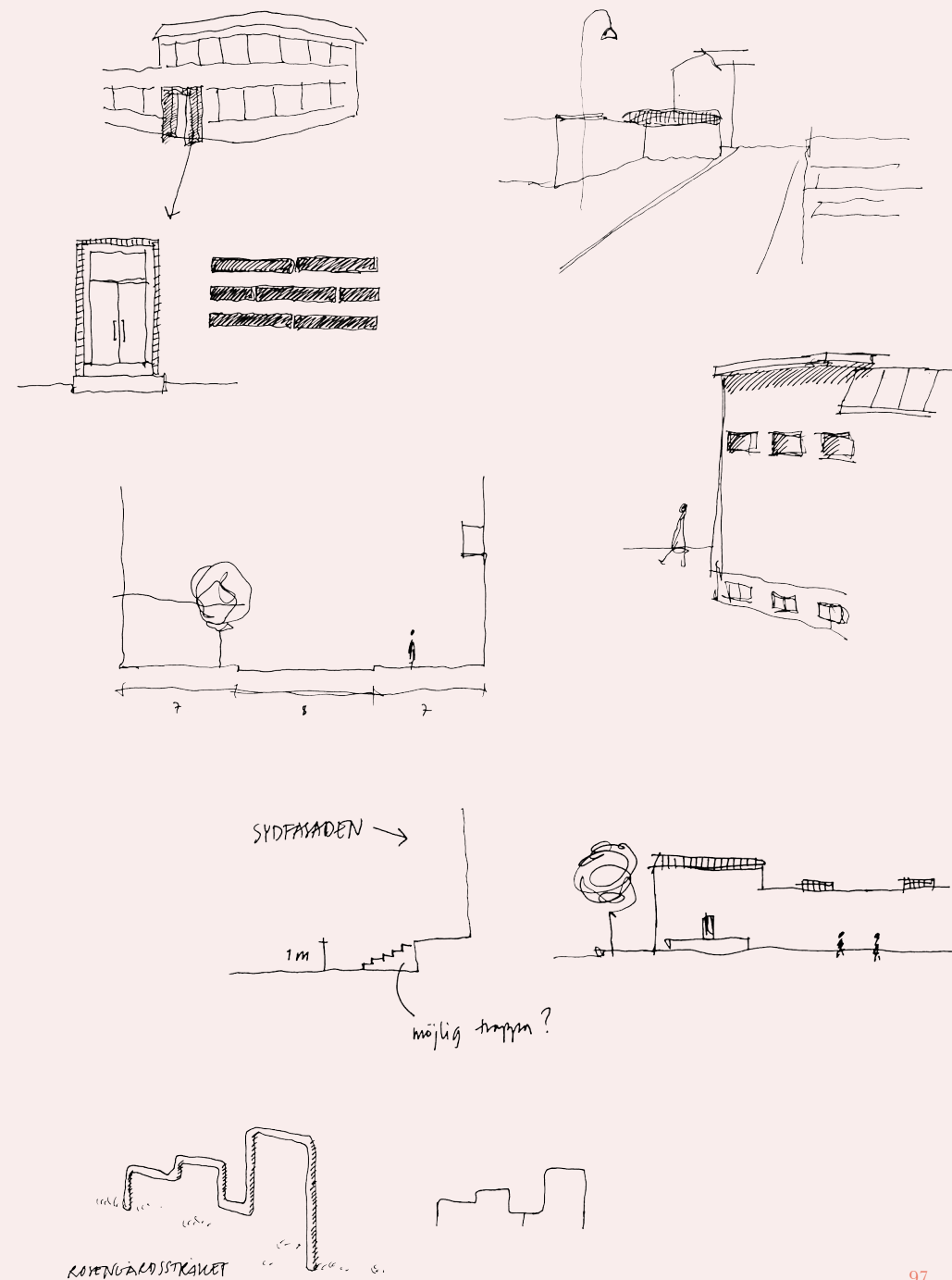
En bit från Malmös övriga bad och nära redan bubblande kulturverksamheter i Sofielunds industriområde, tror vi att bad och konst kan lyfta platsen tillsammans. Norra grängesbergsgatan är en idag viktig gata för Malmös mer informella konst-och kulturscen, vilken kan få synas och uppmärksammas i ett nytt museum. Badet ger staden ett kontemplativt rum där malmöbor från såväl Rosengård som Møllevångstorget kan mötas. Museet kompletterar bandet av Malmös konstmuseer och riktar in sig på temporära utställningar och verkstäder.

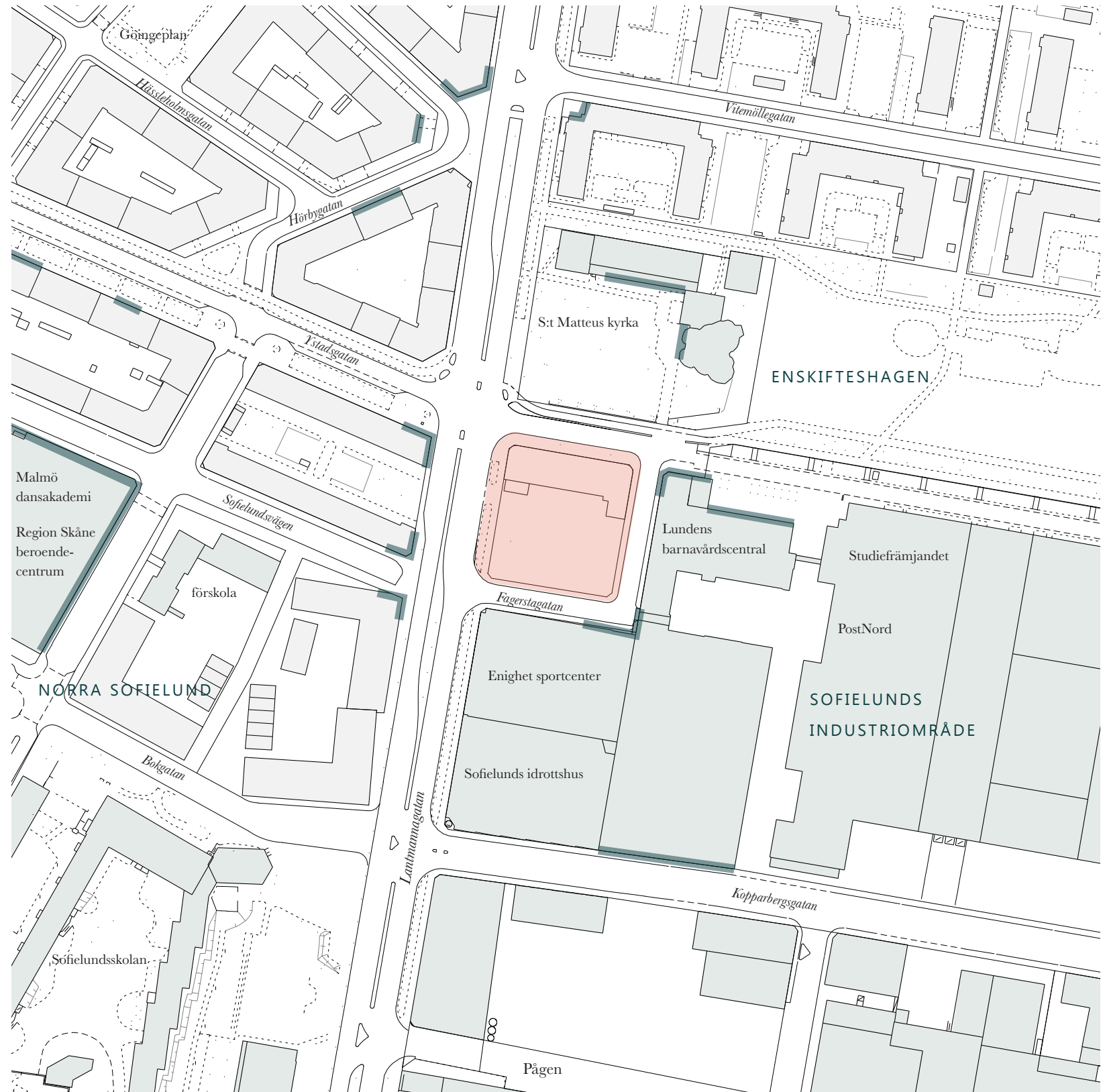

en plats för konst och bad?

UTFORSKANDET AV EN PLATS

- Saturnus
- offentliga verksamheter
- bostäder

Saturnusbyggnadens historia och framtid

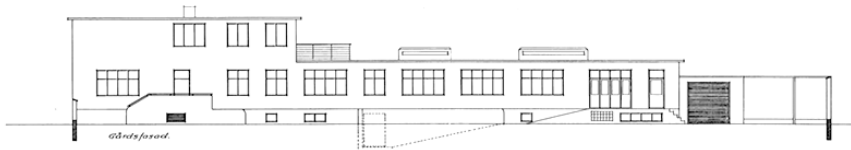
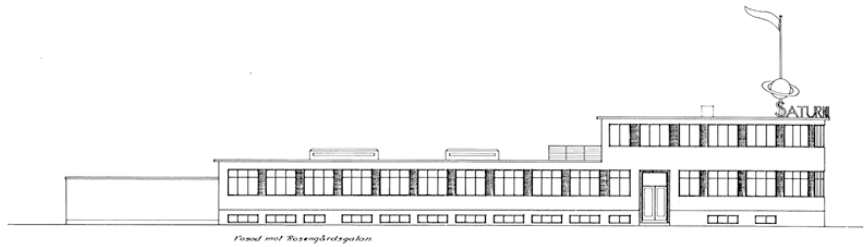
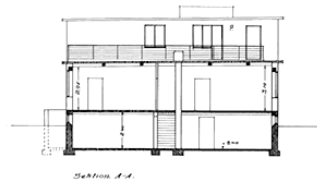
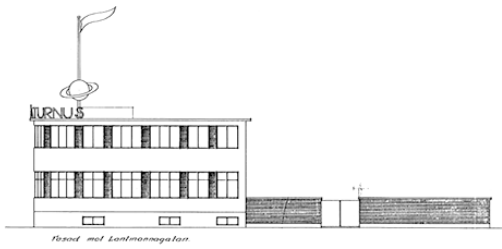
Bryggeri-och essensfabriken Saturnus ritades år 1936 av Tage Møller på uppdrag av Saturnus AB. I Stadsbyggnadskontorets planbeskrivning (Malmö stadsbyggnadskontor, 2013) går att läsa: "Saturnushuset är ett viktigt landmärke och en representativ byggnad för 1930-talets funktionalistiska arkitektur. Detta kommer till uttryck i de släta putsade fasaderna, fönstrens utformning och placering, det platta taket och det eleganta rundade hörnet mot Lantmannagatan." Enligt detaljplanen som föreslogs 2013, men ännu inte klubbats igenom, föreslås att den rundade hörnvolymen i två plan beläggs med rivningsförbud och att nya öppningar inte får tas upp i fasaderna varken mot Lantmannagatan eller Ystadsgatan. All ändring av fönster och dylikt ska ske i samråd med Malmö museer (Stadsbyggnadskontoret Malmö, 2013). Sedan detaljplanen föreslogs har det gått fyra år och byggnaden har hunnit brandhärjas invändigt. Det är inte känt vad MKB vill göra med tomten, men tidigare har bostäder och butiklokal diskuterats (Nordh, 2015).

I och med byggnadens starka kulturvärden och tydliga symbol för kvarteret, känns det viktigt att istället för att riva strukturen, snarare betona dess kvaliteter. Sådant som fönstersättning, färg och form kan inspirera till kvarterets gestaltning.

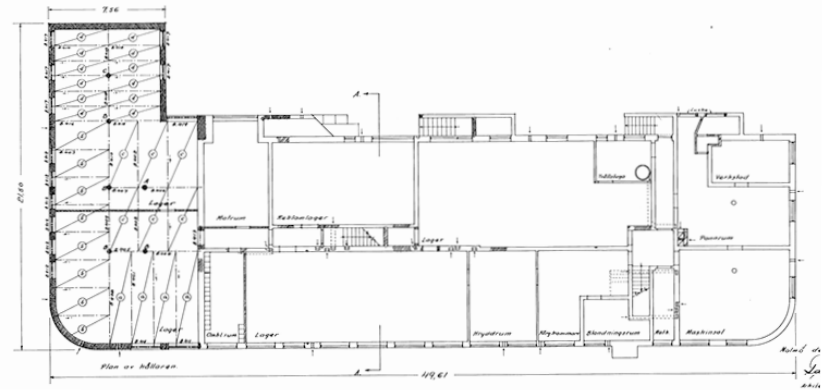
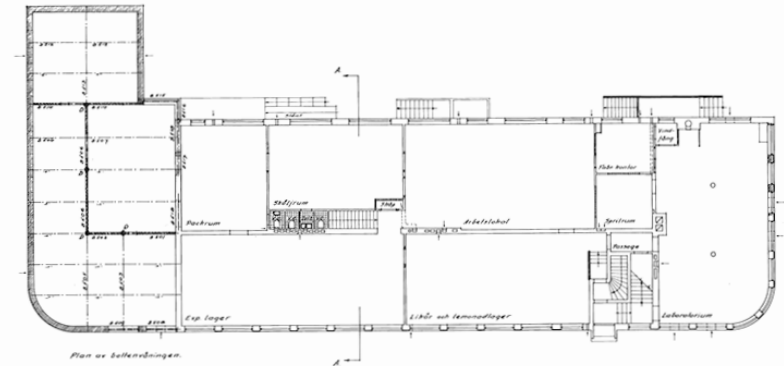
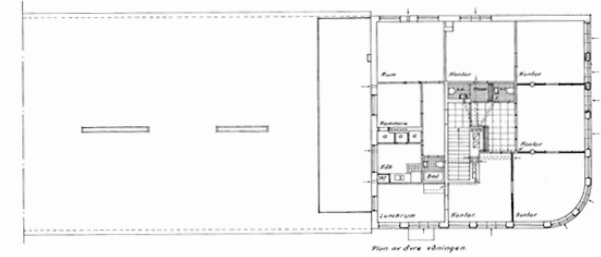

(foto ur boken "Malmöföretagen – förr och nu" av Rikard Smitt)

Saturnus 1936
arkitekt Tage Møller

1:500

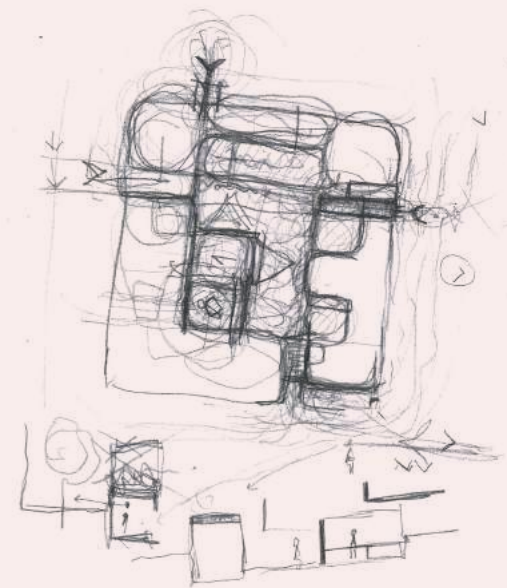

vilka kvaliteter finns idag?

PROGRAMSKISS OCH ANDRA SKISSER

Tankar om kvarteret

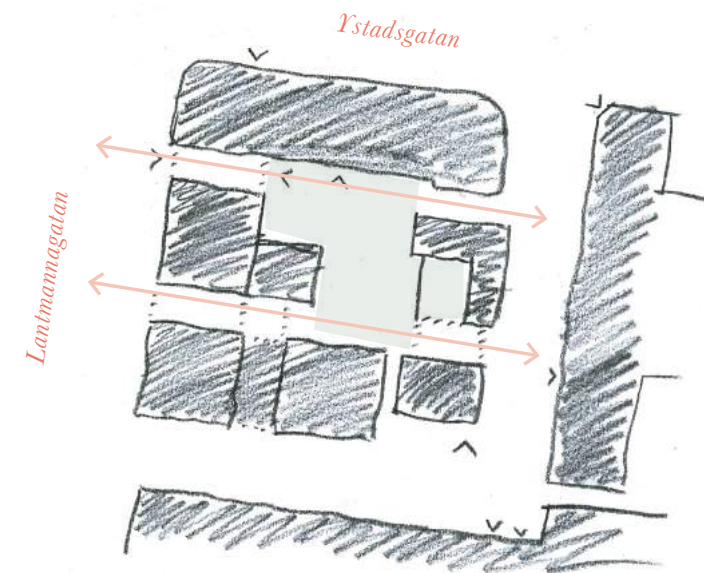
I motsats till de stora volymer som intilliggande kvarter i Sofielunds industriområde visar upp, vill vi introducera en mer finfördelad struktur i det nya Saturnuskvarteret. En innergård kan erbjuda en lugn insida som nås via smitvägar, antingen genom offentliga byggnader eller genom passager. Vi tänker oss att det nya kvarterets våningshöjd kan hållas nere på motsvarande låga våningshöjd som kringliggande industribebyggelse.

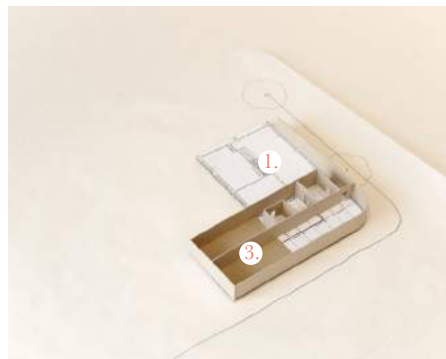
Koncept och gemensamt program

I och med Saturnusbyggnadens starka kulturvärden och nästan ikoniska status på platsen, vill vi förändra byggnaden så lite som möjligt. Byggnaden behöver renoveras och det bör ske med omsorg, utan att tidstypiska detaljer eller material går förlorade. Vi önskar bevara fasaden mot Ystadsgatan som den är, men mot baksidan kan nya hål i väggen eventuellt tas upp för att göra byggnaden mer tillgänglig. Baksidan har även ett fint solläge som skulle kunna utnyttjas till t.ex. servering. Våra tillägg tänker vi främst sker på parkeringen bakom byggnaden, i form av ett konstmuseum och ett badhus. Hur kopplingen dem emellan yttrar sig är inte klart, men vi tänker att de olika funktionerna delar en gemensam gård och kanske att de möts i Saturnusbyggnaden. Badhuset, som är en mer inåtvänd verksamhet, får husera i östra delen av tomten, medan konstmuseet placeras utmed den mer aktiva Lantmannagatan.

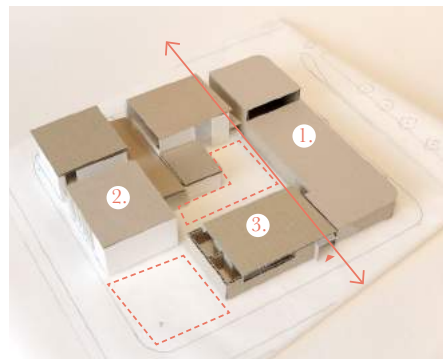

volymstudier

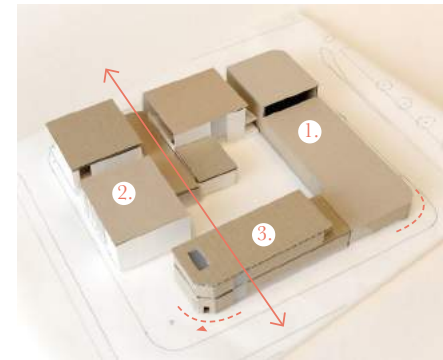
1. Saturnus (befintligt)
2. Konstmuseum
3. Badhus

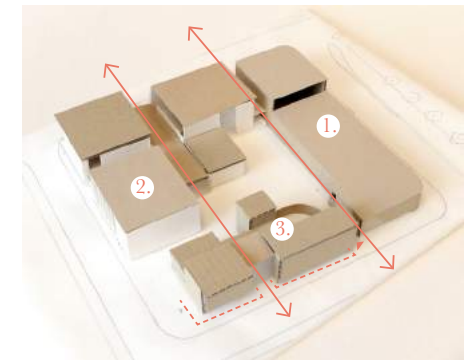
Badet integreras i den befintliga Saturnus-byggnaden.

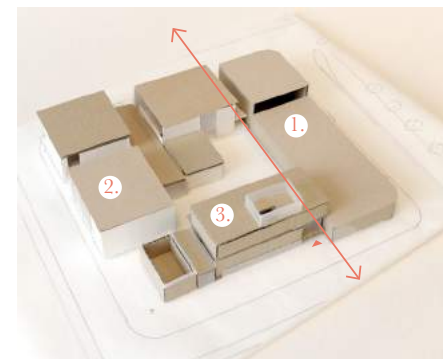
Badet i direkt anslutning till befintlig byggnad, en större plats kopplad till inre gård

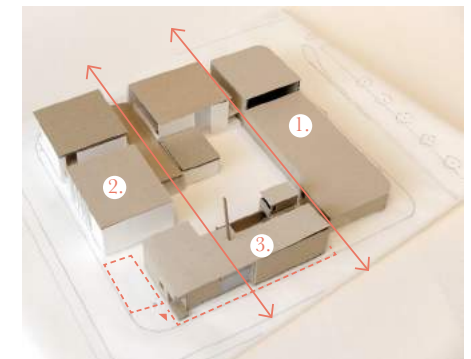
Bad i två våningar med brutet hörn. Entré i hörnet aktiverar platsen utanför.

Siktlinjer genom kvarteret, badet får en egen innergård och skjuter ut i gatan.

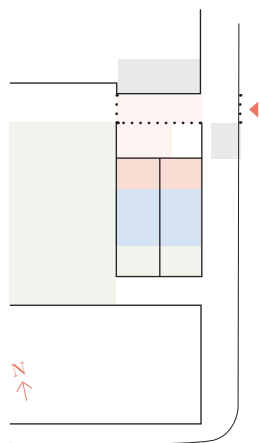

Badet i två våningar och en gemensam bastu på taket, volymen lämnar mer plats till gatan.

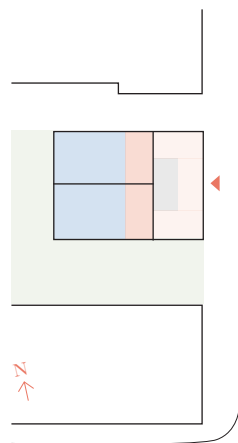
Badet skjuter ut och markerar smitväg. Entréläge som aktiverar hörnet.

plan- och programskisser

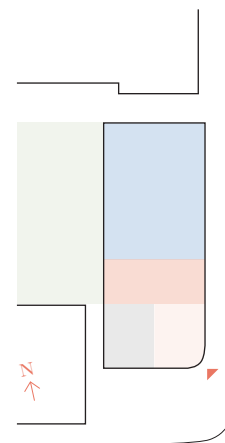
Nära Saturnus

Entré som är synlig från Rosengårdsstråket, café som delar kök med Saturnus, nakenbad i två avdelningar. Ett lite väl litet bad?

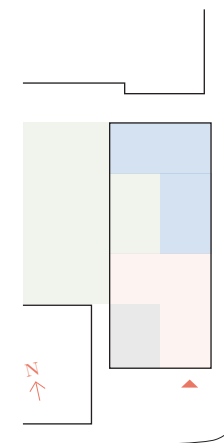
Sentoinspirerat

Frikopplad volym som riktar sig mot kvarterets innergård, uppdelad i två avdelningar. Tar lite väl mycket plats av innergården?

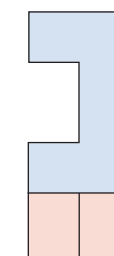
Gemensamt och rationellt

Entré från söder, platsen utanför aktiveras, samtliga rum är gemensamma, ombyten sker i bås. Hur inkluderande är det egentligen om allt är gemensamt?

Naket och omslutande

Entré rakt mot söder, fin solbänkspotential utanför, privat trädgård, bad i två våningar, nakenbad reglerat efter veckodagar och tider.

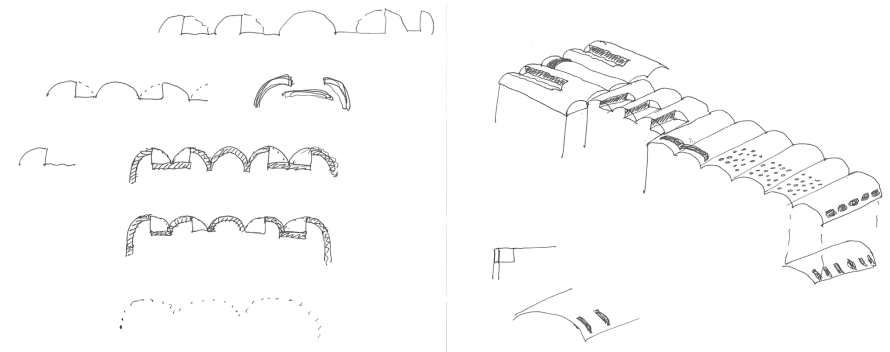
plan 2

- bad
- café, sittplatser
- omklädningsrum
- personal
- trädgård
- ▶ entré

inspiration från platsen

takskisser

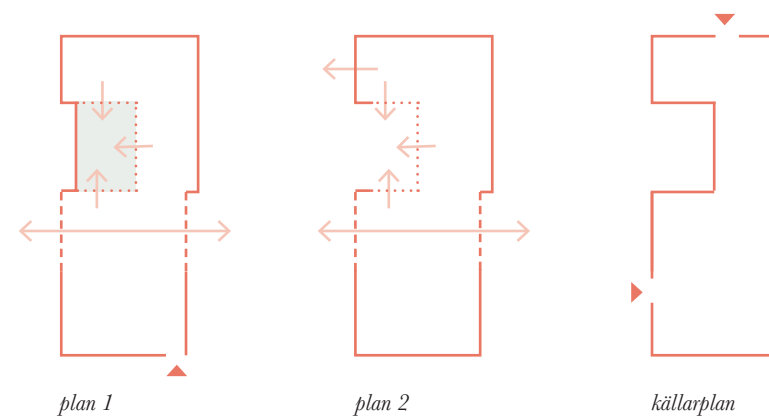
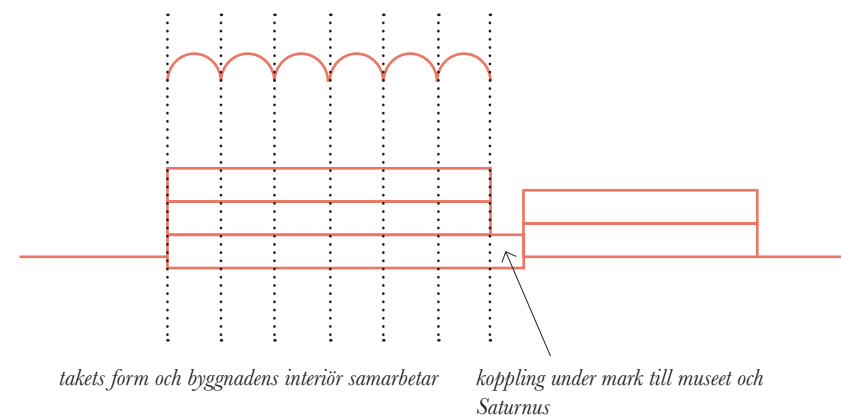
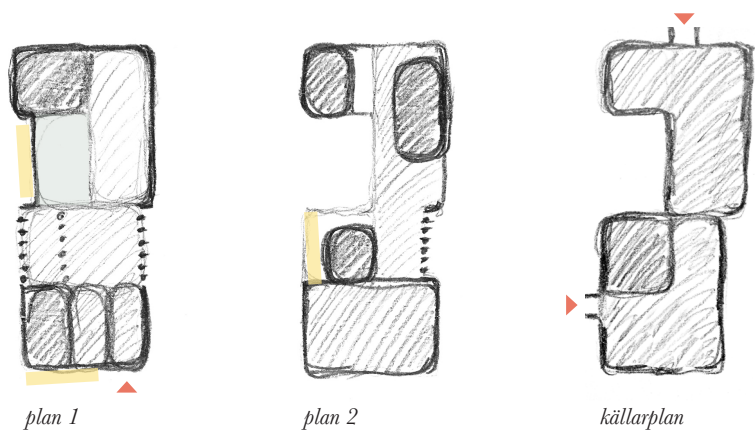
ljusstudier interiör

fortsatta planstudier

Efter att ha studerat olika alternativ för program och planer, bestämde jag mig tillslut för att undersöka den u-formande “omslutande” planen närmare. Badet får en egen trädgård, ett fint entréläge och behåller den ursprungliga tanken om en halvtransparent siktlinje genom kvarteret. Istället för en strikt plan får besökaren vandra mellan olika rum av olika temperatur och hitta sin favoritplats. De mörka fälten i planerna nedan visar omslutande rum, ljusa fält är öppna rum och gult är soliga platser.

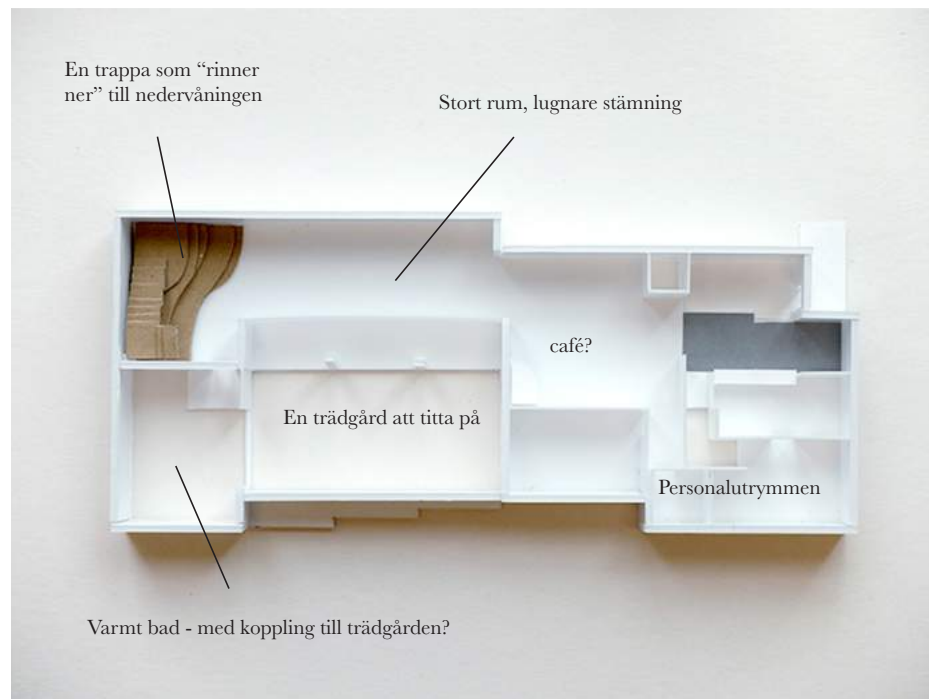

på nedervåningen går jag runt i handduk och dricker te ur en tefontän

olika material i olika rum, olika material på golven? Taktilitet!

Koppling ut till museet någonstans?

Nedsänkt entré i jämnhöjd med gatan?

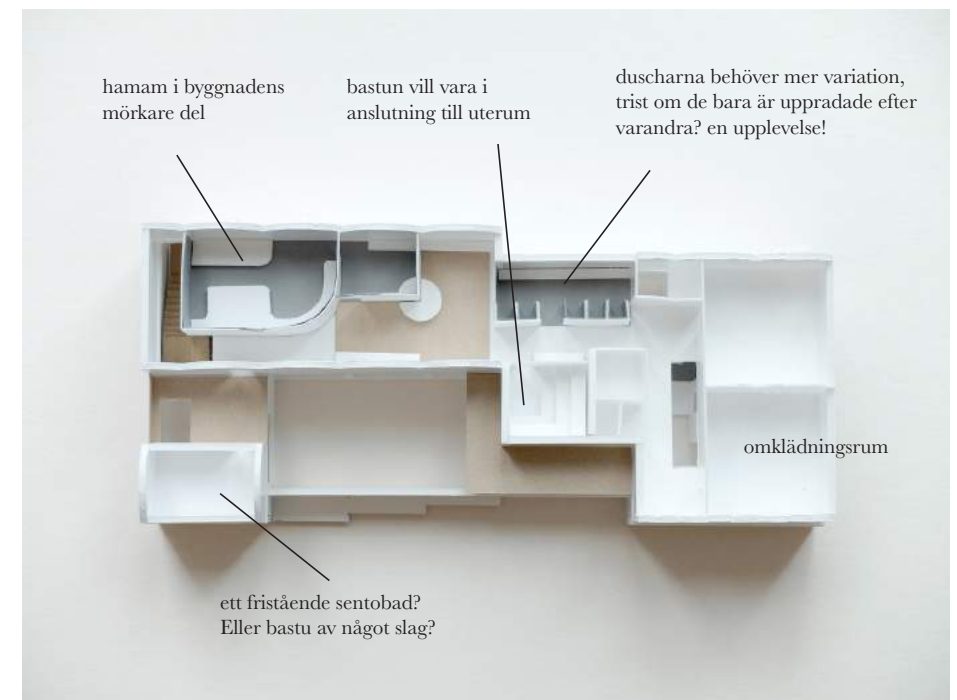
Modellskiss plan 1

vilka typer av bad får plats?

viktigt att dricksvatten finns!

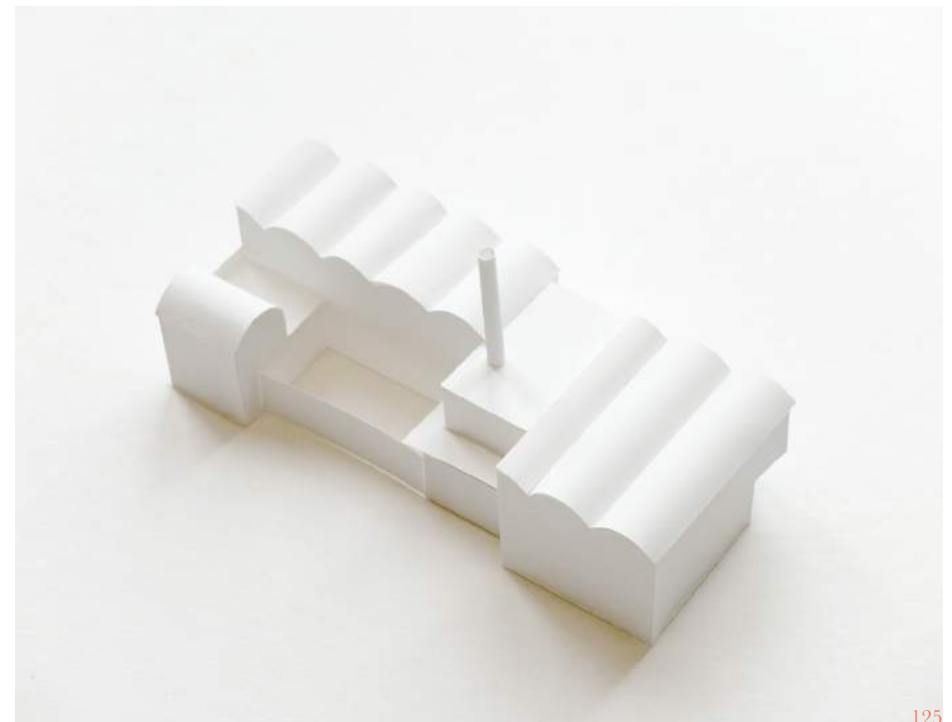
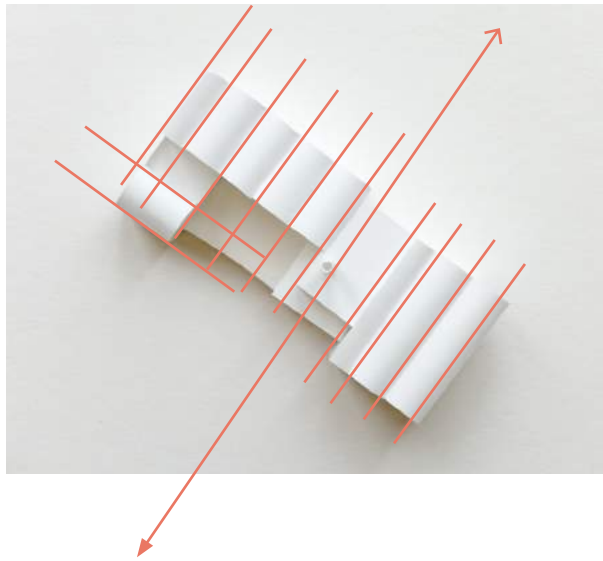
mer intima mått, möjlighet att hitta olika rum och favoritplatser

omklädningsrum, nås från entrén nedanför

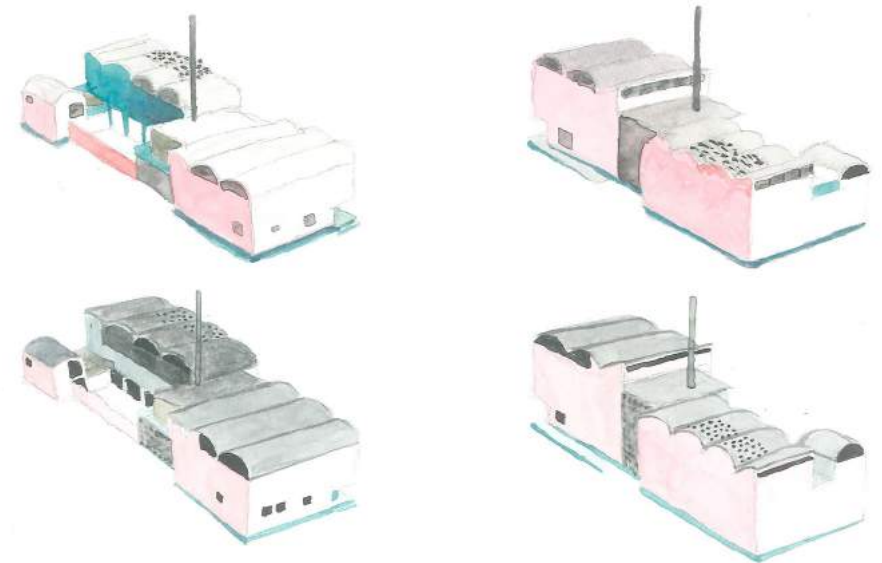
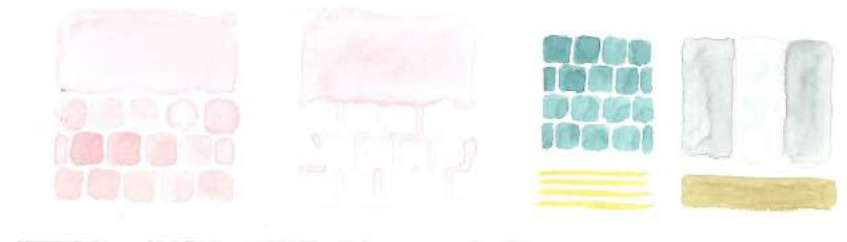

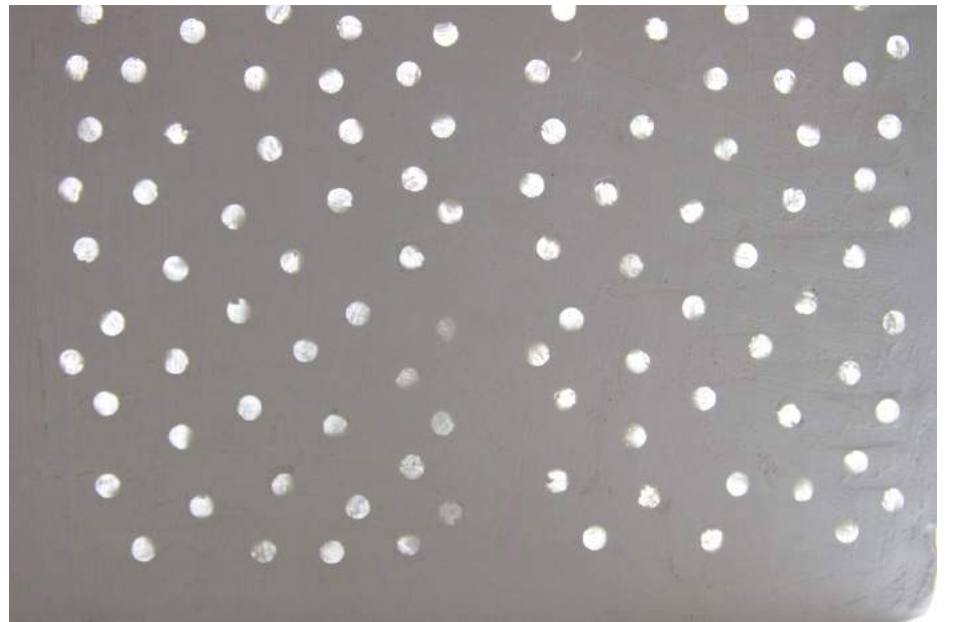
Modellskiss plan 2

takskisser

färger och material

tankar om material

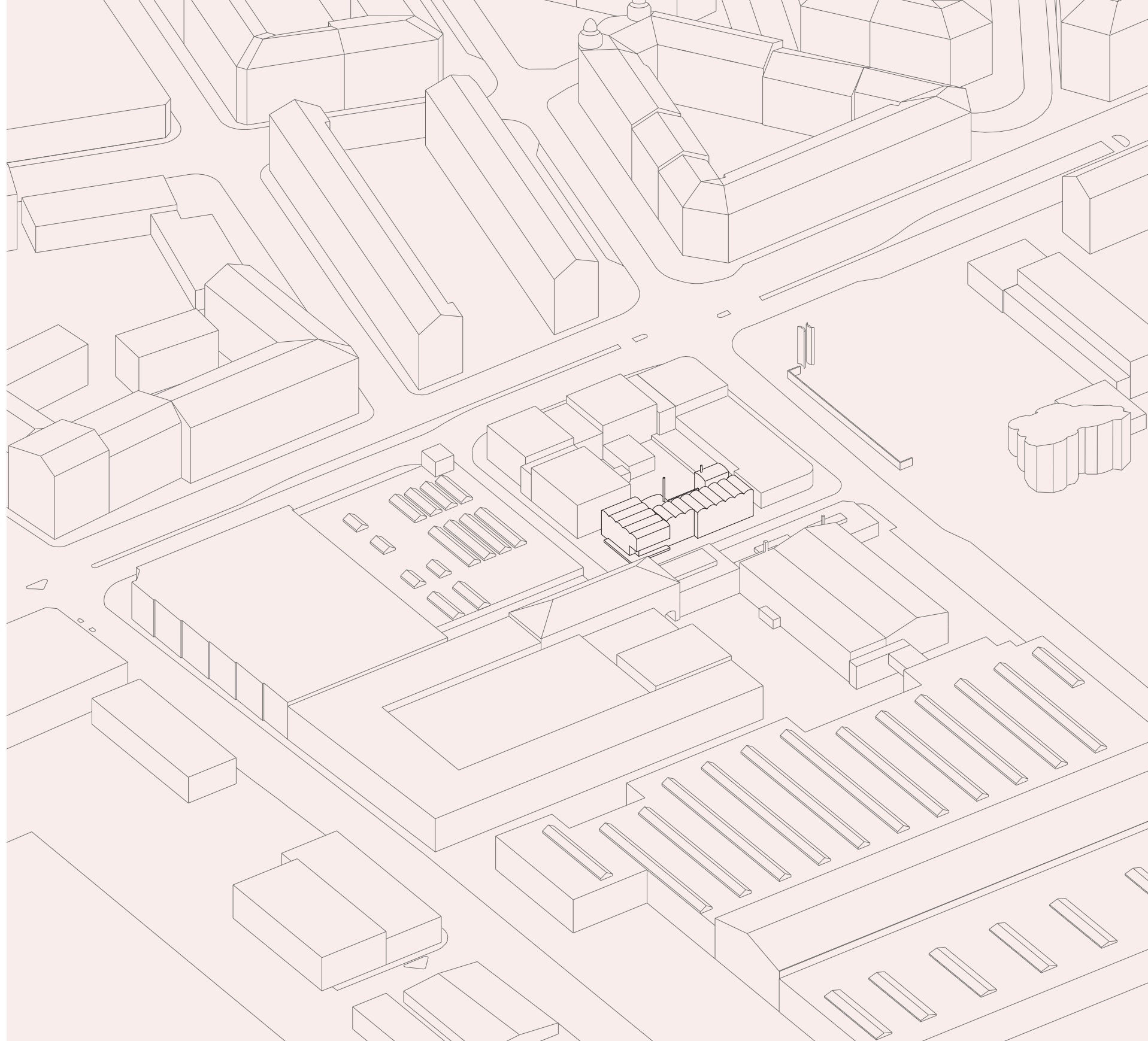
Då besökaren för det mesta kommer att vara naken, känns det viktigt att invändiga material är bekväma att ta på. Trä är ett mjukt och varmt material som kan användas i våtutrymmen så länge det får utrymme att växa och krympa efter förändrad luftfuktighet. I bastur används traditionellt sett asp som är ett kvistfritt och ljust träslag och som inte blir för varmt i den varma bastulufte. För att hålla badet enkelt vill jag undvika alltför exklusiva material, så terrazzo känns som ett bra alternativ till hamambadets annars traditionella marmor. Den spräckliga och variationsrika terrazzon rimmar även väl med hela kvarterets brokighet i färger, form och material och passar bra i våtutrymmen.

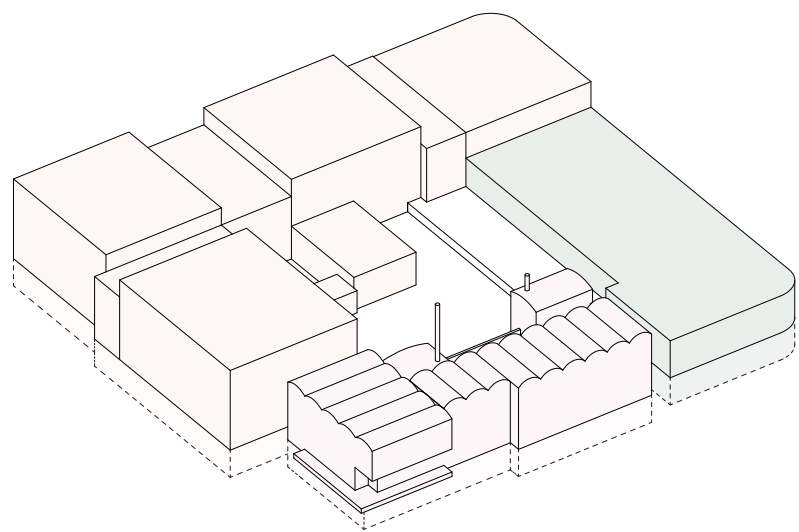

1. terrazzo   2. vitlaserad gran   3. sotad gran   4. oljad lärk   5. oljad asp

FÖRSLAG

- konstmuseum, biograf och museishop
- arkiv
- restaurang och kök
- verkstäder och ateljéer
- badhus
- tekniska utrymmen, tvättrum

St. Matteus kyrka

Enskifteshägen

Ystadsgatan

Lanimannagatan

Royal biljard
& restaurant

Lundens barnavårdscentral

Fagerstagatan

Enighet sportcenter

1:500

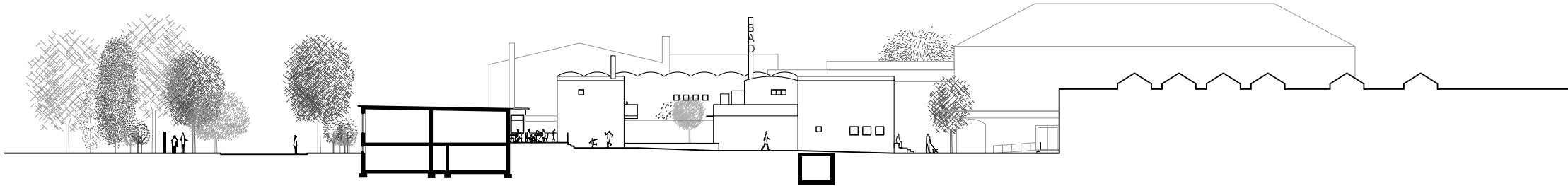
B

B

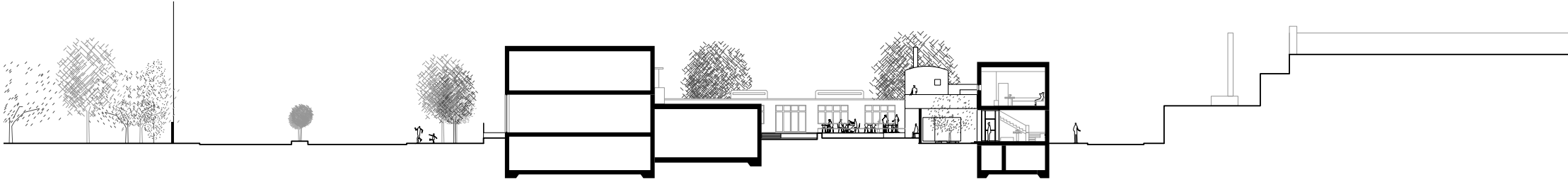
A

sektioner genom kvarteret

sektion A

sektion B

1.500

B
A
D

tankar kring gestaltning

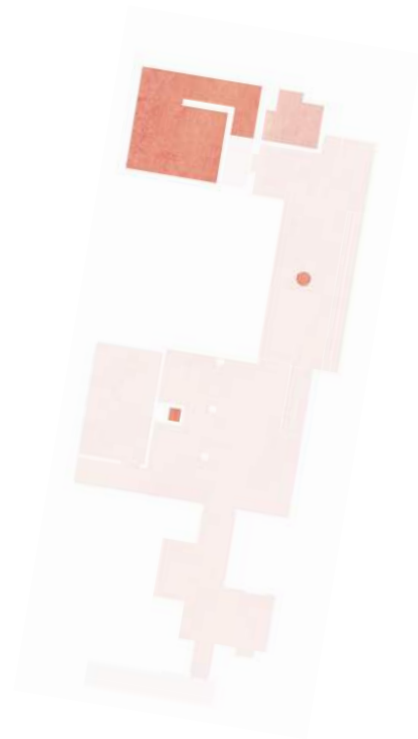
Inspirerad av Saturnusbyggnadens formspråk och starka färgval, visar Kvartersbadet upp ett böljande tak och rosaputsade väggar av olika nyans. Byggnadens exteriör är sluten men varierad då volymen bryts upp av entré, en perforerad vägg och utskjutande partier. Interiört har störst omsorg lagts i detaljer och material som besökaren rör vid, som golv och sittytor vilka främst utgörs av träpanel eller terrazzo i olika färger. Det finns två omklädningsrum och badet erbjuder både öppna bad och separata bad för bestämda grupper. Rörelsen genom badet är en vandring mellan olika temperaturer, material och upplevelser av vatten.

rökbastun

plan 1

kallt varmt

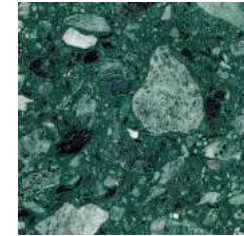

plan 1 - golvmaterial

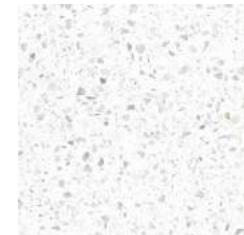
vitpigmenterad betong

mörkgrön terrazzo

grå betong

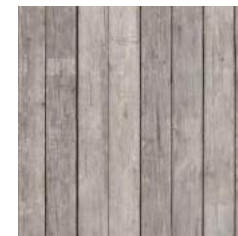
vitgrå terrazzo

villaserat grangolv

guld- och vitspräcklig terrazzo

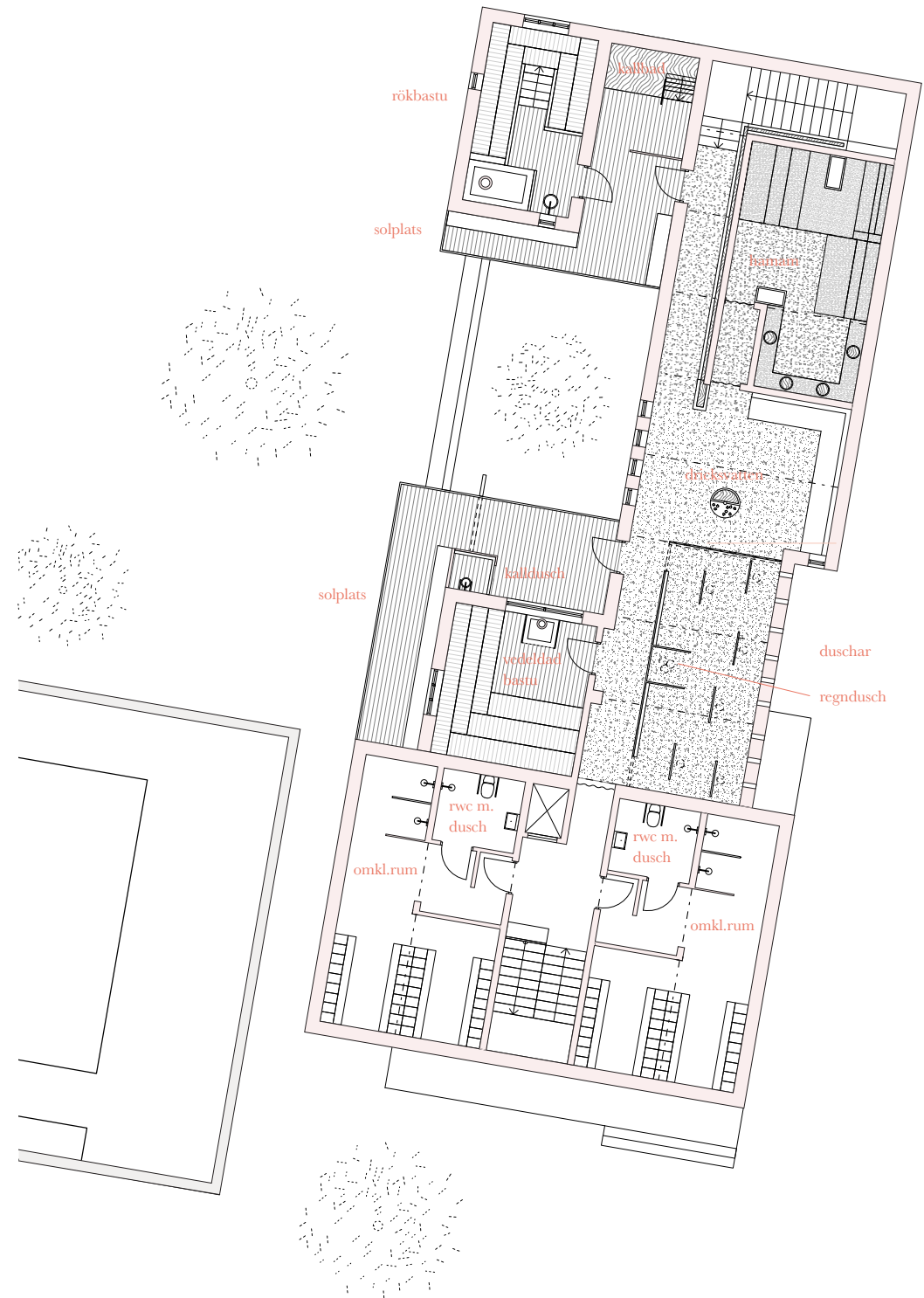

sibirisk lärk

plan 2

kallt varmt

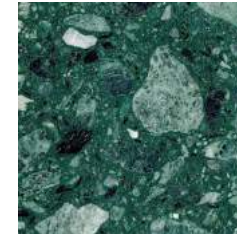
1:200

plan 2 - golvmaterial

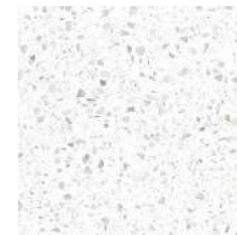
vitpigmenterad betong

mörkgrön terrazzo

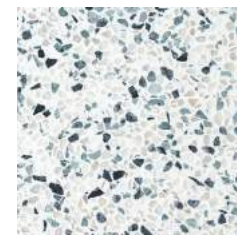
grå betong

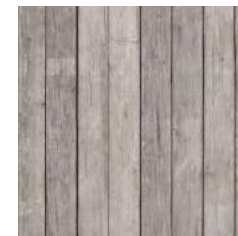
vitgrå terrazzo

grön terrazzo

blågrå terrazzo

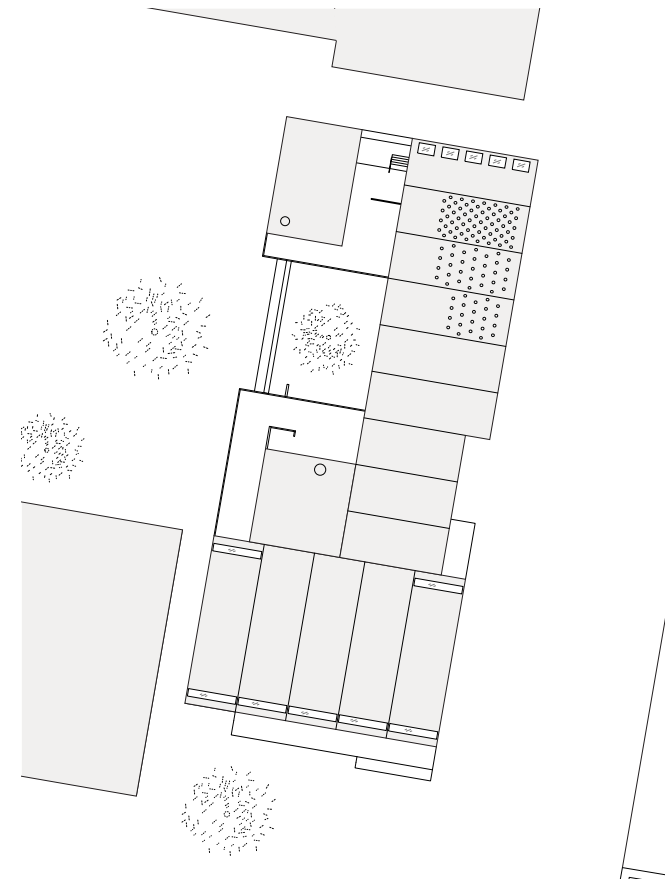
sibirisk lärk

källarplan

1:200

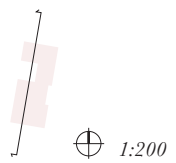
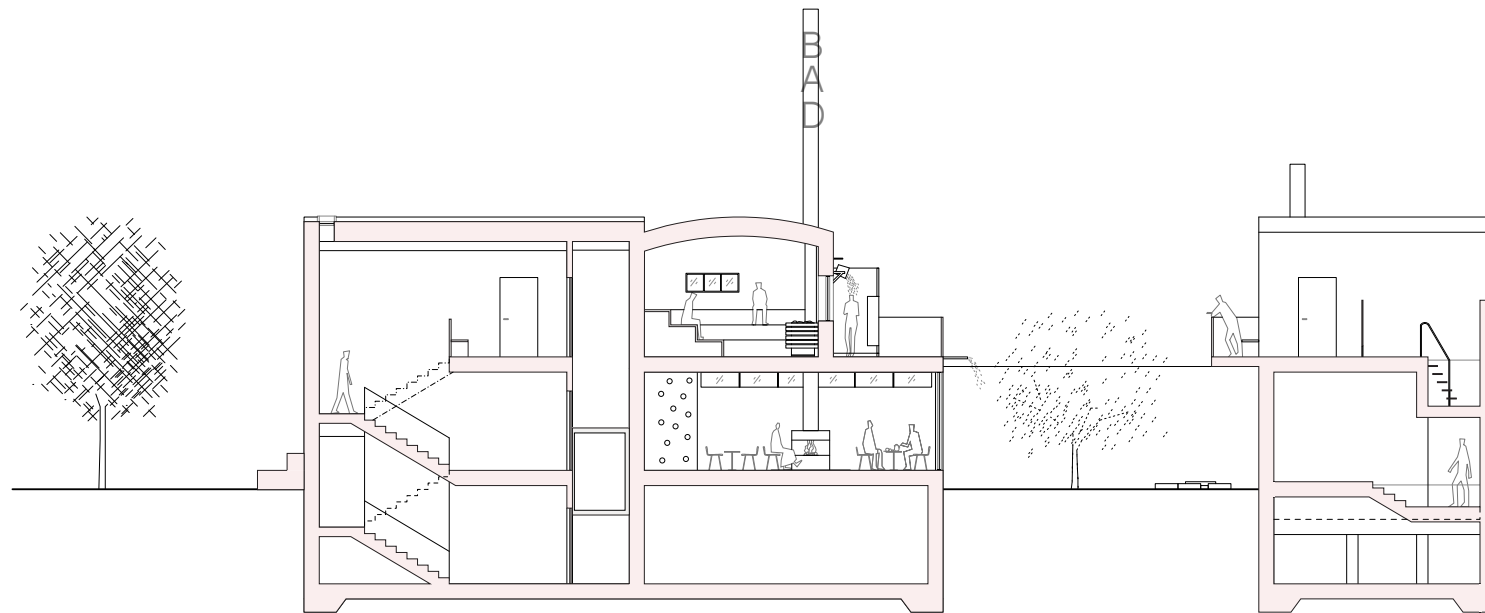
takplan

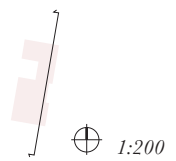
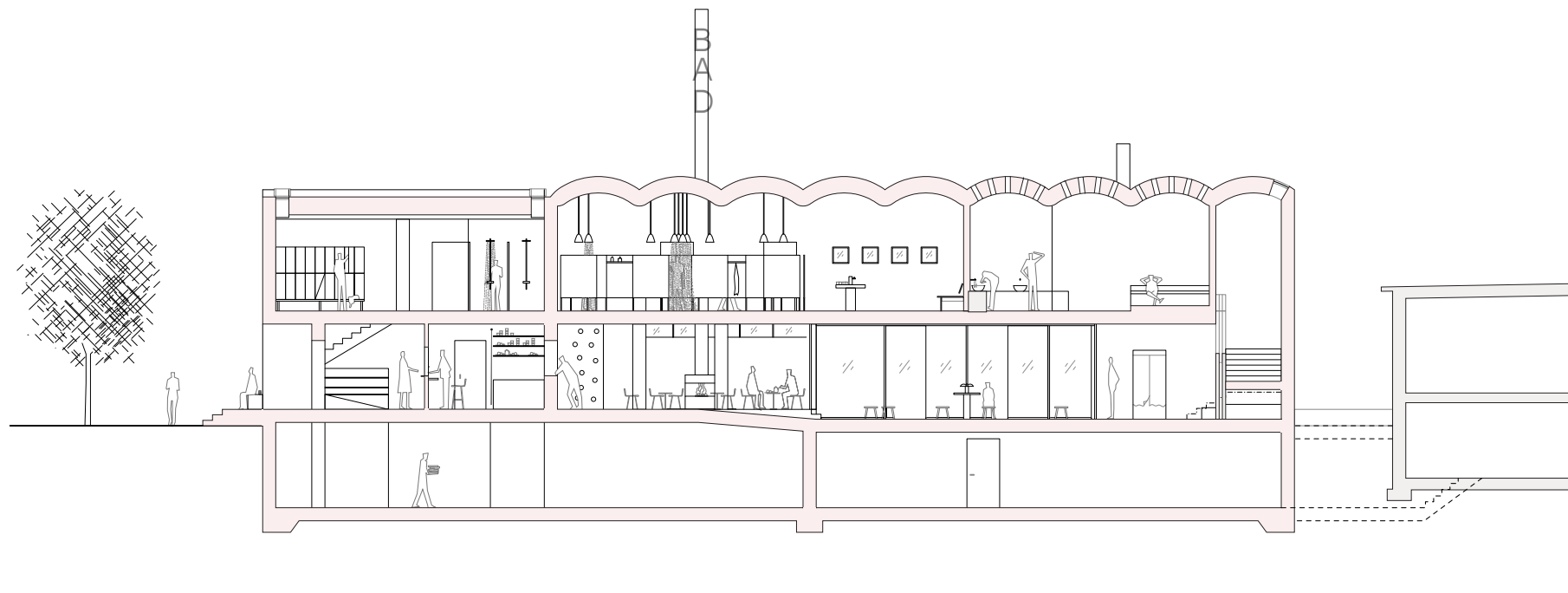
1:200

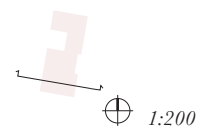
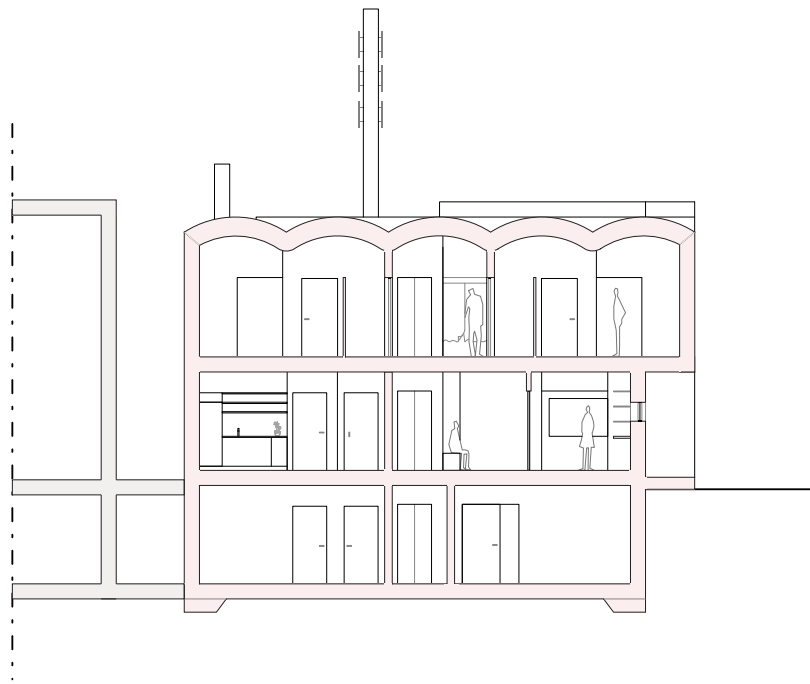
sektion C

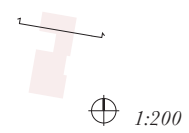
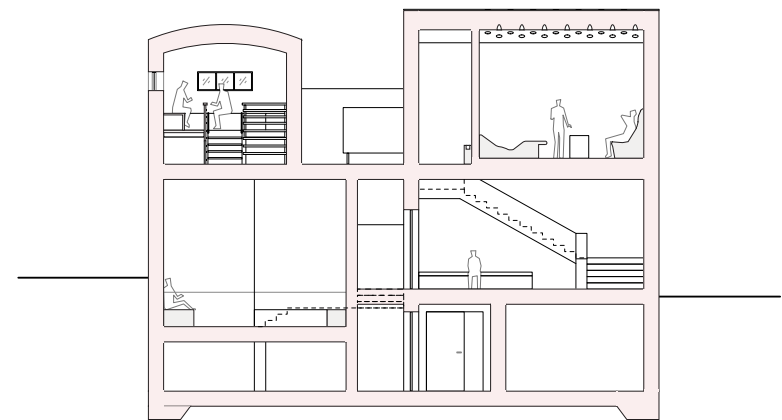
sektion D

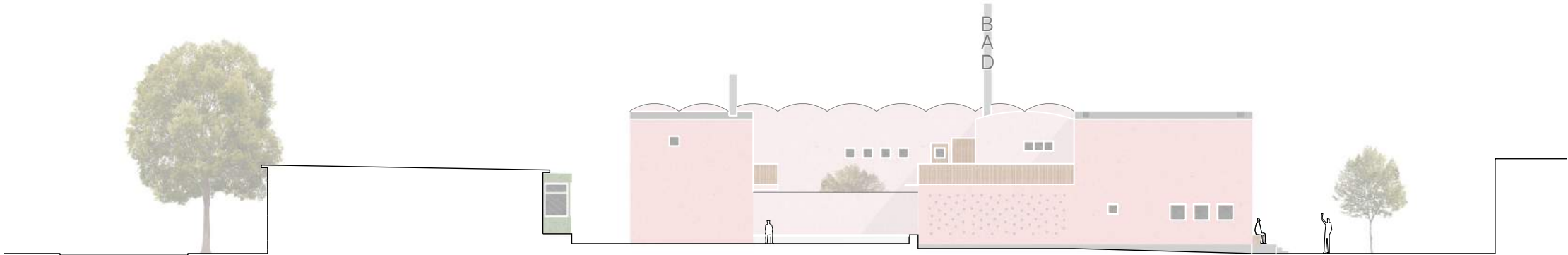
sektion E

sektion F

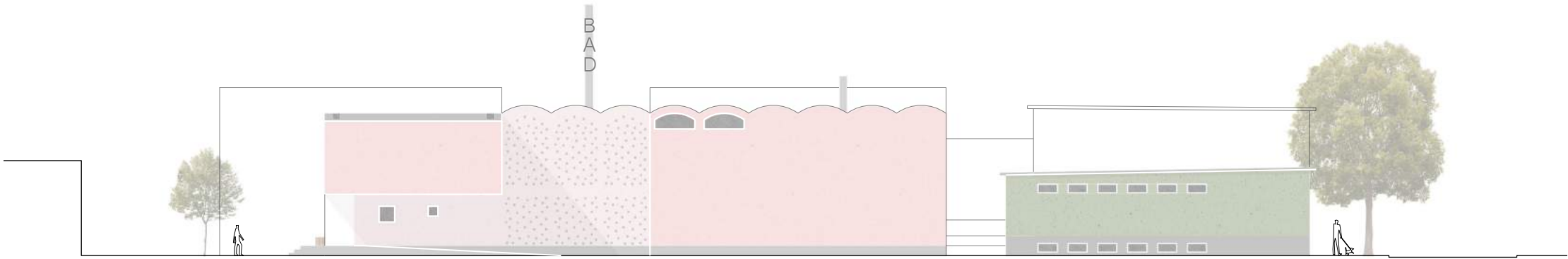
fasad mot väst

1:200

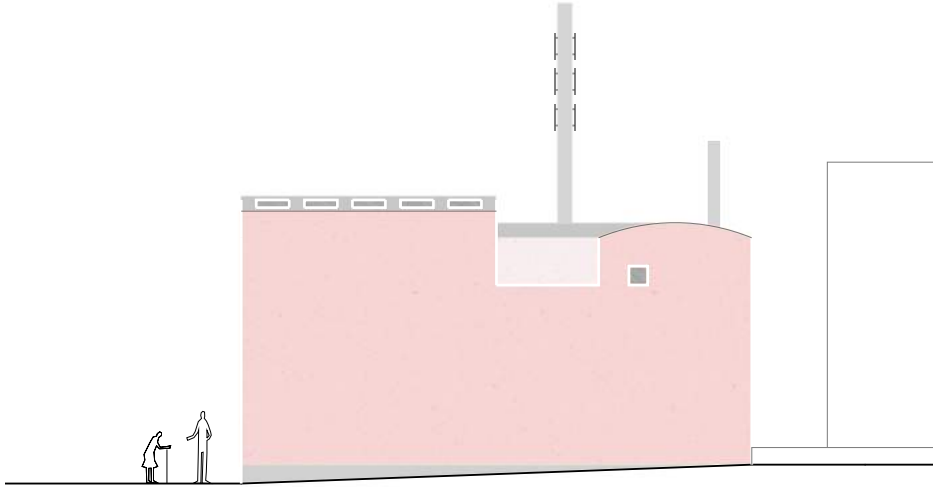

fasad mot öst

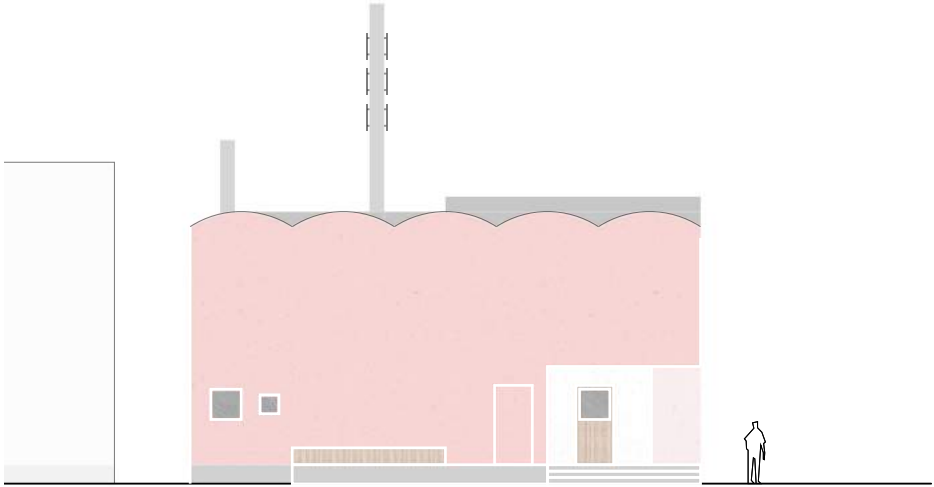
1:200

fasad mot söder

1:200

fasad mot norr

1:200

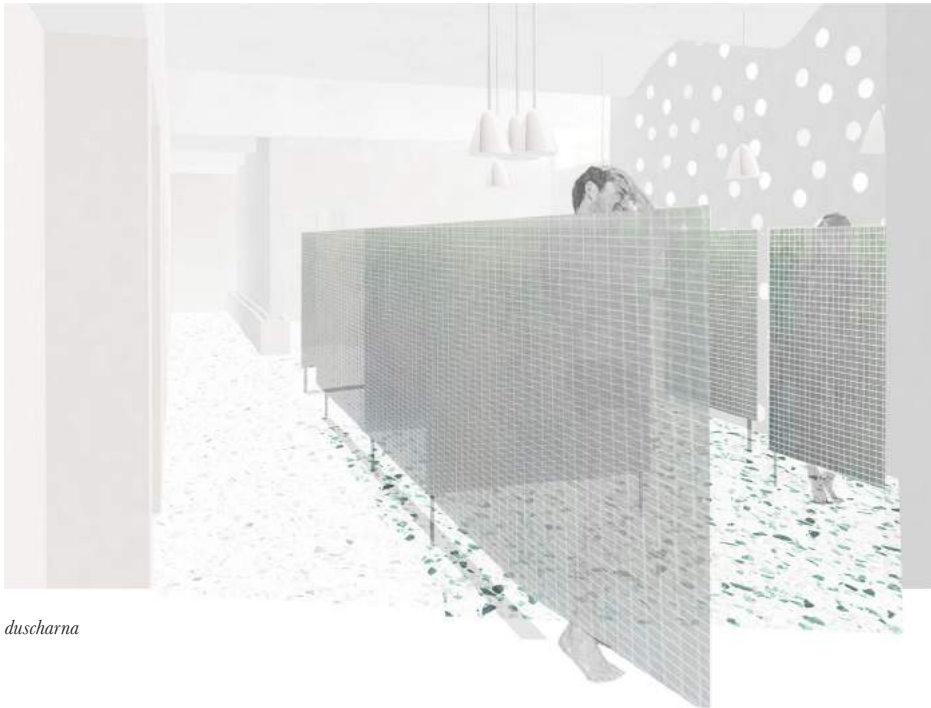
vy mot innergården

det varma badet

hamabadet

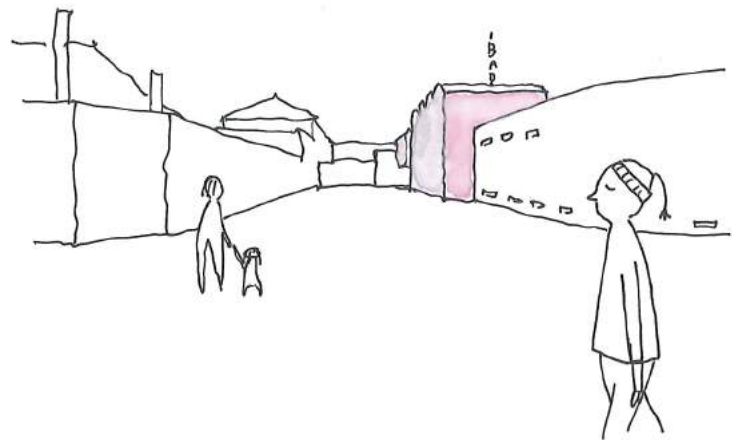

duscharna

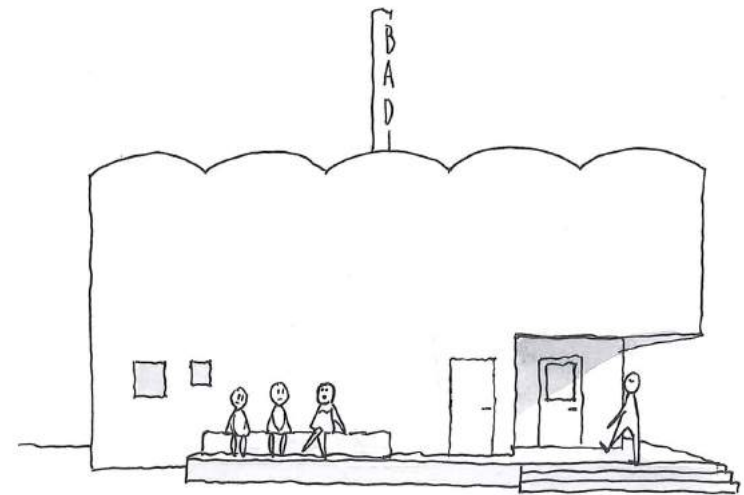

ETT BAD

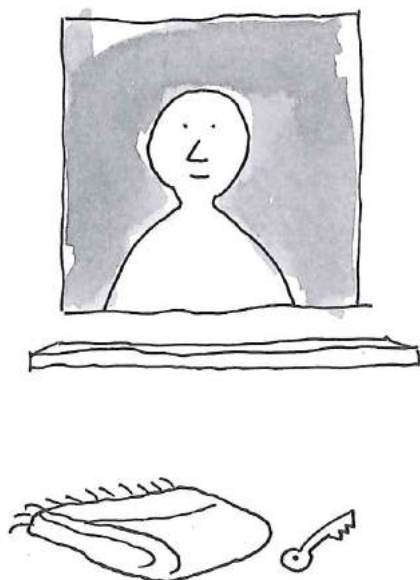

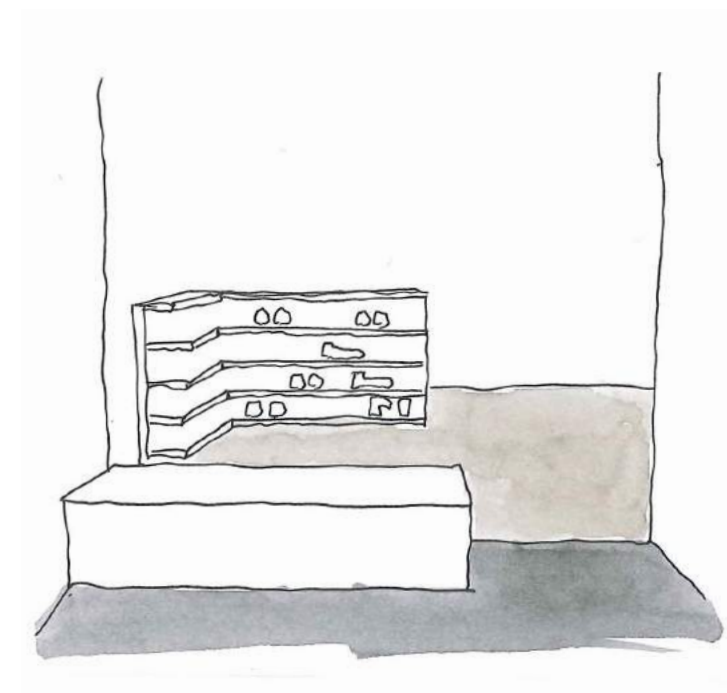
Den rosa volymen med sitt valvformade tak och en skorsten prydd med lysande neonbokstäver, drar drar uppmärksamheten till sig då du närmar dig kvarteret.

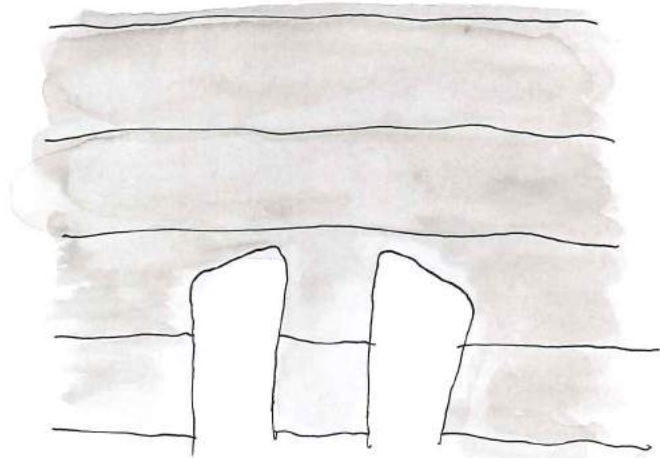
Vid entrén sitter några badare i handduk och småpratar. Ni nickar till varandra och du går in.

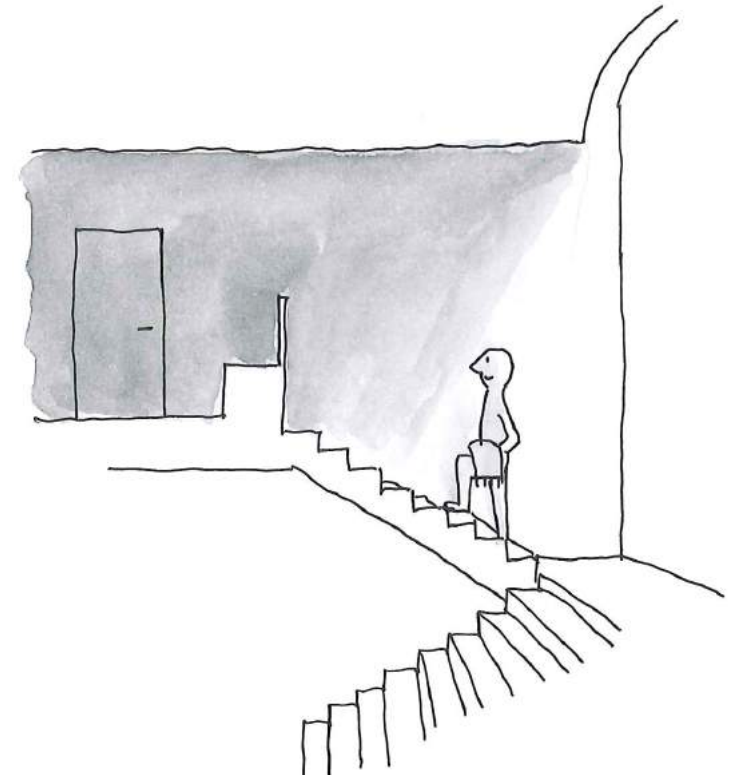
I hallen välkomnas du av entrévärdin som berättar hur badet går till och vilka regler som gäller. Du betalar och får handduk och nyckel.

Du tar av dig skorna och ställer dem i skohyllan.

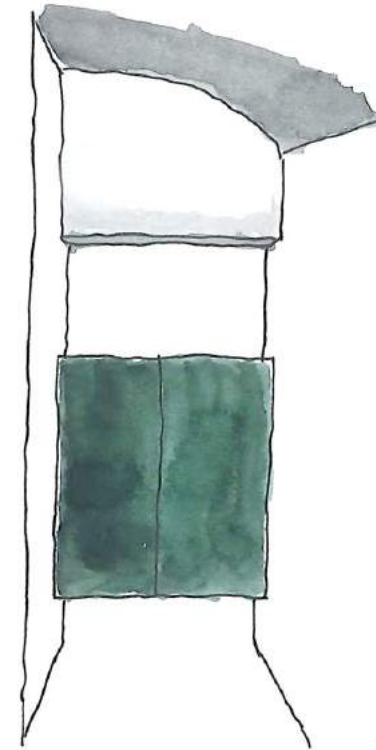
Grangolvet känns behagligt under fötterna.

Du följer trätrappan upp till andra våningen. Ljusinsläppet ovanför dig visar vägen.

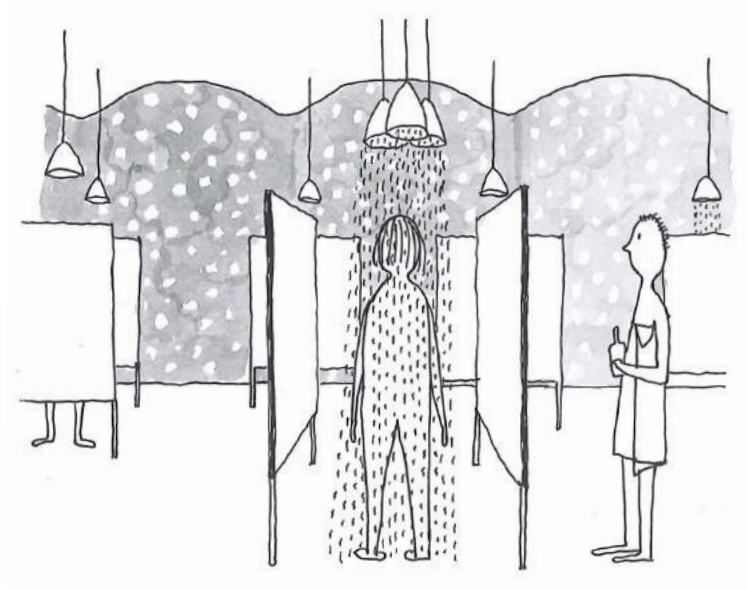

Du byter om vid ditt skåp i omklädningsrummet. Idag är det inte mixat, så du väljer att bada naken.

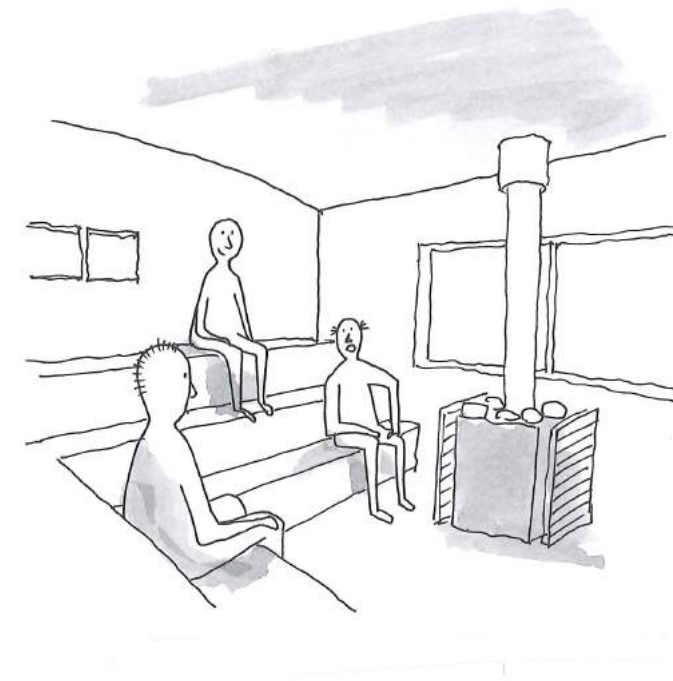

Ett grönt draperi markerar entrén till badet.

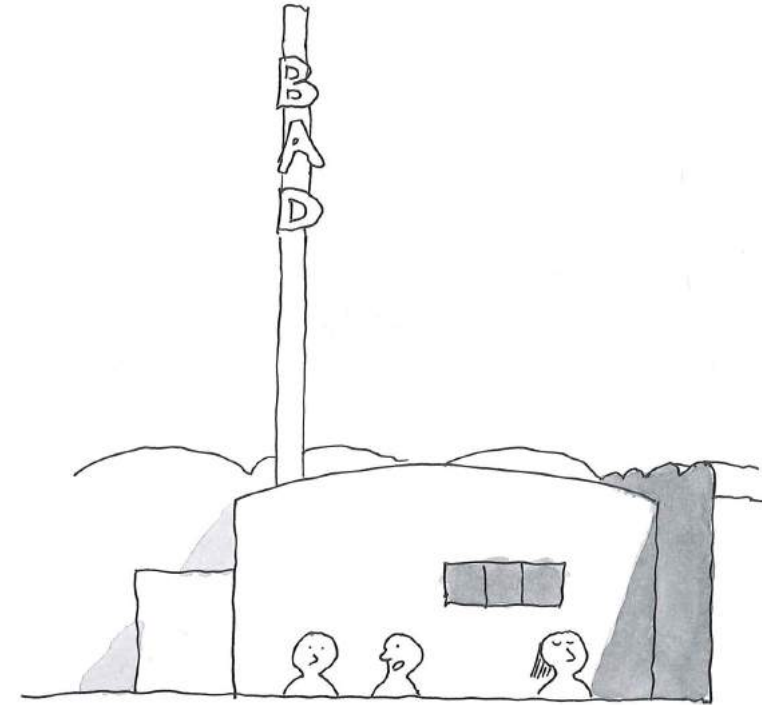
Du väljer en dusch i landskapet av skärmar, och vänder dig mot den perforerade väggen som ger ett vackert ljus till rummet.

I den vedeldade bastun sätter du dig högst upp och ser ut över kvarteret. De lågmälda konversationerna som pågår omkring dig blir till ett behagligt mummel.

När du känner till tillräckligt varm vågar du dig utomhus för att uppleva kallduschen på terrassen.

Du sätter dig på träbänken mot den uppvärmda väggen och blundar mot solen.

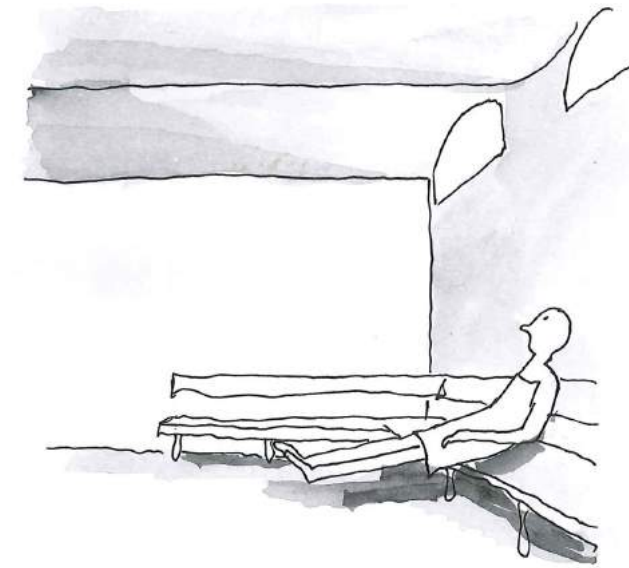
Tillbaka inomhus blir du törstig och fyller upp ett glas vatten ur den centralt placerade kranen.

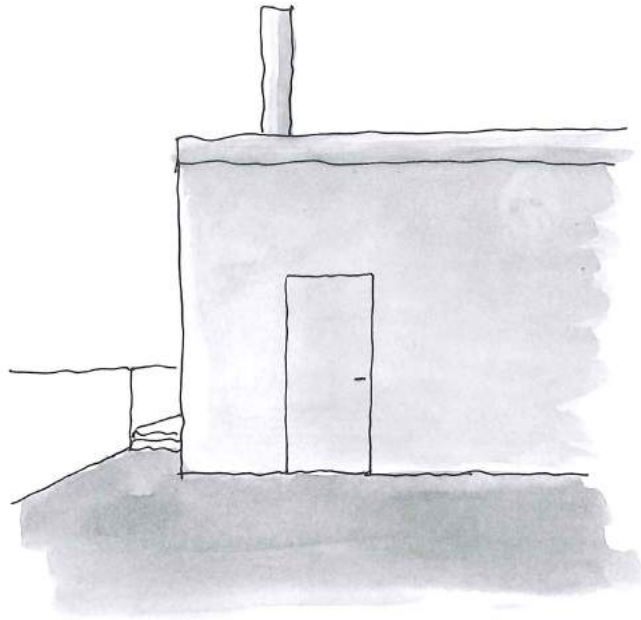
Du fortsätter till nästa draperade öppning och når ett mörkt förrum.

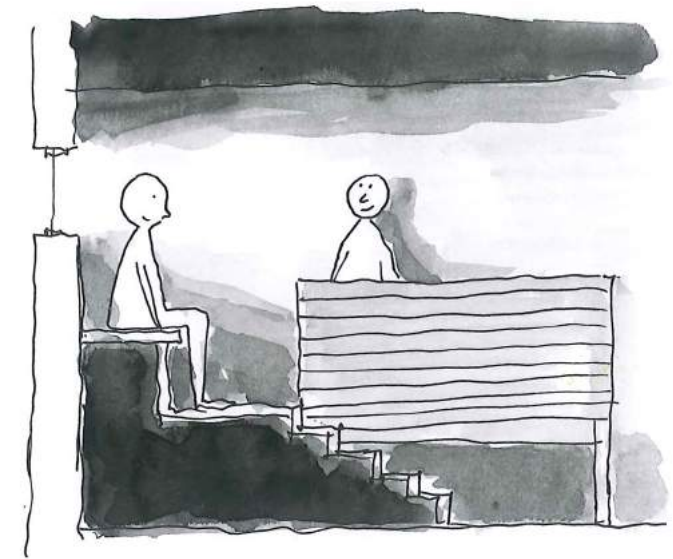
På andra sidan träder du in i hammbadet och lägger dig på en av de varma terazzobeklädda bänkarna. Ljuset som silas ned genom håltagningar i takets valv ger ett vackert skuggspel.

Efter att ha slappnat av och och skrubbat dig i varma ångor, sätter du dig på en bänk intill duscharna och ser upp i det välvda taket.

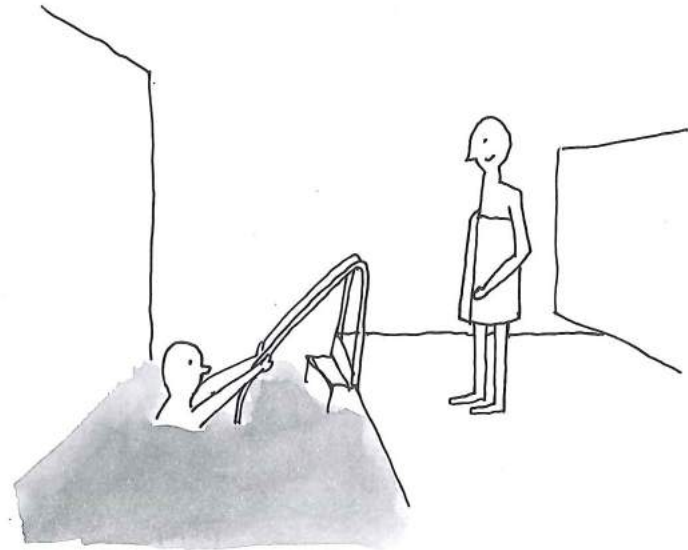

Du går runt hörnet och kommer ut på nästa terrass.

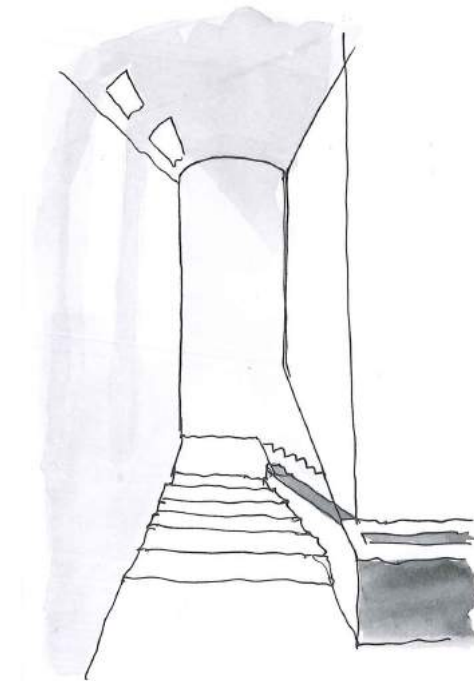

Bakom en dörr hittar du den sparsamt upplysta och behagligt varma rökbastun. Det doftar trä och rök och du sätter dig på laven intill en av fönstergluggarna.

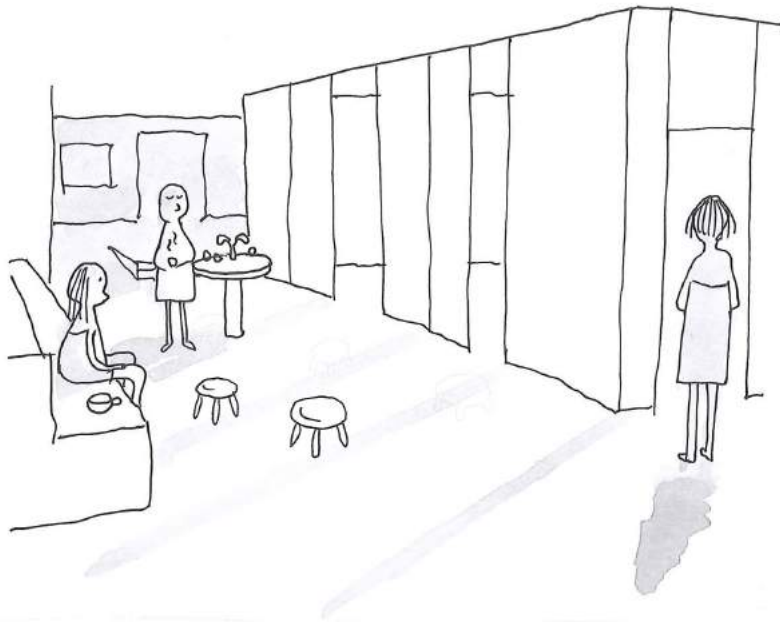

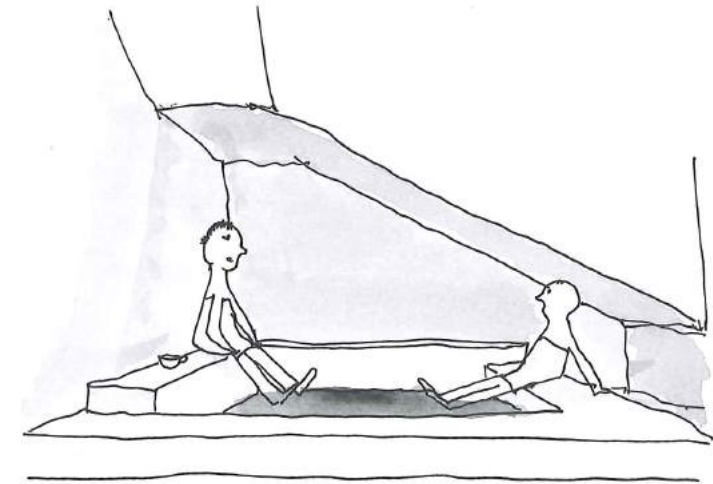
När du känner dig redo gåt du ut på terrassen igen och hoppar i det kalla utomhusbadet.

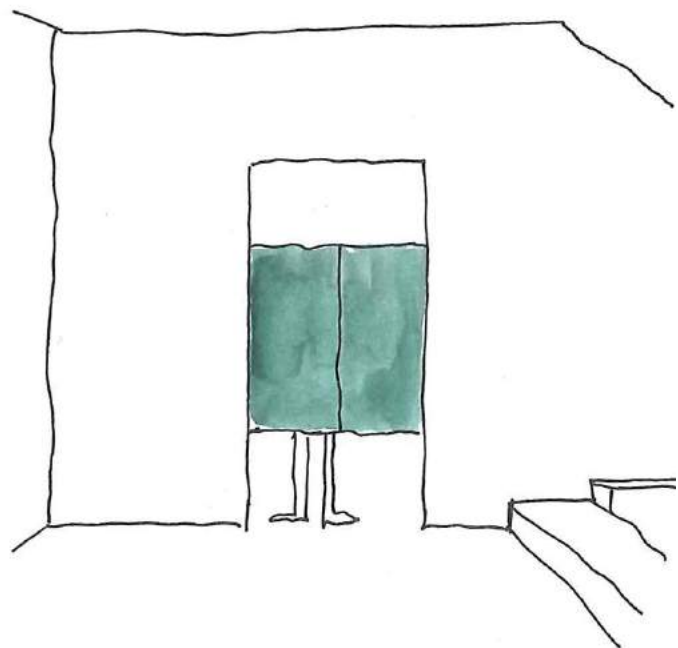
Tillbaka inomhus följer du en porlande vattenränna ner för en generös trätrappa.

Framför dig öppnar ett ljust rum upp sig med utsikt mot innergården.
I mitten av rummet serveras te ur kranar.

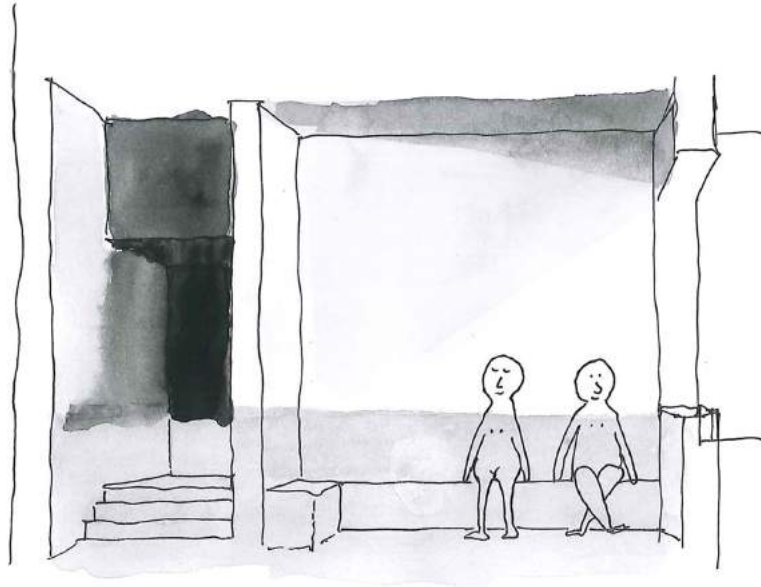
Under trappen finns plats att sitta och bada fötterna.

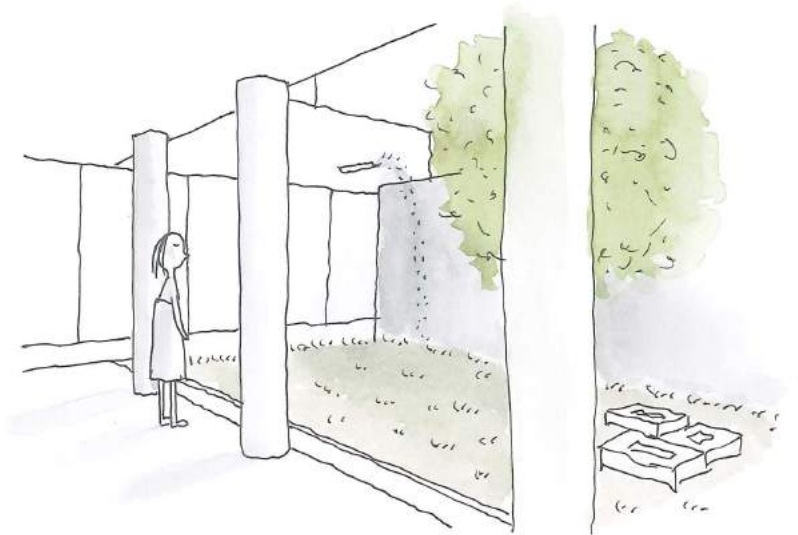
Du går förbi samtalen under trappen mot nästa gröna draperi.

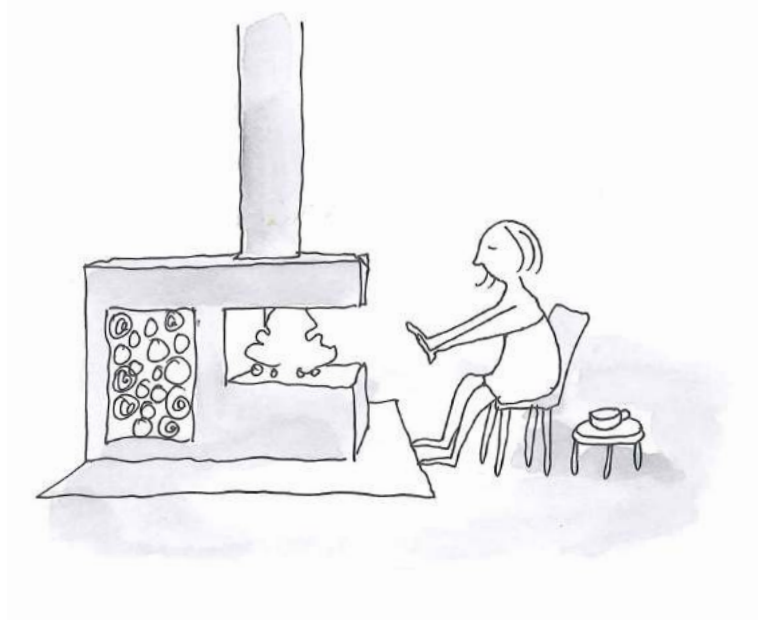
Du finner dig själv i ett mörkt rum och följer ljuset ner för en trappa som fortsätter ner i ett varmt bad.

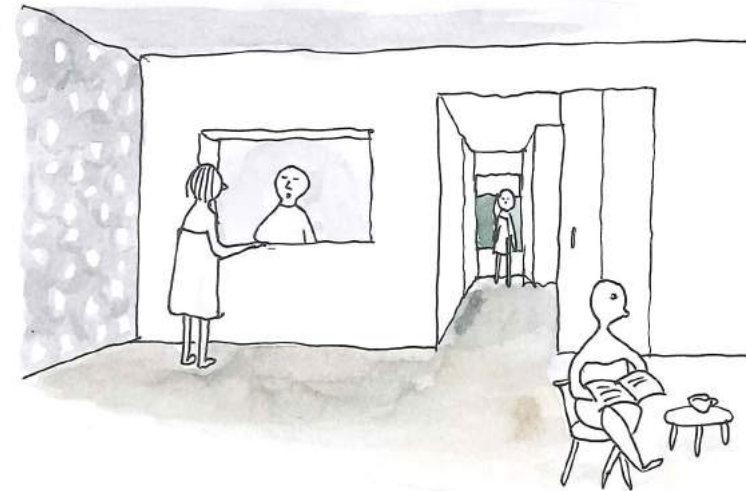
Rummet öppnar upp sig mot innergården och du är utomhus, sittandes i det varma badet.

Du lämnar det varma badet och går ut till innergården. Någon använder kallduschen på våningen över och vatten regnar ner från en hängränna.

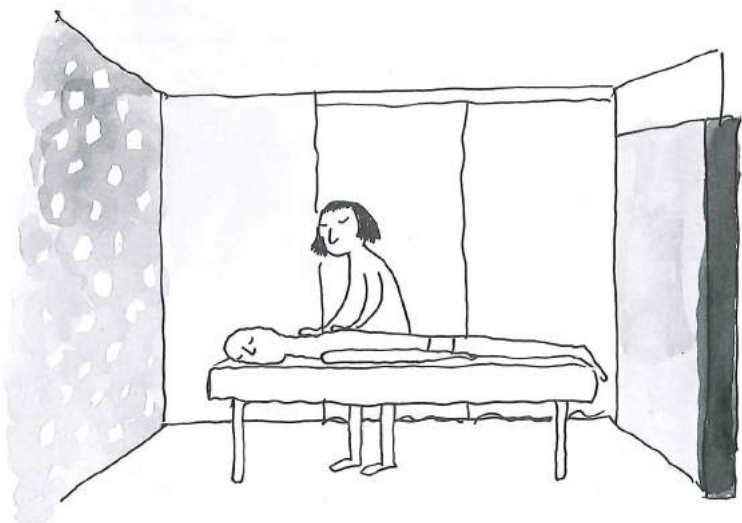

Tillbaka inomhus sätter du dig med en kopp till framför den öppna brasan.

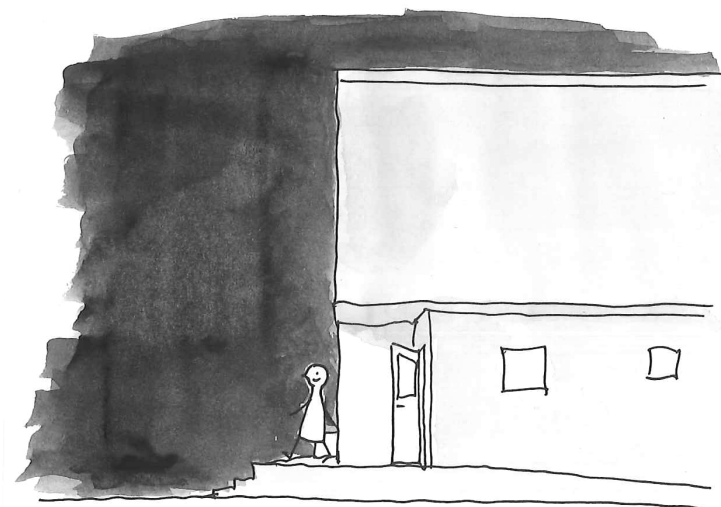

Cafét erbjuder enklare drycker och tilltugg och intill finns det plats att läsa.

I rummet intill har du bokat tid för massage.

När du känner dig redo byter du om och lämnar badhuset, lite varmare och renare än när du kom.

REFLEKTION

reflektion

Det här examensarbetet började med ett personligt intresse för den allmänna bastun i relation till staden. Projektet utvecklades till ett undersökande av andra badkulturer, av vad det innebär att dela ett bad med andra och hur det delade badet påverkar oss. Återkommande begrepp som intimitet, ritual och nakenhet har väglett mig i mitt arbete och hjälpt mig att identifiera likheter och skillnader hos olika bad. Genom Lisa Heschongs teorier om termiskt välbehag har jag skaffat mig en uppfattning om relationen mellan våra sinnen, temperaturer och rum vilket inspirerat mig under min process.

För att stanna upp lite vid diskussionen om just Heschongs teorier om termiskt välbehag ("thermal delight") så kändes teorin om att designa med temperatur både inspirerande och relevant för mitt projekt. Då bastur och badhus redan i sig bygger på en vandring mellan olika temperaturupplevelser, blev teorin tydlig och tacksam att arbeta med. I projekt där temperaturen inte har en lika tydlig roll, undrar jag däremot hur enkelt det egentligen är att använda temperatur som en del av arkitekturen. Visst kan sådant som ett materials förmåga att absorbera värme eller hur olika rum av olika temperatur bör placeras för bästa upplevelse, vara värdefull kunskap oavsett projekt. Men hur designar jag med temperatur, på liknande sätt som jag designar med ljus, i till exempel en bostad? Jag ser fram emot att applicera teorin i projekt där temperaturen inte är lika uttalat central, för att se om och hur den arkitektoniska upplevelsen förändras.

Med mitt projekt bakom mig inser jag att större delen av mitt arbete har gått åt till läsning och diskussion. Jag har försökt att förstå kärnan i det allmänna badet genom att undersöka, besöka, observera, ifrågasätta och ta ställning. Under min process har jag ständigt hittat nya frågor, och det är viljan att förstå så mycket det bara går för att kunna gestalta trovärdiga rum på en välmotiverad plats, som drivit mig i mitt arbete. Frågor som jag till en början inte trodde skulle vara någon stor sak, som till exempel att vara naken i bastun, blev en viktig diskussion som direkt påverkade både program och utformning. Frågan om separata badtider engagerade mig och plötsligt kunde jag förklara varför jag själv uppskattade det separata badet så mycket och varför det kändes viktigt att ha det kvar. Förståelsen för ritualen var en annan viktig fråga, då jag ville utforma en behaglig sekvens från det att besökaren närmar sig badet till att badet upplevs och lämnas. Tidigt i min process försökte jag att illustrera ritualens viktigaste beståndsdelar genom skisser som sattes ihop till en liten bok (hittas på s. 51). Kapitlet "ett bad" i rapporten är en utveckling av mina första skisser och såhär i efterhand tror jag att det är i sekvensen som mitt förslag gör sig bäst.

Mindre tid än jag tänkt gick åt till själva gestaltningen, även om jag har svårt att skilja på mitt undersökande och gestaltande då det var en sammanvävd process. På något vis ser jag inte mitt förslag som ett förslag i bemärkelsen "svaret", utan snarare som

ett sätt att utöver skisser, text och modeller, uttrycka var jag befann mig i processen just då. Jag hoppas att min byggnad i sin nuvarande form ändå kan belysa de frågor som jag intresserat mig för och att diskussionen som jag fört går att avläsa i framför allt program, sekvens och material.

Ett tag var jag orolig över att mina studier skulle få mig att tröttna på att bada bastu. Att jag efter mitt arbete inte längre skulle kunna njuta fullt ut av ett bastubad på Kallis eller i Tanto utan att börja analysera och ifrågasätta vad jag egentligen höll på med. Och visst, nog ser jag på allmänna bad och bastubad på ett mer medvetet sätt idag, men det finns fortfarande få platser där jag så grundligt kan slappna av och känna mig så levande som under ett varmt bad. Jag hoppas att du som läser det här inte heller känner dig hämmad utan snarare inspirerad och liksom jag kan säga att bastubad fortfarande är bland det bästa jag vet.

referenser

introduktion

Andersson, Martin. 2016. Här har man lögat sig. *Sydsvenskan*. 23 januari. <https://www.sydsvenskan.se/2016-01-23/har-har-man-logat-sig> (hämtad 2017-04-27).

bilden av bastun

Folkhälsomyndigheten. 2014. Folkhälsan i Sverige: Årsrapport 2014. juni. <http://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/> (hämtad: 2017-04-27)

Frearson, Amy. 2016. People are beginning to rediscover old bathing traditions. *Dezeen*. 20 september. <https://www.dezeen.com/2016/09/20/communal-bathing-culture-saunas-bathhouses-soak-steam-dream-exhibition-jane-withers/> (hämtad 2017-04-27)

Frykman, Jonas. 2004. *Tio väntar sig*. Fataburen: Nordiska museets förlag.

Gallen-Kallelan, Akseli. 1889. *I bastun*. [Fotografi]. Wikipedia. <https://fi.wikipedia.org/wiki/Saunassa> (hämtad 2017-04-29).

Guerra, Fernando. 2016. vals-peter-zumthor-bathhouse-spa-switzerland_dezeen_2364_ss_5-1024x732 [Fotografi]. *Dezeen* [online]. <https://www.dezeen.com/2016/09/25/peter-zumthor-therme-vals-spa-baths-photography-fernando-guerra/> (hämtad 2016-04-27)

Haara, Ville. 2016, september. Summit #90 - Helsinki Design Week 2016. Summit podcast. <http://summitunlimited.se/90-helsinki-design-week-2016/> (hämtad 2017-05-03)

Hallén, Lars. 2002. *Bastur - utformning och inredning*, Stockholm: Byggförlaget.

Hautajärvi, Harri. 2006. *Villas and Saunas in Finland*. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Höök, Lovisa. 2016. En ung generation har hittat till kallbadhusen. *Sydsvenskan*. 24 januari. <http://www.sydsvenskan.se/2016-01-23/en-ung-generation-har-hittat-till-kallbadhusen> (hämtad 2017-04-27)

Lindquist, Kristina. 2017. Liv, svett och hetta i bastun. *Dagens Nyheter*. 6 mars. <http://www.dn.se/kultur-noje/liv-svett-hetta-i-bastun/> (hämtad 2017-04-27).

Nationalencyklopedins ordlista: *bad*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/bastu> (hämtad 2017-04-27)

Salomonsson, Anders. 2017. Nationalencyklopedin, *bastu*. <http://www.ne.se/ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/bastu> (hämtad 2017-05-23)

Vuolle-Apiala, Risto. 1993. *Smoke sauna*. [Fotografi] Helsinki: Sarmala Publishers Ltd.

bad på olika sätt

Aaland, Mikkel. 1978. *Sweat*. Santa Barbara: Capra Press.

Andersson, Martin. 2016. Här har man lögat sig. *Sydsvenskan*. 23 januari. <https://www.sydsvenskan.se/2016-01-23/har-har-man-logat-sig> (hämtad 2017-04-27).

Frykman, Jonas. 2004. *Tio väntar sig*. Fataburen: Nordiska museets förlag.

Japan Info, 2015. [Fotografi] <http://jpninfo.com/20469> (hämtad 2017-06-02).

Kaori, Shoji. 2009. Running the Bath. *The Japan Journal*. juni. http://www.japanjournal.jp/tje/show_art.hp?INDyear=09&INDmon=06&artid=025834ffbc2bbca246083d332a786d2b (hämtad 2017-04-27).

Kosenko, Pavel. 2012. *Livejournal*. [Fotografi] <http://pavel-kosenko.livejournal.com/371844.html> (hämtad 2017-06-02).

Malmö Stad, 2016. Befolkningsprognos. <http://malmo.se/kommunpolitik/faktaochstatistik/befolkning/befolkningsprognos.4.4cc94c3815be8cd0d0b1f365.html> (hämtad 2017-04-03)

Malmö Stadsbyggnadskontor. 2017. Malmö stad interaktivt kartverktyg. *Idrott & Fritid: Bad*. http://kartor.malmo.se/rest/leaf/1.0/?config=../configs-1.0/malmo_atlas.js (hämtad 2017-04-20).

Malmö Stadsingenjörskontor. 1936. *Karta över Malmö 1:55 M 3*. Malmö stad historiska kartor. <http://kartor.malmo.se/kartarkiv/Default.aspx> (hämtad 2017-04-20).

Shenet, 2013. Badandet i äldsta tid. <http://www.shenet.se/recept/badtradition.html> (hämtad 2017-03-04)

Siitonen, Eva. 2007. *SAUNA - Den folkhälsovetenskapliga kärnan i den finska bastun*. Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap. <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:729194/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad 2017-04-27).

Sood, Suemedha. 2012. The origins of bathhouse culture around the world. *BBC*. 30 november. <http://www.bbc.com/travel/story/20121129-the-origins-of-bathhouse-culture-around-the-world> (hämtad 2017-05-01)

Swahn, Jan-Öjvind och Jeansson, Nils Ragnar. 2017. Nationalencyklopedin: *bad*. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/bad> (hämtad 2017-04-27)

Sydsvenskans arkiv, 1938. [Fotografi]. <https://blogg.sydsvenskan.se/forsvunnamalmo/2013/08/08/kallis-ribban-eller-saltsjobadet/> (hämtad 2017-06-12).

Tahhan, Diana Adis. 2014. *The Japanese family : touch, intimacy and feeling*. New York: Routledge.

Westerberg, Olof. 2016. Hamambad i Rosengård, *Sydsvenskan*. 19 mars. <https://www.sydsvenskan.se/2016-03-19/hamambad-i-rosengard> (hämtad 2017-04-28)

Wikipedia, 2007. *Roman Baths (Bath, England)* [Fotografi] [https://en.wikipedia.org/wiki/Roman_Baths_\(Bath\)#/media/File:Roman_Baths_\(Bath,_England\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Roman_Baths_(Bath)#/media/File:Roman_Baths_(Bath,_England).jpg) (hämtad 2017-05-01).

termiskt välbefindande

Folkhälsomyndigheten. 2017. Temperatur inomhus. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/miljohalsa-och-halsoskydd/inomhusmiljo-allmanna-lokaler-och-platser/temperatur/> (hämtad 2017-04-28)

Frykman, Jonas. 2004. *Tio tvättar sig*. Fataburen: Nordiska museets förlag.

Heschong, Lisa. 1979. *Thermal Delight in Architecture*. Cambridge: MIT Press

att bara vara

Lehto, Arja, utredare på Diskrimineringsombudsmannen. 2016. Telefonintervju 7 mars.

Lindquist, Kristina. 2017. Liv, svett och hetta i bastun. *Dagens Nyheter*. 6 mars. <http://>

www.dn.se/kultur-noje/liv-svett-hetta-i-bastun/ (hämtad 2017-04-27).

Pallasmaa, Juhani. 2008. *The Eyes of the Skin*. 4. Padstow: TJ International Ltd.

Parke, Stephanie, sektionschef på Hylliebadet. 2016. Telefonintervju 7 mars.

Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter, 2016. RFSL.se: *om oss*. <https://www.rfsl.se/om-oss/kort-om-rfsl/> (hämtad 2017-03-05)

ur stadens perspektiv

Malmö stad, 2013. *Faktablad om Rosengårdsstråket*. <http://malmo.se/Bo-bygga--miljo/Miljoarbete-i-Malmo/Malmo-stads-miljoarbete/Oversikt-avslutade-projekt/Rosengard-i-forvandling/Rosengardsstraket.html>. (hämtad 2017-04-13).

Malmö stadsbyggnadskontor, 2014. *Översiktsplan för Malmö*. Malmö stad. <http://malmo.se/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Oversiktsplanering--strategier/Oversiktsplan-for-Malmo.html> (hämtad 2017-05-04).

Malmö stadsbyggnadskontor kartverktyg, 2014. *Kartverktyg - översiktsplan för Malmö*. Malmö.kartor.se. http://kartor.malmo.se/rest/ol/2.1/?config=../configs-2.1/config_op.js. (hämtad 2017-05-03)

Valentin, Ted. 2017. *Badplatser nära Skåne*. Badkartan.se. <http://www.badkartan.se/Sk%C3%A5ne/> (hämtad 2017-05-04).

utforskandet av en plats

Malmö stadsbyggnadskontor, 2013. Detaljplan 5199, <http://malmo.se/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Detaljplaner/Detaljplaner-Innerstaden/Dp-5199-Intakten-.html> (hämtad 2017-02-10)

Nordh, John. 2015. *Sydsvenskan: MKB planerar nya bostäder vid Saturnus och Enighet*. 2 februari. <http://malmo.lokaltidningen.se/mkb-planerar-nya-bostader-vid-saturnus-och-enighet-/20150202/artikler/150209997/> (hämtad 2017-03-18)

